

DONÁSZY FERENC

OROSZLÁNOK ÉS
TIGRISEK KÖZT

HUNGÁRIA KÖNYVKIADÓ BUDAPEST

A mű elektronikus változatára a Nevezd meg! - Így add tovább! 3.0 Unported (CC BY-SA 3.0) Creative Commons licenc feltételei érvényesek. További információk: <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/deed.hu>

Elektronikus változat:
Budapest : Magyar Elektronikus Könyvtárért Egyesület, 2013
Készült az Internet Szolgáltatók Tanácsa támogatásával.
Készítette az Országos Széchényi Könyvtár E-könyvtári Szolgáltatások Osztálya
ISBN 978-615-5433-03-0 (online)
MEK-12179

TARTALOM

**A fekete hercegnő
Mátyás király oroszlánjai
Egy öröklét-hosszúságú óra
A vastagfejű úr
A „vén ördög”
A kék gyémánt
Halálos hálótárs
A szárnyasvilág Proteusza
Vadászképek
Kígyóbűvölők, kígyóigézők és a kígyókő
A tenger könnyei**

A fekete hercegnő

Corbés nábob, ez az elhindusodott francia India leggazdagabb gyémánt- és gyöngykereskedője volt. Összeköttetései révén a kitörni készülő felkelésről tudomást szerzett, családját és kincseinek nagy részét még idejekorán sikerült egy Európába induló hajón biztonságba helyezni s maga is követni akarta, mihelyt néhány nagyobb üzletét lebonyolította.

Azonban a sipoyok felkelése váratlanul hamarább kitört, mint hitték.

Delhiben a 26., 45. és 74-ik bennszülött ezredek legénysége felkoncolta az angol tiszteket és hatalmukba kerítették a várat.

Ez volt a jel az általános felkelésre. Egyik tartományban a másik után harsant fel a véres jelszó az idegenek felkoncolására.

Dandu Pán, a felkelés vezetője, különösen a gazdag idegeneket szemelte ki. Már rég szemet vetett Corbés millióira, aki tudva ezt, a delhi-i felkelés hírére kéznél levő gyöngyeit és drágaköveit egy hű szolgálja segítségével elrejtette és elmenekült Badrapurból.

Közönséges kalmárnak öltözve - csak drága, szélesebb arabs paripája árulta el a hozzáértők előtt gazdagságát - vágatott három megbízható szolgálja kíséretében, árkon-bokron keresztül, hogy mielőbb kikerjen a lakottabb vidékről; a Vindhiasz hegységek felé vette útját, remélve, hogy e derék, becsületes hegyi népnél a felkelés leveréséig menhelyet talál.

Azonban pár óra múlva észrevették, hogy nyomukban vannak.

Egyik szolga leszállt lováról és a földhöz szorította fülét.

- Nagyszámú lovascsapat száguld utánunk - mondotta. - Negyedóra múlva nyomunkban lesznek.

- Nábob - szólt ekkor az öreg szolga, - ha magad menekülsz, akkor tán szerencsésen eljutsz a hegységbe, de velünk bizonyára utólréne. Egy ember könnyen elcsúszik, elrejtőzhetik, de négynek a nyoma nyitott könyv, amiből olvasni lehet. Hosszas fontolgatásra nincs idő. Te törj utat a dzsungelen keresztül, mi pedig az erdőnek fordulunk és magunk után csaljuk üldözőidet...

Corbés könnyezve ölelte meg a hű szolgát, azután sebes száguldással elmerült a dzsungelbe, mert az üldözők robaja már tompa dobogással hallatszott a távolból.

Hagyjuk itt most magát Corbést beszélni:

«Hű lovam rohanva vitt a dzsungel mohos, vizenyős tisztásain. Mintha tudta volna, hogy minden perc drága, már messziről kikereste a tisztásokat és ezeknek fordult.

Az út azonban mind süppedőbb lett, több-öles bambusznád és tüskés cserjék borították, jobbról-balról mocsaras sűrű erdő zárta körül mindenfelől.

Lovam lihegve csörtetett át a bozótokon és egyhelyütt nagyot csúszva, kengyelig süppedt a csalékony iszapba, engem messze, fején keresztül, behajítva a cserjés közé.

Ez az esés volt menekülésem, mert a nemes állat, messze hangzó vésznyerítést hallatva, pár pillanat alatt szemem láttára süllyedt alá a feneketlen iszapba.

Az első éjszakát egy vén fügefafa lombjai közé rejtőzve töltöttem. Ez a vén faóriás egész erdő volt az erdőben, mert vízszintesen nyúló ágaiból, mintha támaszkodva nehezednének, olyanforma nyúlványok ereszkedtek a földre s itt gyökeret verve, ezek is újra lombokat, ágakat és nyúlványokat hajtottak, úgyhogy ez az egy fa magában egész erdőt alkotott.

A legsűrűbb lomb közé rejtőzve vártam a reggelt. Nem messze tőlem a tigrisek komor bőgése harsogott, a párducok pedig fülszaggatóan sikoltó ordítózással egy Axis szarvast téptek szét rejtekem alatt és falták fel mérges kurrogás között.

Még lélegzeni se mertem, nehogy közellétemet megsejtsék. Szerencsére a szél ellenkező irányból fútt, különben elvesztem volna, mert a párduc a legfürgébb majmot is leszedi a fák tetejéről.

Reggel tovább vándoroltam a dzsungel erdős, vizenyős mélyén. Körülöttem korhadó mocsár-bűz, pestises levegő lengett a balzsamfa illatával vegyülve és kincsetérő drága fák, fűszerbokrok tenyészték leírhatatlan bujaságban a halál ez országában, ahol életemet minden lépten-nyomon veszély fenyegette...

Kezemet pisztolyaim agyán nyugtatva, lépten-nyomon kémlelődtem, nem bukkanok-e valamelyik fordulónál zsákmányt kereső tigrisre vagy párducra; nem lépek-e valamely úton-útfélen sütkérező mérges kígyóra, amiktől szinte hemzsegett az egész tájék; vagy nem jutok-e lovam sorsára ez álnok, csalékony talajon?

Déltájban egy mély völgyteknő állta utamat, túlsó felén újra sötétlő rengeteggel.

A meredek völgyoldalt elkerülve, a jobbfelőli kevésbbé lejtős, elhúzódo tüskés bozótton próbáltam utat törni.

Dobogó szívvel álltam meg minden lépés után s remegve figyeltem a szélről zizegő aszú fűszálak zörgésére. Rettenetesen vad, félelmes tájék volt ez.

A tüskés bokrokon itt-ott a szemüveges kígyók levedlett bőrének lebegtette a szellő, a meg-megújuló szél pedig, mely felülről fútt felém, azt a csípős, macskaszerű bűzt lengette orromba, ami a tigris tanyáját és környékét már messziről elárulja.

De vissza nem fordulhattam, mert a nap már majdnem háromnegyedrész útját befutotta, nekem pedig napnyugta előtt el kellett az erdőt érnem, hacsak magamat biztos halálvesze-delemnek nem akartam kitenni.

Megkettőzött óvatossággal bujkáltam tehát előre, mindenhol a friss növényzetet keresve, nehogy a száraz haraszt zörgése árulómmá legyen.

Egyhelyütt, midőn a másfelől magas, nedves fűben, négykézláb mászva kémleltem a kissé ritkulni kezdő bozótot, jobbfelől egyszerre hevesen megzörren mellettem a bozót. Egy óriási Suncherkor, vagy másként biskobra kígyó vágódott fel magasra és duzzadt nyakát hátraszegve, dühös sziszegéssel készült előregöbített méregfogait belém vágni.

A Suncherkor, vagyis a Kobra-király, mint Indiában nevezik, az országnak legnagyobb és legveszélyesebb mérges kígyója. Nyolc, kilenc lábnyira s majd lábszárvastagságra is megnő, támadó, dühös természetű és mérge pillanatok múlva leírhatatlan kínok között menthetetlenül öl.

Alig volt annyi időm, hogy hátra vessem magamat és az effajta találkozásokra készen tartott vastag gyapjúköpenyt karomra kapjam.

A biskobra vad dühvel vágta fogait az elébe tartott köpenybe. E pillanatnyi előnyt hidegvérrel felhasználtam és vadászkesemmel szerencsésen felhasítottam undokul pufffedező torkát, aztán gyorsan elhagytam e helyet, nehogy párjával is meggyűljék a bajom, mert e kígyófaj a leggyengédebb szeretettel ragaszkodik egymáshoz.

A sűrű bozót után kopár, köves, kietlen hely következett, minden növényzet nélkül.

A naptól áthevült homokban és kődarabokon undok kígyók, skorpiók és százlábú skolopendrák csúsztak-másztak, olyan nagy számmal, hogy kerülnöm kellett e helyet; így megint csak abba a bozótba húzódtam, ahonnan a tigristanya szagát lengette felém a szellő.

Késemet hüvelyében meglazítottam és pisztolyom után nyúltam. Borzadva vettem észre, hogy csuszkálásaim között valahol elvesztettem, de a keresésre már nem volt időm; mert a nap, kétségbeejtő gyorsasággal - legalább nekem úgy tetszett - közeledett a nyugovó felé.

Négykézláb csúszva, a legnagyobb óvatossággal másztam előre s alig haladtam pár száz lépést, midőn gyenge nyivákolást, prüsszkölő nyöszörgést hallottam a sás közül: macskaszerű, duruzsoló hang kísérte...

Nagyot dobbant a szívem, mert a legelső hangból ráismertem a tigriskölykök enyelgő nyöszörgésére. A tanyának tehát a közelemben kellett lennie.

Egészen lehasaltam, fületem szorosan a földhöz szorítottam, hogy nem hallom-e a vének dobogását?

De minden csendes volt körülöttem, csak a távoli erdőtől hangzott át nagy időközökben egy-egy majom- vagy madársikoltás.

Kissé nekibátorodva csúsztam tovább, minthogy a sás és a fiatal bambuszszálok két-három ölnyi magas fedeleket szőttek fejem felett, ennek árnyékában észrevétlen tovalopózhattam.

Szinte könnyebben kezdtem lélekzeni, mert azt hittem, hogy szerencsésen elkerültem a tigristanyát. Éppen feltérdeltem s a bozótot készültem szétválasztani, midőn a beszűrődő nap-sugarak fényében, a földön elnyúlva, egy roppant nősténytigrist pillantottam meg, amint három fiát szoptatta.

Minden csepp vérem jéggé dermedt az iszonyú közelség láttára.

A maharadzsa Indiának legnagyobb királytigriseit gyűjtötte össze állatkertjében, de ilyen hatalmas példányt még e tigrisóriások között sem láttam.

Fekhelye mintegy húsz négyszöglábnyi tért foglalt el egy magas lejtő aljában, melynek tetején egy roppant nagy, magánosan álló fügefaterjesztette szét lombjait.

A sás és fű e téren majdnem egészen le volt gázolva és puha fekhelyet alkotott, mely véres csontokkal, összemarcangolt maradványokkal volt fedve, rothadó, dögvészes szagukkal messze befertőzték a levegőt.

A sok szarvas-, bivalykoponya és csont között égnek meredő hajjal egy félig lerágott emberfejet és kart pillantottam meg, véres ruharongyok heverték körülötte.

A nősténytigris éppen aludt s fiai nagy húzásokkal, békén szopták emlőit. Feketén csíkozott arany-vörös szőre, mint valami velencei brokátköpeny ragyogott a búcsúzó nap rézsut betűző sugaraiban.

A szél felőle fújt felém és valószínűleg torkig lakva aludt, mert mellette egy kék gím maradványai vöröslöttek. Ez volt a szerencsém, mert ha a szél felőlem fúj - el vagyok veszve.

Így még idejekorán visszahúzódva, nagy kerülővel, szerencsésen feljutottam a magaslat tetejére és felmásztam az óriásfa védő lomberdejébe.

Csak itt kezdett szívem rohamos dobogása némiképp csillapodni.

Magas rejtekemből beláttam a tigristanya minden zegét-zugát.

A kicsinyek jóllakva, egymásután hagyták el az anyai emlőket és kis cicákként kezdtek egymással, majd anyjuk gyűrűzött farkával és behúzott, hatalmas talpával játszadozni.

Ez még mindig szuszogó fúvással aludt és csak akkor ébredt fel, midőn a kicsinyek egyike a hasára mászott s fehérfoltos füleit kezdte cibálni.

Az óriás állat ekkor édelegve fordult hátára és pajkos kölykét hatalmas talpával ide-oda hempergette hófehér hasán, míg a többi kettőt kígyóként ide-oda kanyargatott farkával játszadoztatta.

Egyszerre, mintha gyanus neszt hallott volna, félfekvő helyzetbe pattant és kicsinyeit hátratulva, merőn a sás közé nézett... Azután, mint egy felbőszített kandúr, haragos fúvást hallatott, mialatt változatlanul egy helyre meresztett szemei tüzet-lángot lövelltek a közeledő ellenfélre.

Magas helyemről bárhogy tekintgettem szerteszt, mindaddig nem láttam a közeledő ellenséget, míg csak hangos sziszegése el nem árulta a helyét.

Az anyatigris magasra emelt fejével fújt, mormogott s rettenetes torkát egészen kitátva, ébredező dühvel, rövid, szaggatott ordítást hallatott.

A tigriskölykek anyjuk hasa alá húzódva, ennek dühét s minden mozdulatát utánozták és a csíkos, fürgé apróságok is zölden szikrázó szemekkel tekintettek arra felé, apró tejfogaikat vicsorgatva.

A nád közben hevesen mozgott, zörgött és kipattanó ívként egy hatalmas kígyó vágódott elő, duzzadt nyakát nyomban támadásra hátraszegve.

Ez is egy Suncherkor volt, még pedig a legnagyobb fajtából. Hogy mekkora volt, egészen nem láthattam, mert ércesen fénylő teste egész csomó nádat tartott körültekerve, szemei pedig mint a ceyloni gránát, vörös lobogással meredtek a tigriscsoportra.

Az anyatigris villámgyors ugrással talpra szökkent s olyan ordítással, hogy a lég reszketett bele, talpával sziszegő ellensége felé vágott, hogy egy ütéssel összetörje.

Ez azonban gyorsan hátra pattant s undok nyaka mégegyszer oly szélesre dagadt bösz dühében. Hosszú teste acélrúgóként feszült, pattant előre s hasadásig tátott torkából elővillantak horgas, tűhegyes méregfogai.

A nősténytigris meghökkent és füleit hátrahúzva, lelapult a földre, hogy a veszélyes marást, melynek halálosságát, úgy látszik, ösztönszerűleg megérezte - kikerülje.

Félelmes morgása csontot-velőt átjáró ordítássá fokozódott, valahányszor támadását síkos ellenfele kikerülte, noha két lábra ágaskodott s úgy csapkodott kimeresztett karmokkal feléje.

Egyszerre, mint a lecsapó villámsugár, cikkázott a kígyó teste lefelé s méregfogai a tigris hortyába mélyedtek...

Ezzel aztán vége lett a küzdelemnek. A tigris rettentő talpcsapása eltalálta és szétzúzta a kígyó fejét, mire az reszkető rángások közt nyúlt végig a földön.

Erre leírhatatlan torkossággal esett legyőzött ellenfelének. Darabokra szaggatta, mohón nyeldeste le a pikkelyes testrészeket, azután talpairól nyalogatta le a kígyó vérét és látszólagos jó kedvvel kezdett újra játszadozni kölykeivel.

De egyszerre újra nyugtalankodni kezdett... Ordított, nyávogott, fűjt és hatalmas fejét rázta, közbe-közbe mosakodó macskaként dörzsölte pofáját talpaival s vérveres nyelvével mindenáron hortyát igyekezett elérni, ahol a marást érezte.

Erős tagjai reszkettek, mintha belső görcs húzná össze, fel-felugrott s meggörbült háttal forgott maga körül, majd megint le-le vetve magát, kimeresztett körmeivel mély barázdákat hasogatott a földbe s fiait vadul lerázva magáról, rekedt bögéssel hentergett a sás között.

Percekig küzdött így erős szervezete a méreg gyilkoló hatásával... s egyszerre, minden erejét összeszedve, felállt s vérben forgó szemekkel bömbölt, fűjt, miközben tátott torkából forró, tüzes pára gőzölgött kifelé, majd inogva, tántorogva tett pár lépést tanyája körül és hozzá törleszkedő kölykeit fájdalmas dühvel marta el közeléből... azután egyszerre irtózatossá válva fájdalom-bödülések között roskadt le, a földet túrva, marva tajtékzó szájával... Gyűrűzött farka döngve korbácsolta a földet s minden tagját rettentő görcsök rángatták. Leírhatatlanul rémes hörgéssel próbált fölegyenesedni, véres nyelve messze kicsüngött torkából, amint hörögve levegő után kapkodott s irtózatossá válva haláltusájában előre-hátra fetrengve, saját körmeivel hasogatta fel görcsösen rengő oldalait, mintha a bent dúló fájdalmakat akarná kitépni.

Egyszerre, mintha villámfolyam érné, magasan felrugta magát, orrán, száján fekete vérfolyam patakzott és pár erőszakos rángással kifújta páráját.

A kis tigriskölykök aggódva szimatolták köröskörül anyjuk mozdulatlan testét. Egyik-másik tömpe pofácskájával az életadó emlőket kereste - de hiába, ezek már ki voltak apadva.

Keserves, síró nyávogásuk még a koromsötét éjszakában is soká eltartott s többször felvert álmomból. Mindannyiszor félve riadtam fel, magam sem tudtam, miért.

A hold ezüstösen úszott a felhőktől szaggatott égen s szinte kísérteties fénnel árasztotta el a vad tájat. Különösnek találtam azt a halotti csendet, mely az egész környéken uralkodott. A tigristanyák környéke hemzsegni szokott a sakálaktól s csaholásuktól rendesen visszhangzik a tájék... Most egyetlen hangot, egyetlen sakált sem láttam a bokrok között ólálkodni. Semmi képpen sem tudtam e jelenség okát megmagyarázni.

Tán éjfél körül járhatott az idő, midőn csontot, velőt átjáró dühordítás riasztott fel.

A levegő még akkor is reszketett és füleim csengtek a rettenetes bömböléstől.

A hold sugaraiban úszó nőtigris hullája mellett a hím állott, farkával a levegőt korbácsolva.

Dörmögő morgással szaglászta, nyalogatta köröskörül, majd rettenetes pofáját hízelkedőleg hozzá-hozzádörzsölte, hatalmas talpaival ide-oda forgatta, emelgette, mintha életre akarná ébreszteni.

Percekig tartott e félelmes, de megindító jelenet! Hanem midőn látta, hogy kedveskedései mit sem használnak, határtalan dühben tört ki.

Szemei zöld lángban égtek, karikáztak a holdfényben és harsogó bödülések közt egyenesedett fel egész nagyságában, majd előre tartott orral futkosta be az egész tanyát, mintha annak nyomait keresné, aki nőjétől megrabolta.

Egyszerre a nyöszörgő, egymásra lapult kölykökre bukkant, melyek vinnyogva, nyivákolva másztak elő a sás közül...

Dühös morgással szaggatta szét és falta fel egyiket a másik után, fájának egész kegyetlenségével, miután anyjuk már nem tudta őket előle megvédeni... Azután egy ideig véres pofáját nyalogatva, újra szimatolni, morogni kezdett.

Egyszerre óriási szökéssel a sás közé ugrott...

Minden csepp vér meghűlt bennem, mert a magasból jól láttam, hogy ráakadt az én nyomaimra.

A szél még mindig felőle fujt és a magaslat köves, homokos oldala, mely nem tartja meg a nyomot, némi reményt öntött belém.

De azért mégis rettentő izgalmat álltam ki, látva, hogy nyomaimat egészen a sás végéig csapázza.

Itt megállt és táguló orrlukakkal szívta be mindenfelől a levegőt. Haragos morgással szaladta be a meredek oldalt s néhányszor a fa alatt is keresve, elrohant... sőt egyszer hosszasan megállt, mintha nyomot érezne...

Görcsösen karoltam át a fa törzsét s még lélekzetem is elakadt... Úgy tetszett, mintha szikrázó szemei egyenesen reám merednének, de hála Istennek, nem, mert pár szökéssel a sás közé rohant s mindig messzebb hallottam a farkának heves csapkodásaitól letört bozót zörgését.

Mikor e rettenetes éjszakának vége lett és a Bengalik kedves csicsergése, a Sába-rigók lelkenedező fütytye a napkelte közeledtét hirdették, lemásztam a fáról s folytattam keserves vándorlásomat.

Egészen ismeretlen, vad tájakra jutottam, de midőn az erdőből kiérve, egy közeli magaslatról széttekintettem, az alattam lévő völgyben egy gyönyörű várost pillantottam meg: mintha tündérek építették volna!

A város főrésze egy kékvizű tó közepébe nyúlt, pompásnál pompásabb fehér, színes márvány-paloták, tornyok, mecsetek, légiesen könnyű erkélyek sorakoztak egymás mellé. Gyönyörű faragásukkal s csipkefinom cifrázataikkal leírhatatlanul bűbajos látványt nyújtottak a nap aranyos fényében.

De hiába néztem jobbra-balra, mindenfelé, egyetlenegy élő lelket nem láttam sem a városban, sem a városon kívül.

Ekkor kezdtem eszmélni: ez nem lehet más, mint a szent Amba város, amelyet lakói, elátkozva a papoktól, már századok óta elhagytak s azóta e remek tündérépítészetű város üresen és lakatlanul áll, odadobva az enyészet pusztító kezének.

Elfogult és elszorult szívvel léptem a pompás, diadalívszerű kapun át fényes utcáira.

Mindenfelől halotti némaság, csak saját lépteim verték fel a századok óta nyugvó visszhangot.

Remek lépcsők, légiesen könnyű paloták, tornyok emelkedtek ki a vízből, ennek tükörcsendes mélyéből varázsszerűen visszatükröződve.

Megilletődve álltam meg a lépcsőzet szélén és saját nyomorult helyzetemet feledve, e dicső város egykori fényéről és hatalmáról elmélkedtem, amint számtalan regéből hallottam.

De majd vesztemet okozta ez elmélkedés, mert csak az Isten őrzött, hogy egy óriási, vén krokodil - mely talán egykor szintén szent állat lehetett - a vízbe nem rántott. Nagyot vágtam görcsös botommal az undok dög ripacsos fejére, de ahelyett, hogy menekült volna, még tátott torokkal kezdett felém csúszni, úgyhogy rohanva menekültem a márványlapokkal fedett utcán végig.

A város közepén Ambeer király palotája állott, akiről a hindu regék annyi bűbajos történetet regéltek.

E palota leírhatatlan, úgyszólván kápráztató fénnel és szépséggel volt építve és legnagyobb csodálatomra lakói voltak, még pedig számosan.

E lakók a szentnek tartott Hunaman majmok voltak. Lépteim zajára mindenfelől ellepték a lépcsőzetes tetőket, mellvédeket, az erkélyeket és tornyokat.

Zajongva, lármázva a legbolondabb ugrabugrálással hancúroztak, bukfenceztek, torz pofákat vágtak és fogukat csattogtatták. Végezetül pedig záporként hajigáltak meg mindenféle gyümölcssel, hogy városukba mertem tolakodni.

E jelle szépen tovább mentem, nehogy támadásra ingereljem őket, ami bizonynal bekövetkezett volna.

A paloták körül lépcsőzetes kertek voltak, telve a legnemesebb s legritkább gyümölcsfákkal, melyek persze századok óta elvadultak ugyan, de azért roskadoztak a legzamatosabb gyümölcstől. Ebből táplálkoztak a majmok és jómagam is megraktam nagyon megapadt élelmeszeres táskáimat belőlük.

Háromnapos fáradtságos kóborlás után végre lakott talajra értem.

Itt tudtam meg, hogy a fölkelés tüze tartományról-tartományra harapódzva tetőpontján áll s Nana Szahib, azaz Dandu Pán kikiáltatta magát Alsó- és Felső-India császárának.

Testemben-lelkemben irtózva a rengetegben való kóborlástól, a legközelebbi városban egy lovat vásároltam; így akartam elérni a Vyndhiasz határhegységet.

De már a második napon megsejtettem, hogy felismertek. Patnában ugyanis alig bírtam lovat kapni és csak a felajánlott mesés ár csábította el annyira a ravaszképű hindut, hogy lovát eladja, de egész viselkedése arra mutatott, hogy tudja: üldöznek.

Egyetlen szerencsém volt, hogy a város bennszülött őrsége épp e napon indult Agra felé.

Amában egy hindu ékszerész, aki többször vásárolt ügynökeimtől gyöngyöket és ékköveket, megsúgta, hogy nyomomban járnak.

Intett, hogy senkiben ne bízzam, a városokban meg ne háljak, szóval, a lakott helyeket lehetőleg kerüljem. Dandu parancsot adott, hogy élve, halva, de mindenáron elfogjanak, mert azt hiszik, hogy nagymennyiségű gyöngy és ékkő van nálam, sőt Dandu azt is megtudta, hogy nagymennyiségű gyémántot rejtettem el szökésem napján.

- Hidd el, szahib, - mondtam a derék hindunak - akkora gyöngy sincs nálam, mint egy gagarra-mag, csupán egy kevés pénz, amivel tovább tudok menekülni...

- Jól van, szahib, miattam akár tarisznyád is tele lehet ékkövekkel, most nem arról van szó - felelte az ékszerész. - De egy jó gondolat jutott eszembe. Mégegyszer mondom, bennszülöttekben ne bízzál, de honfitársad, azt hiszem, nem fog elárulni. Ha szerencsésen eljutsz Ogarba, ettől a határszél már csak pár órányira fekszik. A városka végén egy erdős sziklaszoros vezet a hegység felé s e sziklaszoros tetején lakik már évek óta egy idegen, valószínűleg honfitársad. Úgy mondják, csak egy szolgájával éldegél a legnagyobb visszavonultságban és vadászattal tölti minden idejét. Ha megkéred, bizonyára segíteni fog, hogy eljuthass a gurkákhöz és átjuttat a határon.»

Corbés megköszönte e tanácsot, de mintha a sors maga is ellenségévé szegődött volna, akadály akadály után hárult útjába.

A közbeeső falvakat és városokat nem kerülhette ki, mert a tartomány lakossága főképpen rizstermelésből élt és a falvak, városok rendszerint a rizsföldek közepén feküdtek, amelyek az év e részében víz alatt álltak; így mindenütt a falvakon kellett keresztülmennie, mert kerülő út nem volt, vagy ha volt is, hát napokat vesztegetett volna el vele.

Egy szegényes falucskában, midőn lovát megittatta, egy útitárs szegődött melléje, akit alig tudott a nyakáról lerázni.

Ez is utazó ékszerkereskedőnek látszott, legalább annak vallotta magát, mert egyenesen nevén szólította és midőn nagy nyersen a faképnél hagyta, sajátságos mosolyt látott ajkán elhúzódni.

Habad városkába érve legnagyobb csodálkozására az utazó kereskedőt már a vendégfogadó eresze alatt látta üldögélni, pedig ő jóval megelőzte. Így hát egy másik, rövidebb útnak is kell lennie.

Lova annyira fáradt volt, hogy majd kidőlt alóla, másikat pedig, hiába szaladgálta be a várost háromszoros árat ígérve, nem kapott; így akarva, nem akarva, maradnia kellett. De nem feledkezett meg a kapott jó tanácsról: úgy tett, mintha tovább utazna és csak a városka végén elterülő banánligetben szállt le lováról, hogy ez is kipihenhesse magát.

Másnap a legközelebbi faluban újra meglátta a vándor kereskedőt. Hyder városába érve, megint megelőzték. Ez már szeget ütött a fejébe és a legnagyobb sietségre ösztönözte. Ogar pedig még három-, négynapi járásra feküdt, ami fáradt lovának jóformán elérhetetlen messzeség...

A vendéglős istállójában pár lovat látott, egyet mindenáron meg akart vásárolni, de ez kereken kijelentette, hogy nem eladók. Emellett olyan erőszakosan és gorombán viselkedett, mint aki készakarva veszekedést akar előidézni.

«Akit a kígyó megcsíp, az a gyíktól is fél», mondja a példabeszéd. Így Corbés is mindenben gyanút és árulást sejtve úgyszólván menekült a vendéglőből; jól is tette, mert ha a kocsmárossal összetűzött volna, a város főbírája maga elé idézi és addig húzta-halasztotta volna az ítélezést, míg az üldöző csapat be nem éri...

Eddigi útja mindenütt lapályon vezetett, de Hydert elhagyva, a talaj lejtősen emelkedni kezdett, úgy, hogy midőn már csak egy napi járóföld választotta el Ogartól, a magas fensíkről végtelen messzeségben látta a hátrahagyott vidéket... és ott, hol a láthatáron az ég a földdel ölelkezett, egy sebesen vágató lovas csapat bukkant fel csillámló fegyverekkel.

Mintha valami megsúgta volna neki, hogy ezek az üldözői.

Lova csak lassú ügetésben poroszkált alatta s bizonyosra vette, hogy napnyugta felé üldözői beérik; akárhogy tehát, de el kell érnie Ogart, még napnyugta előtt.

Óh, ha a dzsungelek mocsarába veszett nemes mén volna alatta, ennek hátán kinevetné Dandu Pánt és üldözőit!

Délután a messze távolban felcsillantak Ogar rézveres kupolái és a végsőkéig hajszott mén erejefogyottan rogyott össze a város kapujánál.

A népség mingyárt összeszaladt s ki a lovast, ki a lovat sajnálta.

A sajnálkozók között első volt az az ékszerkereskedő, aki útjában minden helyen megelőzte...

Corbés minden erejét összeszedte, hogy barátságosan válaszoljon résztvevő szavaira és midőn meghívta magához, megígérte, hogy tüstént visszajön, csak ló után néz szét a városban.

Az ékszerkereskedő beleegyezőleg bólintott, de ajkain megint ama rejtélyes, baljóslatú mosoly cikkázott át.

Corbés nábob sietve ment végig a városon, melynek tulsó felén a szoros-út magaslott, tetején egy magányosan álló házacskaival.

Sietségében észre sem vette, hogy pár rongyokba öltözött fakír lépten nyomon követi s néma jelbeszéddel mutogatnak feléje. Felérve a magaslatra, zörgetni kezdett a magas kerítéssel körülvett házacska kapuján.

- Ki az! Mit akarsz? - kérdezte egy marcona hang belülről.

- Honfitárs vagyok s menhelyet kérek! - felelte Corbés franciául.

- Mi a csoda, egy francia? Mit keres ezen az átkozott vidéken? - kiáltotta egy másik hang. - Nyiss kaput, Pierre, ha egyedül van.

Erre keresztgerendák tologatása és lakatcsikorgás hangzott, mire a nehéz kapu félszárnya kitárult.

- Entrez, monsieur! - mondotta egy atlétatermetű, őszbecsavarodott férfiú katonás tartással. De meghökkenve meredt a nábobra, aki poros ruháiban, rézvörösre égett arcával inkább bennszülötthöz, mint európaihoz hasonlított.

A ház gazdája, egy nemes vonású férfi, szintén barátságosan fogadta. Bevezette a ház egyszerű, de tágas szobájába, falai pompás tigris- és oroszlánbőrökkel voltak borítva, melyek között szép fegyvercsoportok függöttek.

A nábob szintén bevallotta kilétét és mindazt, amit csak üldöztetéséről sejtett és tudott.

- Én meg La Motte volt francia tiszt vagyok! - mutatkozott be a ház ura röviden. Azután parancsot adott egyetlen szolgájának, hogy tálalja fel a vacsorát, mert a nap eközben lenyugodott és minden átmenet nélkül beállott a fekete éjszaka.

Azonban Corbésnak a szívélyes kínálás dacára sem igen akart ízleni a hideg szarvassültből és gyümölcsből álló vacsora.

Tekintete többször végigfutott a ház vastag falain s a hatalmas gerendákból összerótt magas kerítés sötétlő tömegén, mintha erősségüket akarná vizsgálni.

A ház ura ezt észrevette:

- Önt valami nyugtalanítja, honfitárs!

- Úgy van! Üldözőim nagy számmal vannak s félek, hogy e házat ostromolni fogják, hogy engem élve-halva kézrekerítsenek.

- Ezt minden bizonnyal meg fogják tenni, arról bizonyos lehet! - felelte a házigazda a legnagyobb nyugalommal.

- Éppen az bánt, hogy miattam önök is halálveszélyben forognak. Hárman nem védelmezhetjük meg magunkat a túlerő ellenében.

Úr és szolga sajátságos mosollyal néztek össze.

- Legyen nyugodt. E ház már több ostromot kiállott és még néhányat ki fog állani. Mit gondolsz, Pierre?

- Azt, amit ezredesem! Valamennyit vissza fogja a hercegnő verni.

Ez érthetetlen beszéd hallatára a nábobot még nagyobb aggodalom fogta el.

- Ezredes úr! - mondotta, - nem jobb volna, ha a sötétség oltalma alatt az erdőbe menekülnék s ott várnám be a reggelt?

- Hát azt hiszi, Dandu Pán kopói elől el lehet rejtőzni? Nem tenne három lépést, már a nyomában volnának. Nena Szahib nem egykönnyen bocsátja ki karmai közül, akiket meg akar ragadni. Hogy eddig menekülni hagyta, arra bizonyára oka van... Lehet, tán azt remélte, hogy a határ közelében még találkozik valami megbízottjával, akinél szintén lesz egy csomó gyémánt és drágakő, vagy pedig útközben rejti el és teszi le valakinél. Fejembe mernék fogadni, hogy önnek minden lépését követték nappal úgy, mint éjszaka, mióta felismerték... Én jól ismerem Dandut... valóságos tigris, emberi alakban... De most ne vesztegessük a róla való beszélgetéssel az időt...

- Hanem készítsünk elő mindent a védelemre, ugy-e? - vágott közbe gyorsan Corbés...

- Igaza van! - felelte megingathatatlan nyugalommal az ezredes és betéve a nyitott ablak-szárnyakat, elébe húzta a védő fatáblát. Ez volt az egész védelemre való készülődés!

Azonban vendége megütközött arcát látva, sietett megnyugtatni:

- Vasfából van, nem ütik át a golyók!

- Jól van, ezredes úr, de ez még nem elég. Nekünk is kellenek fegyverek, azután honnan tüzelünk mi s miképpen védekezünk a támadásnál?

- Mi?... semmikép! Majd támad és megvédelmez bennünket a fekete hercegnő. Nyugalom és hidegvér, honfitársam! Itt vannak a szivarok. Parancsol fekete kávé? Ennek a készítését nem bízom Pierre-re, mert ez egyben inyenc vagyok!

A nábob nagyon szeretne volna tudni, kicsoda és micsoda az a sokat emlegetett fekete hercegnő.

Megkockáztatta tehát e kérdést:

- Ki az a fekete hercegnő?

- Majd meglátja! - volt a kurta válasz s a házigazda nyugodtan tovább főzte a kávé.

- Ezredes úr, én egész csapatot láttam felbukkanni az ogari fensíkről! Vajjon bír-e majd a hercegnő e túlerővel?

- Szükség esetén Szapraní, az én fekete királyném is segít neki!... Türelem, honfitársam... Ne hallgatózzék minden percben kifelé... Tudják, hogy itt van... hát nem igen sietnek a támadással, hanem, mint a tigris, az éjfél óráit választják...

«Akarva, nem akarva nyugodtnak kellett lennem - folytatja Corbés, - ha nem akartam nyúl-szívűnek látszani. A kávé, az igaz, pompás volt - valóságos nektár és az ezredes egész kéjjel élvezte, szivarjának füstfelhőibe burkolózva.

Pierre azután leszedte az asztalt. Ekkor az ezredes felállt és egy korbácsot kapva le a szegről kiment a gyertyával, engemet teljes sötétségben hagyva.

Pár perc múlva hangos korbácscsattanást hallottam. A sötétben párosan szikrázó zöld csillagokat láttam lángolni, azután, mintha egy óriási fekete árnyék repült volna el előttem, az asztal halk recsegésétől kísérve...

Minden csepp vérem jéggé dermedt, s hajam az égnek állott, midőn házigazdám a gyertyával megjelent.

Az asztalon egy hatalmas fekete tigris guggolt, farkával oldalait veregetve, miközben szemei zöld lángot lövelltek a félhomályban.

- A fekete hercegnő! - mondotta házigazdám olyan lekötelező mosolygással, mintha csak-ugyan egy vérbeli hercegnőt mutatna be.

Azonban látva, hogy a rémülettől még szempilláimat sem merem mozdítani, bátorító hangon folytatta:

- Mit se féljen, míg engem lát! Olyan jámbor és szelíd, akárcsak egy kölyök cica - ha én mellette vagyok... Símogassa meg bátran... Ez neki is, mint minden fajtájának - gyöngé oldala... Símogassa hát, ha mondom, s jó barátok lesznek!

Kétszer is összehúzta a görcs ujjaimat, midőn bársonyos hátát párszor végig símogattam, amit macskaszerű duruzsolással fogadott...

Karcsú testét meg-meggörbítve, selymes farkát gyengéden csóválgatta, végezetül pedig rettenetes fejét kezemhez dörzsölte.

- Nos, hogy tetszik a fekete hercegnő?

- Remek! - feleltem fojtott hangon. - Ilyen gyönyörű állatról fogalmam sem volt...

- Pierre! vidd ki a hercegnőt, de egy falatot se neki! - parancsolta az ezredes és nyelvével sajátságosan csettintett, mire a tigris engedelmesen szökött le az asztalról és készségesen követte a hadastyánt.

- A fekete tigris legnagyobb ritkasága Indiának, emellett vérszomjban, vadságban és erőben jóval felülmúlja rőtveres rokonait.

- És Szaprani, a fekete királyné, tán a párja neki? - kérdeztem közbevetőleg.

- Nem, Szaprani egész más fajtából való...

E percben besietett Pierre:

- Jönnek! - jelentette egész csendesen.

Csakugyan, a kemény sziklaúton lovak dobogása csattogott... s nemsokára keményen megzörgették a kaput.

- Mit akartok? - dörgött az ezredes hangja.

- Veled semmi rosszat! Nyiss kaput, szahib! - kiáltotta sürgetően egy hang.

- Ezt a hangot ismerem - suttogtam - mintha azé az ékszerkereskedőé volna, aki minden utamban megelőzött...

- Akkor bizonyosan azé lesz! De most hallgass! Hadd feleljek nekik. - Takarodjatok innen, különben rosszul jártok! A kapu nem nyílik meg!

- Vigyázz magadra, szahib! Ha kaput nem nyitasz és ki nem adod szépszerével Corbés nábobot, aki Dandu Pán gyémántjaival elszökött: felkoncolunk házadnépével együtt!

Dühtől reszketve akartam nekik felelni, de az ezredes csendre intett.

- Én meg azt mondom, takarodjatok! A kapu zárva marad!

Szavait leírhatatlan lárma követte. Dühös szitkok és fenyegető ordítások között csapás csapásra hullott a kapura és lövés lövésre dörgött, villámlott az éjszakában... A golyók az udvaron keresztül-kasul sívítottak, s egy-kettő a szobába is befűrödött hangos recsegéssel.

- Mingyárt betörik a kaput! - mormogtam.

- Ohó, az nem megy olyan könnyen, kopogtatnak rajta még egy darabig...

A kapu tovább recsegett, ropogott a nehéz bárdcsapások alatt, keresztgerendája pedig némelykor olyanokat pattant, mint egy petárdadurranás.

- Az istenért, tegyen már valamit! Ha a kaput betörik, semmi sem ment meg bennünket - sürgettem lázasan.

- Mingyárt, mingyárt! - felelte egykedvűen az ezredes.

Így telt el egy végnélkülinek tetsző negyedóra.

Az ostromlók zsivaja egy sereg vadállat ordításához hasonlított. Egyesek fáklyák, kanócok után kezdtek kiabálni.

- Gyujsátok fel! Füstöljétek ki ezeket a tisztátalan faringiakat! (Idegeneket.)

- Vezesd elő a hercegnőt! - parancsolta halkán az ezredes - s nekem maradást intve, a ház mögé sietett.

Mintha nehéz tolozárak nyikorgását hallottam volna.

Dobogó szívvel figyeltem...

Egyszerre a vad zsivajt egy iszonyú, felhörrenő ordítás dörögte túl... egy ordítás, aminőt csak etetés órájában az állatkertben hall az ember, csak hogy ez százszor vadabb, százszor dühösebb, velőtrázóbb volt.

Ágaskodó paripák tombolása, emberek jajveszékelése, halálhörgés és csontok ropogásának rémületes zűrzavara hangzott erre, - ilyet még nem hallottam... Azután vésznyerítéssel száguldozó lovak eszeveszett dobogása, lövésropogás... amit megint a fekete hercegnő dühösen mennydörgő ordítása követett, még vadabban, még rémületesebben, mint azelőtt.

- A tigris, a tigris!...

- Kaptok még mást is, ördögfajzatjai - mondotta az ezredes. - Pierre, azt hiszem, a hercegnő sebet kapott... ilyen rémületesen még nem hallottam ordítani... elő Szapranival... ereszd ki a királynét! hadd segítsen neki!

Pierre egy nagy pálmaháncskosarat lódított a kapu mellé, melynek alján jókora lyuk tátongott s gyorsan lekapta a lapos kosár fedelét.

Az ezredes különös módon fütytyentett... heves sziszegés hallatszott... és egy fekete árnyék villámgyors pattanással csusszant ki a lyukon.

- Itt megy a halálangyal, mingyárt vége lesz az ostromnak, - kiáltotta leírhatatlan elégtétellel az ezredes.

Künn a sötétben ez alatt egymásra dörögtek a lövések.

- Csak egy tigris! Lőjjeitek le! A szemeire célozzatok - kiáltozta egy parancsoló hang... de csontot, velőt átjáró halálsikoltások fojtották el szavait.

- A kobra! Egy Suncherkor! Engem talált, engem mart meg! - sikoltotta, hörögte egyik a másik után, ami olyan rémületet keltett, hogy az ostromlók egymást gázolva le, vad futásban rohantak alá a meredeken... Ezzel a harcnak és ostromnak vége volt!

Pierre ekkor gyorsan fáklyát gyújtott, kinyitotta a kaput, az ezredes pedig korbácsával egyet pattantva a hercegnőt hívta.

De csak dühös morgás és sikoltozó kurrogás felelt hívására.

A hercegnő egy emberi alakon guggolt és szemei vadul szikráztak gazdájára.

Ez az emberi alak még vonaglott, hörögött körmei alatt...

- Hiába minden! A hercegnő vért ízlelt és fel van ingerelve... talán meg is sebesült... Reggelre tán megszeliidül... Az éjszaka veszélyes lenne háborgatni. Pierre, csukd be a kaput!

Gyorsan körülpillantottam.

A kapu és kerítés körül szétmarcangolt, vonagló, hörögő alakok heverték, fehér ruházatuk vérben úszva piroslott a fáklyafényben. Egy-kettő hörögve esett segítségért...

- Nem tehetünk semmit! A hercegnő senkit sem ereszt a csatátérre! - mondotta ridegen az ezredes.

- És Szaprani, a fekete királyné?

- Ó, az már itt van az udvarban, - felelte és kétszer-háromszor sajátságos fütytyentő hívást hallatott.

- Nem mondtam, hogy itt van? Jer, Szaprani, jer, fekete királyném, pihend ki magadat a győzelem után...

A kapu mellől egy nyolc-kilenc láb magas Suncherkhorkígyó emelkedett magasra és fénylő szemekkel nézett gazdájára, miközben felfűjt nyakát ide-oda hajtogatta. Abból a ritka kékes-fekete fajból való volt, amely a legnagyobbra megnő és legjobban idomítható.

- Ceylonban tanultam meg a módját, ahol a Suncherkort a szingalézek házörzésre használják és ez okos kígyót harcra is idomítják. Engem és Pierret nem bánt, bármit tegyünk vele, de mihelyt amaz első fütytyentést hallja, megmar, megtámad mindenkit, ami él és mozog. Nézzen ide!

Ezzel házigazdám karját elébe tartotta és a hatalmas hulló rátekerődzve, lapos, kicsi fejét párszor hízelgőleg odadörzsölte vállaihoz, aztán engedelmesen kipárnázott kosarába siklott.

La Motte ezredes nyugtalanul várta a reggelt, de a hercegnő most is szikrázó szemekkel és támadásra valló morgással fogadta.

A szétszaggatott emberi hullát marcangolta most is, de oldalából lassú cseppekben szívárgott a vér bársonyszerű fekete bundájára.

- A seb, úgy látom, nem veszélyes, de a hercegnő még nem lakott egészen jól vérrel... Várnunk kell holnap reggelig.

És csakugyan, harmadnap reggelén a hercegnő, gazdája hívására, engedelmesen bekúszott kalitkájába.

Én pedig az ezredes kalauzolása mellett szerencsésen túljutottam a határon és vendégszerető menhelyre leltem a Vindhyasz-hegységben lakó gurka népnél...»

Mátyás király oroszánjai

Némelyik háznak mintha homlokára volna írva, hogy falai között valami nevezetes esemény történt, annyira felébreszti a figyelmet.

Így van ez a bécsi Kärntnerstrasse egyik ódon házával is. Noha kiáltó tanuja a mindent változtatni, cifrázni szerető emberi ízlésnek és századoknak, mégis régi-régi események dicsősége és a fényes mult méla gyásza borong rajta, s mint valami történeti emlék néz a körülötte forrongó, zűrzavaros modern életre.

Mátyás király fényes életpályájának kevésbé ismert adatai után kutatva akadtam erre, a történetírók által sehol fel nem említett érdekes eseményre, melyet egy régi német krónikában találtam leírva és melynek színhelye a Kärntnerstrasse fenti ódon háza volt.

*

1490. év február végén már híre-hamva sem volt a télnek.

Rügyfakasztó tavaszi napsugár bontogatta a bimbókat, langy fuvalmak kergették a gyapjas bárányleveleket s aranyködként terjengett a légből a virágzó barkák hímpera, a várfok és a hosszú sétány fái pedig már a tavasz első sárgászöld levelekei bontogatták gyengéd szárnyaikat.

Mátyás, a nagy király, éppen Bécsben időzött s a Kärntnerstrassei házban ültette fel királyi lakását. Itt sokkal otthonosabban érezte magát, mint az akkori Burgnak a kongó folyosók tömkelegében elvesző csarnokai között.

Nagyon érdekes az a mód is, mellyel még 1485 tavaszán e ház birtokosává lett.

Midőn a hosszú ostrom után, 8000 főnyi seregének élén, káprázatos fény és pompa között a városba nyomult, a Kärntnerstrasse sarkán Waldner János, Frigyes császár kancellárja fogadta a város tanácsának közepette.

A nagy király sasszemei egy pillantással átvillantak az egész utcán és a földighajló tanácsoson állapodtak meg.

- Kié az a ház? - kérdezte röviden, hímzett kesztyűs kezével rámutatva.
- Az enyém, felséges uram - rebegte Waldner János, a kancellár, bókolva.
- Kié ez a ház? - kérdezte Mátyás újra, kesztyűs kezével rámutatva.
- Az enyém, felséges úr, császárom kegyelme és jóindulatából.

Mátyás szemei villámokat szórtak:

- Kié? - kérdezte oly harsányan harmadszor is, hogy az egész utca megtelt érces hangjával.
- Felséges uram, a tiéd az! - szólt Waldner helyett a polgármester, elérve a király akaratát - s üdvözlégy Bécsnek falai között.
- Úgy van! - felelte a király nyájasan, - a miénk, s itt üjtük fel lakásunkat.

Mert igen jól tudta, hogy a kancellár úgyszólván csak névleges birtokosa a háznak; aminthogy úgy is volt - miután Frigyes császár több házat és birtokot íratott hivatalnokai nevére, hogy Mátyás király elől megmentse...

Ez évnek tavaszias, enyhe napjain Mátyás udvarának főméltóságai a bécsi vár bástyáira ment sétálni, hogy a tavaszi nap s az enyhe rügyek illatától telt levegő kissé felüdítse.

Ekkor már azonban a nagy király nagyon szenvedőnek látszott... Arca beesett, közmondásos egészséges színe szürkéssápadtnak látszott s bármint titkolta is, csak nagy kínnal tudta hatalmas testét vonszolni.

Néhány nap óta folyton fokozódó gyengeség s rövid ájulások gyötörték, emellett annyira idegessé, ingerlékenyvé lett, hogy semmi sem tudta felvidítani.

Az udvaroncok lesve-lesték kívánságait s mindent elkövettek, hogy mosolyt csaljanak halvány ajkaira. De hiába, az élceket és elmésségeket azelőtt annyira szerető király inkább bosszankodott, mint nevetett.

Most is ingerülten indult sétájára, mert orvosai esdve kérték, hogy maradjon termeiben és pihenjen. Ezt az egyet a nagy király nem ismerte. Nagy lelkének még nagyobb erejével akarta legyűrni a test roskadtságát és így folytonosan lázban és forrongásban zajlott, égett minden csepp vére a megerőltetéstől.

Kedves hívének és vezérének, a daliás Noszticz Zsigmondnak karjára támaszkodva lépegetett a bástyafokon és haragosan pattogott orvosára, Tichtl Jánosra, s kedvelt tudósára, a történetíró Galeottira, akik szintén társaságában voltak.

- Hagyjatok békét, ha nem tudtok meggyógyítani. Feküdni, feküdni! Ti, orvosok, mingyárt megvetitek az ágyat s belegyömöszölnétek az embert. Én nem tudok feküdni, akárcsak a puszták oroszlánja! Inkább találjatok ki valamit, ami egy kissé szórakoztatna... Megöl közöttek az unalom!

A király hasonlata Noszticznak egy jó gondolatot juttatott eszébe.

- Nézzük meg az oroszlánokat, felséges uram - mondotta. - Úgy tudom, ez időben szokták etetni ezeket a királyi állatokat.

A király fáradt vonásain a meglegedés halvány sugara röppent át, mert híres oroszlánjait annyira szerette, hogy bárhova ment is, ezeket nagy, kerekas ketrecekben mindenüvé magával vitte.

- Igazad van, kedvelt hívem; a jó gondolatok mindig nálad vannak, s megérdemelnéd, hogy országosan ismert neved mellé az »elmés« jelzőt is hozzáfűgesszék.

Noszticzot ugyanis hatalmas termetéről és erejéről csak »erős Noszticz«-nak nevezték széles e hazában és erre célzott a király is.

A nagy udvar végén, egy oszlopos csarnok alatt álltak a kerekas vasketrecek s ezek egyikében volt a három gyönyörű oroszlán: két hím és egy nőstény bezárva.

- Valóban királyi állatok! - mondotta felvillanó szemekkel a király, midőn fáradtan egy karosszékbe ereszkedett; és csakhamar jobban kezdte érezni magát, mert egy hólyagos aranyserlegben, az orvos intésére, az udvarnok topázvillogású ó-tokajival kínálta meg.

- Nézzétek csak, urak, Szolimán, ez az óriási vén hím, minő fenséges nyugalommal mereszti ránk szeméit s milyen fejedelmi egykedvűséggel fogadja hatalmas nőjének hízélgéseit!

- Méltó képe a vitézségnek és erőnek - folytatta a dícsérést Noszticz; - különösen ez az erőt és hatalmat rejtő nyugalom...

- Szépek így is, de még szebbek lehetnek a dühtől és haragtól berzenkedve - szólalt meg Pethő. - Ezt szeretném látni!

- Azt pedig könnyen megláthatja kegyelmed - mondotta az ősz Kanizsay, - ha felséges urunk megengedné?

- Mit mondtál, hívem? - kérdezte derülten a király, mert eközben odasettenkedett Tibrili, az udvari bolond és mindenféle mókázást mímelt az urak háta megett.

- Engedje meg felséged, hogy a bestiárius, akarom mondani az etető, ne adja oda eledelüket, hanem ingerelje, csalogassa őket, míg csak dühbe nem jönnek, - felelte meghajolva Kanizsay.

- Legyen úgy! - intett az etetőnek a király, ki egy hosszú kétágú villán hatalmas ökörcombot hozott és benyújtotta a ketrec vasrúdjai között.

A nőstény és a fiatal hím éhes vadsággal szökött a hús felé, de az etető gyorsan visszakapta, mire mind a két vad tompa hörrenéssel kezdett fel-alá lóstatni a tágas ketrecben.

Mikor másodszor nyujtották be a véres koncot, lángoló szemekkel, toporzékolva ugrált mind a kettő a magasba - azután haragos ordítással szöktek a vasrudaknak, megrázva azokat türelmetlen éhségükben, szikrázó szemeikkel majd elnyelve a húsdarabot.

Szolimán, a vén hím - az első próba után oda se nézett a koncra, hanem hörgő morgással a ketrec hátuljába lépdelt, s ott elnyujtózva, csak bojtos farkával verte döngve a vastag tölgyfa deszkákat.

Az etető ezalatt folytatta az ingerkedést. A két oroszlán ordított s a rácsot döngette... Óriási ugrásokkal szökeltek fel-alá a ketrecben, vérvörös nyelvük hosszan kifityegett hüvelykujjni fogakkal megrakott iszonyú torkukból s nyakukon a szőr és sörény felmeredt, szemeik vörösen izzó zöld szikrákat villódtak a társaságra...

Az etető, hol itt, hol ott dugdosta be - lehetőleg magasra tartva - a húst és a négy ölesnél nagyobb ketrecet a két vad egy-egy ugrással átszökelte; tehetetlen dühükben dörgön hördülő ordításokkal acsarkodtak egymásra.

Azonban végtére is megúnták a hosszú hajszát, egy hosszú bődülő ordítással mindketten a ketrec végébe húzódtak s ott hörögve, morogva lépdeltek fel-alá, a deszkázatot szimatolva; majd le-lefeküdtek a vén hím mellé és az etető újabb ingerkedéseire nem is hederítettek, hiába tologatta ez majdnem az orruk elé a pecsenyét.

- Megharagudtak! Látjátok, urak - fordult udvarához a király, - minő nemes állatok ezek! Nem hagyják magukat kicsúfoltatni, inkább nem is kell nekik a hús!

Dörgő ordítás szakította félbe a király szavait: a ketrec vasrúdjai csengve zörrentek össze, az etető pedig hangos jajkiáltással, szédülve bukott a ketrec alá.

A király szavaira figyelve ugyanis elfeledkezett az oroszlánokról... s a vén állatkirály felhasználta e percet; egyetlen szökéssel a vasrudaknál termett s oly erővel rántotta be a húst a nehéz vasvillával együtt, hogy ennek nyele leütötte magát az etetőt is.

Az urak füle is megcsendült a velőig ható ordítástól s pár percig megdöbbenve néztek egymásra, de aztán valamennyien - a királyt se véve ki - zajos tetszésnyilvánításban törtek ki.

- Bravó, Szolimán! Bravó, bravó! Derék állat, fejedelmi állat vagy! - kiáltozták lelkesen, de legjobban kiáltozott a hős Noszticz, akinek dörgő hangja majdnem az oroszlánordítással vetekedett.

E percben az udvart körülfutó oszlopos csarnokból még egy úri ember csatlakozott a társasághoz.

Ez a főtálmokmester volt, ravasz, kétszínű, álnok úriember. Sovány, aszkóros, mint egy paszulykóró, hétrét görbedve a podagrától, örökösen fázott, didergett, mint egy kísértet s minden második szava után köhögött, harákkolt, s akárkivel beszélt, folyton kezeit dörzsölgette, kétszínű, álnok mosolygással.

Hogy ő maga olyan aszkóros és nyavalyás volt, irígye és ellensége volt minden egészséges, erős embernek, de különösen Noszticzot gyűlölte, amiért a király annyira kegyelte és kitüntette. Könnyebb volt a lelkének, ha csak egy hajszálnyit is csippenthetett akár szóval, akár tekintettel a daliás vezéren.

Most is egyenesen hozzá fordult, s vizenyős szemeit sunyi oldaltekintettel villantotta rá.

- Hm, hm! Úgy látom, tetszik ez a multság, vezér! - szólt csikorgó fahangján, miközben sovány alakját fázékonyan burkolta be prémes hosszú felöltőjébe.

- Hát hogyne tetszenék! - felelte Noszticz, majd sértő kicsinyléssel nézve végig rajta, gúnyosan mondta: - Persze, kegyelmednek nemigen tetszik az erőnek és gyorsaságnak ez a példája?!

A főtálnokmester álnokul mosolygott:

- Szép bizony, igen szép! De lehetne még ennél is szebb jelenetet rendezni... Hanem persze, ahhoz... hüm... hm... nagy szó... de igaz... erő és bátorság is kellene ám hozzá... még pedig... sok!

- Osztán mi volna az? - kérdezte Noszticz félvállról.

- Hogy mi volna az, vezér uram?... Semmi egyéb, mint hogy valakinek be kellene menni ezeknek a szörnyű bestiáknak a ketrecébe és elragadni orruk elől a prédát. Ez volna ám még csak a színjáték! Fogadni mernék, felséges urunkat is nemcsak hogy nagyon gyönyörködtetné, de vidámmá, varázsolná ez az izgalmas próba egyszeriben.

És miután ilyen szép alattomosan elvetette a halálos kihívás sárkányfogait, - a leghódolatteljebb mosolygással hajlongott a király előtt.

Noszticz fejébe szökött a vér.

- Biz' Isten, kegyelmedről is elhinném, hogy meg merné tenni, ha nem lakott volna olyan sokáig Törökországban¹ - vágott vissza Noszticz maró gúnnal és a felharsanó hahota bizonyította, hogy az urak is elértették a célzást.

A főtálnokmester uramat ez a legérzékenyebb oldalán találta, de elnyelte mérgét, sőt még mosolygott is, hanem apró szemei oly ádáz gyűlölettel villogtak Noszticz felé, mint a szemüveges kigyóé.

- Azt én a világért sem állítottam, - felelte kétszínű célozgatással... - hanem azt hittem, hogy ez előkelő társaságban majd csak akad egy «erős» vitéz (s az erős szót különösen hangsúlyozta), aki felséges urunk felvidítására megcselekszi ezt a bátorságra és erőre mutató tettet.

Noszticz elsápadt, mert egyenesen kihíva érezte magát. Villogó szemekkel majd a királyra, majd az oroszánokra pillantott.

Az óriási hímoroszlán még most is dühtől felborzolt sörénnyel hasalt az ökörcomb felett, s hörgő ordítással, fogait vicsorgatva morogta el társait közeléből.

Az urak között is várakozásteljes csend uralkodott. Rettegve néztek egymásra. A lovagi bátorság és vitézi erő harci kesztyűjét elébük dobták... s valamennyien dobogó szívvel lesték, kinek lesz hát bátorsága erre az örült, vakmerő, eszeveszett tetre vállalkozni?

- Hej, csak én ilyen öreg, beteges ne volnék! - nyihogta a csendet megtörve a főtálnokmester uram, kezeit dörzsölgetve.

¹ A rossz nyelvek ugyanis azt beszélték, hogy a főtálnokmester uram ökegyelme viharos, hánytvetett fiatalságában Törökországban egyideig mint eunuch szolgált egy áruló pasánál.

- Mit gondolsz, vitéz hívem, Noszticz? - kérdezte villanó szemekkel a király. - Mernél-e reá vállalkozni?

- Tréfálsz velem, uram, királyom?

- Dehogy tréfálok! - nevetett a király. - Királyi szavamra mondom, szeretném látni.

Noszticz megdöbbenve nézett rá s még mindig tréfának vélte a király szavait.

- Vitéz Noszticz, te habozol? - s a király hangjából meglepetés és bosszankodás rítt ki.

- Nem! - kiáltotta felcsattanó hangon Noszticz. - Nem habozom, megteszem, még ha szétszaggatnak is e bestiák!

Az urak valamennyien elszörnyedő zúgással vették körül, sőt az ősz Kanizsay haraggal rivallt rá:

- Eszedet vesztetted? Józan fővel nem lehet ilyen vakmerőségre vállalkozni.

- Hagyjatok békét, - dörgött haragosan Noszticz... - Megteszem! Ne mondja senki, hogy Mátyás király udvarában csak didergő, vén banyák vannak! - S míg beszélt, villogó szemei majd átfúrták az elégtlenül vigyorgó főtálnokmester uramat.

Ezzel gyorsan kikapcsolta nehéz, virágos mentéjének opálköves boglárait, kócsagos kalapját, gyöngyös övét ledobta, mezítelen kardjával kezében a ketrecek háta mögé sietett s félrelökve az ajtóból a felvigyázót, a másik percben daliás alakja már meg is jelent a ketrec hátterében.

Az egész udvar halványan és lélegzetét elfojtva várta, mi lesz a vakmerőség vége?

Noszticz bátran előre lépett, de az oroszának még nem vették észre, - ekkor egyszerre kardját sebes villantással magasra emelve, közéjük dobbant, balkezevel pedig elrántotta a húst a vén állatkirály elől s magasan meglóbálta a levegőben...

A váratlan meglepetésre és dobbanásra nagyot hördülve szökött fel a három fenevad.

- Vissza, bestiák! Vissza, a király megkívánta prédátokat! - dörögte rekedt, süket hangon a dalia, s dörögve dobbantott lábával a vastag tölgyfadeszkára.

(Ezt az idegizgató jelenetet írja le leghosszabban a szófukar német krónika.)

«Leírhatatlan, rémesen szép volt e jelenet... az óriás férfiú és a három királyi fenevad izzó, lángoló szemekkel meredt egymásra...

Noszticz erős melle zihált, rengett s jobbában cikázva villogott a kard hegye, - arca halál-sápadt volt, de fekete szemeiből valami túlvilági lobogás villódzott a három fenevad zöld karikákat hányó szemei közé... Valósággal maga az eredeti őseember volt... fenségesen vakmerő szilajságában s hatalmas ereje öntudatában szinte a földnek és állatoknak hatalmas ura!»

Lángoló szemeit folyton a fenevadakra szegezve lóbálta a véres koncot felettük.

És ezek nem mozdultak, csak hörögve, morogva rázták hullámozó sörényű fejüket s vadul szikrázó szemeikkel majd elnyelték.

Így tartott ez néhány halálosan hosszú percig, ezt az időt a nézők végtelennek érezték.

Lassan-lassan azonban az oroszának hörgése halk, doromboló morgássá halkult, izzó szemükben kialudtak a zöld-veresen villogó szikrák; pislogni, hunyorgatni kezdtek és egészen meghunyászkodni látszottak a hős dalia delejes tekintete előtt.

Diadalmas mosoly játszott Noszticz ajkán. De akik őt látták, azt mondják, hogy valami vérfagyasztó, iszonyú volt e mosolygásban s oly valami félisteni, túlvilágias ömlött el egész lényén, hogy a királyon és környezetén hideg borzadály futott át.

Szemeit merően az oroszánokra szegezve kezdte meg a hős vezér a visszavonulást, lassan-lassan az ajtó felé hátrálva. A fenevadak békén engedték eltávozni, csupán a szemükkel követték minden mozdulatát.

Lassan hátrált lefelé a három lépcsőfokon az ajtóig. Ez volt a legveszélyesebb pillanat! Már féltetével az ajtón kívül volt, de tekintete mégis változatlanul a vadakon függött... egyszerre az ajtó becsapása rezzentett fel mindenkit - és Noszticz szerencsésen kijutott a ketrecből.

Ekkor tört ki az oroszánok dühe egész fékezhetetlen vadságában. Földrengető ordításokkal szökelltek fel-alá, a vasrudakat döngették talpukkal, s iszonyú fogaikat vicsorgatták a társaságra.

Noszticz pedig sápadt, szobormozdulatlanságú arccal lépett a király elé. Széles melle rengett, zihált a megaláztatás keserű érzésétől s szemei mintha rejtett könnycsepp fátyolozná - izzotak.

- Uram, király - mondotta remegő, elcsukló hangon, - parancsodat teljesítettem. Itt a préda és meztelen kardom! A kard téged illet s ezt lábaidhoz teszem, de mától fogva nem vagyok se alattvalód, se katonád. - Szeszélyből kockára tetted életemet... s ez élet most egészen az enyém.

- Mi ez? - kiáltotta bösz haraggal a király.

- Az, uram, király, hogy udvarodban akadt egy bátor vitéz, akit azonban nem becsültél meg, tehát távozik!

- Ez pedig kegyelmedet illeti meg, vén anyámasszony katonája; lakjék jól vele, ha megkívánta! - s a véres combot úgy hajította a főtálnokmester podagrás lábai elé, hogy majd hanyatt esett bele. Azután büszke, kevély léptekkel hagyta el a királyi udvart - örökre!

*

(Így volt ez megírva a régi bécsi német krónikában, mely inkább a vitéz Noszticz, mint a hős és nagy király nevét dicsőíti, mert még ezután nagy magasztalással azt is elmondja, hogy Noszticz egyenesen a lengyel király udvarába ment s annak ajánlva fel vitéz kardját, még sok vakmerő hősi tettet vitt véghez.)

Egy öröklét-hosszúságú óra

- No de most már csakugyan nem tudsz semmiféle kibúvóval meghátrálni e támadás elől - kiáltotta vígan a házigazda - s el kell mondanod, hogyan jutottál fiatal, üde arcod és harminc éved mellett ehhez a bibliai, pátriárkai ősz hajadhoz.

Ez a felszólítás egy karcsú, daliás termetű férfiúnak szólt, akinek fején csakugyan kétségbe nem vonható fiatalsága ellenére tiszta galambbősz volt a haj, s akit egy csinos hölgy már jó ideje szeretetreméltó duzzogással, de égő kíváncsisággal unszolt arra, mondja el, miképpen jutott ősz hajához?

A társaság valamennyi tagjának figyelme s ezzel együtt kíváncsisága is egészen felébredt. A kérdezett, nem állhatva ellent a sok kérdésnek, megadta magát.

- Tehát, ha kívánják, hölgyeim és uraim - szólalt meg lekötelező mosollyal, - ám legyen, elmondom; de azután ne engem okoljanak - tette hozzá kissé elkomolyodva, - ha kíváncsiságuk nem elégül ki olyan mértékben, mint amennyire akaratlanul felébresztettem.

A pompás teremben egyszerre csend lett, mindenki óvatosan bánt kanálával és teáscsészéjével, nehogy a zörgéssel egy hangocskát is elveszítsen a történetből, midőn az őshajú férfi belefogott elbeszélésébe.

«Városunkba egy nagyszerű állatsereglet érkezett. A leggazdagabb állatkertekben sem lehetett olyan pompás, válogatott szépségű és ritkaságú állatokat látni, aminők ebben voltak. A rengeteg nagyságú főteret egészen elfoglalta a kocsik és ketrecek hosszú sora, egy széles kört alkottak; mikor pedig az óriási vászontetőt kifeszítették fölötte, az egész egy óriási hippodromhoz hasonlított, melyből zavaros, tompa bőgés, ordítózás zaja hallatszott ki.

Ezen az éjjelen a város lakói a perzselő vidékek lakatlan erdőibe és vad tájaira képzelhették magukat, mert az éj csendjében ijesztően hatott a kedélyekre az oroszlán mennydörgő ordítása, a tigris komor bőgése, a párducok rekedt nyávogása, melybe bele-bele dörrent a medvék mély bömbölése, a víziló süket ordítása, az orrszarvú és elefántok dörgő trombitálása. A máskor oly nyugalomra hívó, egymásnak felelgető kutyaugatás teljesen elhallgatott, csak olykor-olykor hangzott fel egy-egy panaszos, félő, elnyújtott vonítás ez idegenszerű ordító, vad hangzavar hallatára.

Természetesen mindennapos voltam az állatseregletben, melyet tömegesen látogattak, de hogy csendben és békében szemlélődhessenem, rendszeren a kora reggeli órákban mentem. Többször megtörtént, hogy egyes-egyedül voltam az egész helyiségben, mert az ápolók, szolgák egy mellékutca kocsmájában reggeliztek. Ebből olyan hallgatag bizalmasság fejlődött ki, hogy kelleténél tovább is elmaradtak, tudva, hogy én úgyis ott vagyok reggelenként, így az állatsereglet nincs ember nélkül.

Ennek én örültem a legjobban, mert sokszor zavart az ápolók járaskelése és veszekedése; a tulajdonosnak - egy igen derék és tudományosan művelt embernek - előre lefizettem a mindennapi belépőt egyszerre, így semmi sem feszélyezett.

Gyakori látogatásaim a csendes reggeli órákban szinte ismerőssé tettek az állatoknál is, s nekem úgy tetszett, mintha még az oroszlánok, párducok, hiénák, jaguárok is barátságosan, ismerősen pillanthatnának reám, s nem húzódtak morogva vissza, nem toporzékolnak, fújnak, ha ketrecükhöz közeledtem. A két óriási elefánt pedig kedves ismerősként, orrmányukat nyújtogatva, csavargatva, üdvözölt, a medvék és majmok is várták a zsemlyéket, gyümölcsöt, amit bőven osztogattam közöttük látogatásaimkor. Minden állat örülni látszott jövetelemnek, s még egy vén hímoroszlán is csendesesen, fekve maradva, hunyorgatva pillantott reám, pedig ez

örökké olyan mord kedvében volt, hogy hörögve ordított naphosszat, akár sok volt a látogató, akár nem. Csak egy tett kivételt, egy hatalmas bengáliai királytigris. Ez soha, semmikép sem akart megismerni, hanem, már amint a bejárat függönyét felemeltem, felugrott fektéből s nagy ördögi tűzű, zöld villogású szemeit reám szegezve, dühösen, hörgő mormogással szaladgált fel-alá; ha ketrece előtt megálltam, meg-megtorpant, s a vasrácsot rázva talpaival, farkával oldalát csapdosta, morgott, fújt reám, kitátva vérvörös torkát, melyből hófehéren csillogtak elő rettenetes fogai. Ilyenkor szemei szinte tüzet szikráztak reám, s valami oly vad, oly ördögi düh világolt azok zöld ragyogásában, hogy szinte félni kezdtem, dacára annak, hogy erős vaspálcák választottak el tőle. Vérszomjas tekintetével folyton és mindenüvé követett; akármelyik ketrec előtt álltam is, szemei mindig rám voltak szegezve, s ha ilyenkor odaléptem, gyorsan hátrált, azután vad dühvel szökött a rácszatnak. Ha pedig még közelebb léptem, talpait nyujtogatta ki a pálcák közül, iszonyú körmeit ki-kieresztve, hogy megragadhasson, s ilyenkor oly rettenetesen bőgött, hogy minden idegszálam reszketett e hang rémületes erejétől, - szóval láttam, éreztem, hogy szeretne megragadni és szétmarcangolni. És ez így ment napról-napra. Ez az ellenségeskedés engem nem hogy elkedvetlenített volna, de annyira vonzott, valami olyan megnevezhetetlen ingerrel töltött el, hogy valahányszor beléptem, mindig csak az ő ketrecét kerestem fel szemeimmal, s őt látogattam meg legelőször, sőt reggelenként már alig vártam, hogy félelmes, vad szépségében gyönyörködhessem. Különbözik nemcsak engem, de az egész közönséget ez a fenevad érdekelte legjobban. Mindenki irtózáttal vegyes bámulattal gyönyörködött benne. A legóriásibb tigrisek egyike volt, melyet valaha Bengáliában fogtak, mert rendes állásában az ember szeme közé nézhetett; lábai combvastagságúak voltak, feje iszonyú nagy, testhossza pedig másfélölnél jóval hosszabb. Vén korában fogták, s mint a tulajdonos beszélt, minden szelidítési kísérlet kudarcot vallott nála; ápolóival szemben ma is csak oly vad s megközelíthetetlen, mint az első nap volt. Hogy személyem különösen ingerelte őt, erről határozottan meggyőződtem, mert nemcsak magányos reggeli látogatásaimnál, de a közönség tömött sorai között is csak engem követett folyton szemeivel, vad pofáját egészen a rácszathoz szorítva.

A szokott módon, egyetlen lélek sem volt azon a reggelen az állatsereglet helyiségeiben, midőn rendes reggeli látogatásomat tettem.

Belépve, szokás szerint, tekintetem először is ellenségem, a királytigris ketrecére esett; csodálkoztam, hogy nem hallom megszokott tompa, dühös mormogását. A ketrec üres volt. A meglepetés első pillanatában szinte megkönnyebbültem, jólesőleg lélekzettem fel, hogy nem látom vad, haragos pofáját. De a másik pillanatban mégis hiányát éreztem s úgy tetszett, mintha az egész állatsereglet elveszítette volna minden vonzóerejét reám nézve. De hová is lehetett? - gondolkoztam, lassan tovahaladva. Elpusztult? Vagy vadsága miatt talán egy szelídebbre cserélték ki? Vagy tán más ketrecbe tették át? E gondolatokkal tépelődve tettem körül a nagy helyiségben és kimondhatatlan borzalmamra, megpillantottam egyik sötétes szögletben, az árnyékban meglapulva! Égető hőség, halálos hideg villámlott át minden tagomon, azt hittem, össze kell roskadnom s kigyúl ereimben a vér, oly gyorsan lüktetett minden porcikámban... fülem csengett, szemem előtt minden zöldben táncolt, karikázott, úgy, mintha forgószelek kapott volna sodra közepébe s forgatna örökös gyorsasággal köröskörül...

A rémület zsibbadását leküzdve, láttam, amint e ravasz, vérengző bestia - mely szokott mormogását elfojtva, elrejtőzött, hogy becsaljon - lassan, villogó szemeit rámfüggesztve, a fal hosszában a kijárási felé csúszik, hogy menekülési utamat elvágja...

Még erőm és ruganyosságom teljes birtokában sem lettem volna képes előbb az ajtóhoz érni, most pedig éppen képtelen voltam még mozdulni is, mert a rémület földhöz szegezte, ólom-súlyúvá tette minden tagomat, - csak álltam némán, mozdulatlanul. A vér jéggá fagyott ereim-

ben s máris éreztem a nehéz tigristalpakat vállaimra nehezedni, rettentő fogait torkomba mélyedni; kiáltani akartam, de nyelvem megbénult s szemeimet nem bírtam elvonni róla...

A tigris eközben az ajtóhoz ért, ott macskaszerűen lehevert s nagy fejét előlábaira fektetve, rám függesztette topázvillogású szemeit.

E pillantás szinte villamos ütésként rázott meg; csak most éreztem igazán borzasztó félelmet, irtózatot, most, midőn öntudatom visszatért s vele a menekülési vágy s az élethez való ragaszkodás!

Merev, kidülledő szemekkel követtem minden mozdulatát; most oly lassan, olyan árnyszerűen emelkedett fel, hogy alig látszott mozogni s éppen velem szemközt helyezkedett el... láttam, mint lapul le, egészen le, mint szorítja össze lábait s húzza össze óriási testét, mint nyújtja ki gyűrűzött farkát egészen egyenesre, mint görbíti be gyűrűs vonalban s csapkodja vele oldalait, hogy aztán, ugrásra készülve, mint a kipattanó rugó, egyetlen szökéssel rám vesse magát. Elveszttem volna, ha e pillanatban - magam sem tudom megmondani, hogyan, mikép - nem esik tekintetem az üres, nyitott ajtajú tigrisketrecre. A következő pillanatban már egy kétségbeesett szökéssel benn voltam, becsaptam az ajtót, rátoltam a nagy reteszt, aztán minden tagomban remegve, húzódtam a szögletbe.

Az ugrásra kész szörnyet úgy meglepte e mozdulat, hogy pár pillanatig tétozva s szinte meghökölt. De azután féktelen dühében megrázkódott s mennydörgő ordításban tört ki. Egy ugrással a ketrec előtt termett s hátsó lábaira támaszkodva, egész óriási hosszában felágaskodott. Talpával a rácst megragadta, rettentő pofáját szorosan a pálcák közé nyomta és reám meresztette tüzes, izzó szénként villogó szemeit. Lehetetlen azt az ördögi, szikrát, tüzet okádó dühöt leírni, mely szemeiből felém villogott; ijesztő gyorsasággal változott azok színe a zöld minden árnyalatából a sárga és vörös szín minden árnyalatába.

Csak az ilyen rettenetes pillanatokban érzi az ember, milyen drága és kedves az élet, milyen rettenetes a halál; mint nyúlnak oly végtelenül hosszúvá, mint a legfinomabb aranyzál, még a röpké gyorsaságú másodpercek is! Hogyan írjam le, mihez hasonlítsam ezeket a rettenetes hosszú pillanatok s ezek gyötrelmeit? Az a rövid idő, melyet a tigrisketrecre átéltem, az örökkévalóság végtelen idejének bár egy paránya volt csak, mégis rettentő előiskolája volt a halálnak.

Reszketve vontam meg magamat a ketrec legszélső szögletébe, hogy a benyúló, acélkemény, horgokhoz hasonló körmöktől meneküljek. Szédelegve lihegtem, mert a tátott torokból reám ömlő bűzös, forró pára undorított; káprázó szemeim vérszomjas rémnek látták a tigris alakját, mely hallatlan erőfeszítéseket tett, hogy hozzám bejuthasson. Valahányszor segítségért kiáltottam, oly böszült ordításban tört ki, hogy hangom elveszett, elenyészett, mint a légydongás az elemek harcában! A bestia dühe pedig folyton fokozódott, pofája egyre ördögibb kifejezésű dühvel meredt reám, szemeinek szikrái szinte szúrtak, égettek, lélekzete mind forróbb lett; fogait csattogtatva, bömbölve, ordítva verte talpaival a rácsozatot s nyujtogatta felém körmeit; majd meg a pálcákba akaszkodva, oly böszült erővel rázta a ketrecet, hogy az inogni, recsegni kezdett. Minden éberségemre és erőmre szükségem volt, hogy ilyen ingás közepette a szögletben maradhassak, mert ha a körmeivel felöltöm egy darabkáját megragadhatja, menthetetlenül veszve vagyok. A harsány, dörgő ordítások annyira túlfeszítették minden idegszálamat, hogy dörrenésüket minden porcikámban éreztem, a ketrecnek és a pálcáknak minden recsenésére felnyögtem, reszketve attól, hogy a látszólag nem nagyon erős alkotmány engedni fog. Most ragaszkodtam, csak igazán az élethez, mert a halált csak egy rácsozat választotta el tőlem.

Állítják, hogy a vízbefúló lelki szemei előtt az utolsó percben villámgyorsan elvonul életének minden boldog pillanata. Ezt én is éreztem - e napon éppen születésnapom volt és e napok összes boldogsága végigvillant emlékezetemben, azzal a szívfacsaró tudattal, hogy tán e napon kell meghalnom és milyen halállal!...

A ketrec ingott, recsegett a fenevad iszonyú talpcsapásai alatt s két vaspálca már elhajlott, engedni kezdett, a csavarok kipattantak a fából; kezeim a síma oldalakon nem találtak támpontot... s engem már az örültség környékezett és szinte üzött, hajtott valami, hogy toljam félre a reteszt s rohanjak ki, hadd tépjen, marcangoljon össze... legalább vége lesz ennek a végnélküli, hosszú halálfélelemnek... Ebben a percben a ketrec felemelkedett s hatalmas recsegés-ropogás közt hullott le talapzatáról, egyik oldalán egészen szétnyílván... ellenségem pedig a nagy zuhanástól megijedve, rémült hördüléssel, egyetlen ugrással szökött a helyiség másik végébe. Folyton erősödő dühös ordítózása most már az örök figyelmét is felkeltette és ezek pányvák, kötelekkel s nagy pokrócokkal siettek őt újra befogni. Az első emberi hangra mint egy eszeveszett ugrottam ki a ketrecből s onnan ki az utcára.

Ebben a pillanatban ütött a toronyóra kilencet.

E hangok rezgései mélyen visszhangzottak lelkemben! Nekem egy hosszú századnak, egy örökkévalóságnak tetszett az az idő, melyet a tigris ketrecében töltöttem, pedig alig állott hatvan percből, mert ép nyolc órakor léptem az állatseregletbe...

Nem tudnám megmondani, hogyan értem haza lakásomra, csak azt éreztem, hogy még minden tagom, belsőmnek minden porcikája remeg az izgalomtól.

De még nem volt vége minden megpróbáltatásnak; még egyszer átszenvedtem a rémület minden kínját, akkor, midőn tükörbe pillantva, kora reggel még dús, hollófekete hajam helyett fejemen tiszta galambősz fürtöket láttam. Sokáig nem bírtam ezzel kibékülni s ezerféle szert és festéket próbáltam, hogy hajam előbbi fekete színét visszanyerje - de hiába. Végre, mint mindenhez, úgy ahhoz is hozzászokik az ember, hogy harminc évvel öreg embernek nézzék.»

A vastagfejű úr

A festői és virágos arab nyelv, mely csupán magára a kardra háromszáz nevet alkotott, az állatok királyát, az oroszánt, a fenti néven kívül még vagy harminc, képletekben gazdag névvel ruházta fel. Ezeknek mindegyike pompásan és erőteljesen jellemzi a hatalmas állatkirályt s erejét, méltóságát, más egyéb merész tulajdonságaival együtt.

Így e neve: Raad (mennydörgés) rettentő hangjára, Saaba (a nyájak ura) korlátlan hatalmára vonatkozik, e nevei pedig: Esszed (rémületet keltő), «vérgerjesztő», «nyájak tizedelője» stb. az általános félelmet és pusztítást jelzik.

«Háromszor jelenti jöttét az éj közepén, mikor a sötétség legmélyebb, rettenetes ordításával a sivatag ura» - mondja egy arab példabeszéd. «Ordításával legelőször azt jelenti: jövök, másodszor: térjen ki utamból ember és állat, harmadízben pedig: reszkess sátorodban, ember, rejtse el magzatodat, anya, mert a csordák bikái kövé merednek rémületükben, a széllal versenyző mén pedig reszkető félelmében lomhább lesz a homokban csúszó csigánál»...

És ez nem valami költői kép, nem is az arab nyelv keleties fellengző túlzása, hanem való tény, mert nincs állat vagy ember, akit e rettentő erősségű hang meg ne reszkettetne.

Először valami leírhatatlan, idegreshkettetően sóhajtozó süket bömböléssel kezdődik, mely rémesen, mintha a föld mély gyomrából morogna felfelé, görög végig a sötét, néma éjszakán. Azután taszító hördülések között a mennydörgés csattogó, robogó skálájában fokozódik egészen egy fülsendítő, légreshkettető magas ordításig, melyből fokozódó mélységgel újra az előbbi sóhajtozó hörgésbe száll alá.

E rettenetes hanghoz hozzá képzelve a koromsötét éjszakát halotti csendjével, melyben a legkisebb nesz is erős visszhangot ver messzire a tájon, nem csoda, ha a legbátrabb szív is elszorul s reszkette húzódik meg sátora és tanyája mélyén az arab, - az állatsereg pedig egyenesen fejét vesztí bele.

Micsoda torok, micsoda tüdők kellene ehhez a rettenetes hanghoz! Ezt csak akkor képzelhetjük el, ha egy szabadban élő, kifejtett oroszán erejével párhuzamba állítjuk.

Talpának egyetlen csapásával beszakítja a kaffer-bivaly vaskemény homlokát, melyen az ólomgolyó ellapul. Letöri a csordák bikájának, a tevének s lónak gerincét, melyek 8-10 mázsa terhet játszva hordanak; állkapcsának egyetlen roppantásával képes átharapni valamely állat hátgerincét s össze tudja lapítani a puskacsövet.

Farkának legyintésével a legerősebb embert, lovat ledönti lábáról és mint a macska az egerrel, úgy ugrik át egy két-három éves bikával állkapcsai között két-három öles sövényt s fut vele egyenesen, feltartott fővel három-négy mérföldnyire fekvő barlangjához.

Aki az állatseregletek s az állatkertek oroszánjait látja, az előtt e dolgok nyilván hihetetlenek. A ketrecben élők bögése csak nyafogás a szabadban élőkéhez képest és csak kócos sörényű vánszorgó macskák, mert árnya sincs meg rajtuk a szabad sivatagok állatkirályának, erőt, rettenetet mutató külsejének és hiányzik belőlük az a vad méltóság és tekintély, mi e hatalmas vadat korlátlan szabadságában oly félelmissé és fenségessé teszi.

Ép ezért a föld egyetlen állatáról sem regéltek annyi csodás és megragadó dolgot sem az ó-, sem a jelenkorban, mint éppen erről. Nemes, erőt sugárzó magatartása, szikrát, tüzet lángoló tekintete és gyönyörű sörényvel koronázott hatalmas feje, méltóságos, nyugodt járása a fenség varázsával övezi - és a könnyen hevülő emberi elme ez okból felcifrázta mindama szellemi tulajdonságokkal is, melyek ily fenséges külsőnek megfelelnek.

Csak hogy a természetbúvárlás józan világa a keresztes lovagok históriáit és az «Androclus»-féle meséket egészen más világításban mutatja be és a sokat emlegetett hálát, méltóságot, nagylelkűséget valódi értékükre szállítja le.

Igaz ugyan, hogy az oroszlán sok nemes tulajdonsággal dicsekedhetik, aminővel a tigris és a párduc nem bírnak, de valójában ő sem egyéb óriási macskánál, a macskafaj álnok, ravasz, kiszámíthatatlan természetével.

Azokból az egyes vakesetekből, midőn fegyvertelen emberek összetalálkoztak világos nappal az oroszlánal s ez merően megnézve a szobormozdulatlanul rámeredő embert, lassan-lassan hátrálva, végre elfutott, - nagylelkűségre következtetni kissé merész dolog.

Ennek világos magyarázata az, hogy rendszeren éjjel járva zsákmánya után, a 8-10 mérföldes barangolástól fáradtan és jóllakottan barlangja vagy a sűrűség mélyébe vonult, honnan azonban a legyek és szomjúság kizavarták... s így álmosan, a napvilágtól elkáprázott, félig zárt szemekkel, ha emberrel vagy állattal találkozik: nem bántja, mert természete nem olyan, mint a tigrisé, mely jóllakottan is öl, marcangol. - Ez esetekben, ha nem bántják, ő sem bánt senkit; de bezzeg találkozék valaki éjjel vagy alkonyatkor össze az oroszlánal, az ugyan nem beszéli el senki fiának e kalandját a világon! Ez okból az arab és sivataglakó beduin alkonyatájban még sátora elé sem lép s a szomszéd sátorba sem indul el fegyver nélkül.

A hírhedt Battyak, Cassanova, Leow, Brown s más állatszeliidítők, éveken át ápolva, becézve oroszlánjaikat, utoljára mégis ezek fogai alatt lehelték ki lelküket. Hol itt a hála, nagylelkűség? Ez a macskafaj alattomos, álnok, bosszúálló, vérszomjas természete.

Ha az oroszlán jellemét ily módon meghatározni akarnók és azt a mellette és ellene szóló sok adatot, történetet leírnók, ez maga egy kötetet tenne ki, és még akkor sem adna megbízható, tökéletes képet az óriási macska kiszámíthatatlan természetéről. - Ezek helyett inkább csak néhány érdekes, de nagyon jellemző kalandról számolunk be a következőkben:

Mungo Park egy ízben Oryx-antilopokra vadászva, egy magaslaton három oroszlánt látott elöbukkanni a cserjésből.

A lovak megvadulva tépték ki fékeiket a hottentotta kísérők kezéből, s lobogó sörénnyel száguldtak vissza a távolban fekvő tanyahelyre. Mungót és kíséretét a legnagyobb zavarban és ijedelemben hagyták hátra, mert a félelmetes méretű oroszlán-hím lassú léptekkel feléjük látszott közeledni, - azonban csakhamar eltűnt a cserjés között.

Swinton őrnagy, Mungo kísérője, parancsot adott, hogy senki se merjen tüzelni, míg jelt nem ad. De alig mondotta ki e szavakat, az oroszlán alig ötven lépésnyi távolságban újra kibukkant a sűrűből és mielőtt fegyvereiket használhatták volna, pár villámgyors szökéssel közöttük termett.

A meglepetés első zavarában egyetlen lövés nélkül szanaszét futottak, különösen a gyáva hottentotta kísérők. De nem mind, mert a közöttük levő Ádám nevezetű, hosszú, csontos legény eszeveszett félelmében, úgy nekibotlott egy Omrah nevű bennszülött fiúnak, hogy mindketten a földre zuhantak.

Ez az Omrah, fiatal kora ellenére, rendkívül bátor, eszes, tapasztalt fiú volt, a hosszú Ádám pedig a világ legnagyobb szájú dicsekedője és leggyávabb nyúlfi.

Az oroszlán egész rettentő méltóságában felegyenesedve, büszke nyugalommal pillantott a futók után. S midőn a hosszú Ádám szintén fel akart tápázkodni, hogy elinaljon, az állatkirály talpának gyenge legyintésével a földre terítette s egyik lábát mellére nyugtatva, erejének tudatában, újra büszke méltósággal nézett szét a tájon.

Az eszes Omrah tudta, hogy menekülése csak mozdulatlanságától függ, ezért nyugodtan fekve maradt. Szemei azonban követték az oroszlán minden mozdulatát s midőn látta, hogy ez még mindig a futók után meredve háttal áll neki, szép lassan tovább kezdett hemperedni, e módon kísértve meg a menekülést.

A haraszt és a fű gyenge ropogása azonban felkeltette az oroszlán figyelmét. Rettentő mély morgással fordult meg, mire Omrah azonnal mozdulatlanná meredt.

A hosszú Ádám, Omrah szerencsétlenségére, lábaival volt a fiú felé fordulva. Az oroszlán szintén ebben a helyzetben heveredett le Ádám mellé, olyan szerencsétlenül, hogy hátsó részével arcára nehezedett és e helyzetben mind a két áldozatát szemmel tarthatta.

Ezalatt az őrnagy és Mungo Park megállította a futókat és tanácskozni kezdtek, mi módon menthetnék meg a két áldozatot.

Az őrnagy mindenképpen magára akarta vonni az állatkirály figyelmét, hogy áldozataitól elterelve, elejthessék, azonban egy Bremens nevezetű bátor, merész hottentotta vadász nem engedte:

- Ha lövünk, mindkettő el van veszve - mondotta. - Az állatkirály e percben nem éhes, sőt nem is haragos. Farkának sajátságos csóválgatásáról látom: mint némelykor a macskának, neki is játszani van kedve... Ha mozdulatlanul maradnak, bántatlanul hagyja őket és ha majd megúnja a játékot, távozni fog.

Az oroszlán minden szokását ismerő vén vadász tanácsára nyugodtan vártak tehát.

A hosszú Ádám ezalatt majd meghalt rettentő félelmében. Egyik aléltságból a másikba esett, mert majd megfulladt a rettentő teher alatt.

A megfulladás veszélyével küzdve mindenképpen ki akarta fejét szabadítani. Mozgásának az lett a következménye, hogy az oroszlán, mint a macska az egérrel szokott tenni, kimeresztette rettentő körmeit és játszva hozzákapt a lábszáraihoz. Hatalmas sebeket szagatott rajtuk, a sebekből csak úgy dőlt a vér.

A táborból ezalatt átkiabáltak, hogy ne mozogjanak, hanem maradjanak halottcsendesen. A hosszú Ádám megértette a kiabálást, s bár a rettentő teher majd beszakította mellét, mégis mozdulatlan maradt, mert szája legalább kiszabadult.

Omrah, aki ezalatt folyton csendesesen feküdt, észrevette, hogy az állatkirály a hosszú Ádám sebeiből patakzó vért mohón nyaldosni kezdi és ez minden figyelmét igénybe veszi; megint megpróbálta tehát nagyon lassan a továbbhengeredést.

De az oroszlán villámgyorsan felpattant és övénel fogva, mint egy egeret, szájába ragadta s a hosszú Ádám mellé vitte. A fejéhez helyezte, miközben újra leheveredett s előlábát a hosszú Ádám mellére fektetve tüzes pillantásokkal meredt mindkét áldozatára.

A táborban rémülettel nézték ezt a jelenetet. De a bátor Omrah az oroszlán fogai között is megőrizte nyugalmát és nem mozdult.

A hosszú Ádámot eközben újra a megfulladás veszedelme környékezte. A hatalmas talpak egyike szájára és orrára tévedt s majd betörte az ábrázatát. Nagy kinnal rántotta félre a fejét, mire az oroszlán iszonyú fogaival karjába harapott és jól összemarcangolta. Ádám azonban újra lélekzethez jutott.

A kiömlő meleg vér annyira tetszett a bestiának, hogy áldozata jobbkarját egészen válláig össze-vissza harapdálta és nagy kedvteléssel újra, meg újra tisztára nyalogatta talpait a ráömlött vértől...

A szegény Ádám vonaglott fájdalmában, mire az oroszlán körmeit oldalába vágva egyik oldalról a másikra dobálta, mint valami gombolyagot s egyre szikrázóbb pillantásokkal meresztette rá rettenetes szemeit. Úgy látszik, csak arra várt, hogy étvágya visszatértével egészen felfalhassa.

- Tovább már nem várhatunk - szólalt meg erre Bremens. - A bestiát valahogy el kell riasztanunk, különben a meleg vértől étvágyat kapva szétszaggatja mind a kettőt.

Erre aztán ügyes haditervben állapotok meg. Vagy száz lépésnyire visszahúzódtak a cserjésbe és egyesült ordítással rohantak kifelé. Kivált a hottentották bőgtek leírhatatlan módon.

Az oroszlán, mintha rugó lökte volna, felugrott s macskaszerű léptekkel pár lépést hátrahúzódván az ordítózókra meredt. Ezek azonban csak lassan közeledtek, nehogy felingereljék. Valahányat léptek, az állatkirály annyit húzódtott hátrafelé - azután egyszerre megfordult s hangos ordítással futamodott meg a színhelyről..

A bátor Omrah a közeledők zajára vígan talpra ugrott. Okos, bátor viselkedésével egy karcolást se szerzett, ellenben a hosszú Ádám csúnyán össze-vissza volt marva és szaggatva; valósággal véreben úszva szedték fel és vitték a táborba, hol azonban nagysokára mégis felépült.

*

Ennél még érdekesebb az a jelenet, mikor az állatkirály párjával - macskamódra csúszva, meglapulva - minden bokrot, minden mélyedést kihasználva, lepi meg azokat az antilop-fajokat, melyeket szélgyorsaságuk miatt, még az ő négy-öt öles szökéseivel sem bírna beérni. Ezek az antilopok hosszú hegyes szarvaikat veszedelmes ügyességgel tudják használni a támadásnál, még a rettentő állatkirály ellenében is.

E kevés antilopfajok egyike az Oryx- vagy a Beisa-antilop. Ha megriasztják vagy megtámadják, tühegyes hatalmas szarvát előre feszíti, vad dühvel ront ellenségére és keresztültöri magát embereken, kutyákon, a nyargaló zebracsordákon, szétszór, felöklél mindent, ami útjába akad s ép ezért - noha nemcsak az antilopfajok, de a világ összes állatai között is egyike a leggyönyörűbbeknek, legkecsesebbeknek - mégis alig vadásszák és messze kikerülnek a bennszülött vadászok, annyira félnek hegyes szarvaitól.

Egy zulu vadász, a híres Csakraa szemtanúja volt ilyen küzdelemnek, mikor a leghatalmasabb oroszlánpárok egyike megtámadott két Oryx-antilopot.

«Struccokra vadászva - beszéli Csakraa, - véletlenül egész nyáj szökellő antilopra bukkantam. Bár nagyon messze voltak, mégis reméltem, hogy megközelíthetem őket, mert a láthatárig húzódoó síkság be volt szórva mimóza-ligetekkel és bokrokkal; de ami különösen megörvendtetett és jó fedezetet nyújtott, az a sok torony- és kucsmagombaforma termita-hangyatelep volt, melyek a fák és ligetek szélén egymást érték.

Pajzsomat hátamra kötve csúszva közeledtem a nyáj felé. Könnyű szellő fodrozta a síkság magas fűvét és a szép állatok békésen legelészve, lassan-lassan felém közeledtek. Egy-egy virgoncabb bak magasra fel-felszökött a levegőbe, megvillantva hófehér hátulját... de egyszerre az elől legelő vén bak a levegőt szimatolva, patáival nyugtalanul dobogott és egy éles, mekegő bőgést hallatva, magasán a levegőbe szökött. Erre az egész nyáj egy tömegbe verődve megfordult, s magas szökések közt villámgyorsan rohant végig a síkságon.

Mitől riadt meg a nyáj, nem tudtam kitalálni. Szelet nem foghattak, mert a könnyű szellő felőlük lengedezett felém és engem egészen elfedtek a bokrok és a természetangyák három-négy öl magas telepei.

Éppen egy ilyen hármasszertelep mellett rejtőzve, mely fölé egy vén mimózának legvastagabb ága nyúlott, asszagájom² segítségével felhágtam a legkisebbre, ennek tetejéről pedig egy ugrással feljutottam a középsőnek, a legmagasabbiknak csúcsára, hogy a nyáj után nézzek.

Ez már a messze távolban rohant, folyton fokozódó, vad ijedtséggel.

Mi az, ami így megriaszthatta őket? Mindenfelé nézegettem, de nem láttam semmit, midőn egyszerre lábszáraimon olyan heves csípéseket éreztem, mintha tüzes vassal sütögetnének.

Azon a lyukon, mit asszagájommal a majdnem kőkeményrésze, amiért telepüket megbontottam és erős csápjaikkal belém kapaszkodva, mindjobban csíptek, martak.

Sietve néztem körül, hol juthatok le leghamarabb.

De minden csepp vérem jéggé fagyott.

Az alig harminc-negyven lépésnyire levő bokrosból két hatalmas oroszlán lépegetett elő. A fekete sörényű óriási hím a futó nyáj után bámúlt, a nőstény azonban magasra emelt fejjel, sárgás-zöld tűzben égő szemeit rám meresztette s felhörrenő morgással korbácsolta bojtos farkával oldalait.

Erre a hím is megfordult.

Láttam, mint mered, mint berzenkedik magasra sörénye, mint izzanak, mint szikráznak jobban szemei. Tompán, röviden felordított.

Mint egy szobor, olyan mozdulatlanul álltam az agyaghalom tetején, de azért minden porcikám reszketett.

Az a négy, rettenetesen izzó szem folytonosan rám volt szegezve és ha mozdulok, egyik vagy másik rögtön rám rohan.

Egyszerre erős csörtetés és dobogás hallatszott a bokrok között, mire az oroszlánok megfordultak, s apró léptekkel, majd csúszva közeledtek a tisztás felé.

Ezt a pillanatot tüstént felhasználtam és minden erőmet összeszedve, egy ugrással elértem a fejem fölött levő mimózaágat, s felkapaszkodtam a fára.

Alighogy elértem az ág végére, máris nagyokat hördülve rohant visszafelé az oroszlánpár, mert az a csapat zebra, mely erre tartott, szimatot kapva, ugyanazon az ösvényen, amelyről jött, vissza is rohan.

Vad ordítással s óriási szökésekkel ugráltak felém, s csak úgy dongott a föld, ahogy körülszáguldozták a fát.

A hímnek egy iszonyú szökéssel végre is sikerült az alsó ágak egyikére feljutnia, de ez recsegve tört le alatta s nagyot zuhanva esett a földre. Ez csak fokozta mindkettő dühét - és én remegni kezdtem már csak gondolatára is annak, hogy ha a hím a természetből szökik, onnan egy ugrással könnyen a fára is feljuthat.

Igyekeztem tehát mindenképp elrejtőzni, hogy ne fokozzam végsőig a két bestia dühét.

Szerencsémre, a törzságak egyikén a társas-szövőknék kunyhótető alakú fészke volt rakva. Ezek a kis szárnyasok nagy tetőformát szőnek ügyesen fűből s ez alá a közös tető alá rakják azután fészkeiket. Ez évről-évre nő, aszerint, amint a társaság több száz főre szaporodik s néha egy-egy tágas kunyhótetőnél is nagyobbra terjed, sőt néha maga a fa is összeroskad a fészkek súlya alatt.

² Rövidnyelű, szélesvasú hajtódárda, mellyel a zuluk ép oly pontosan célba talál, mint mi a löfegyverrel.

E mögé a tető mögé rejtőztem s úgy összehúztam magamat, ahogy csak lehetett.

De azért az oroszlánok nem távoztak. Le-lehasaltak a fa alá, majd morogva, ordítva talpaltak fel-alá. A hím, mint valami óriási macska, hátát felpúposítva forgott, majd acélos körmeit a kéregbe vágta, tépte, szaggatta és nyujtózkodott.

A nap már a delelőt is túlhaladta, sőt útjának háromnegyed részét is megtette már; ekkor a nőstény felállt és egy közeli forráshoz ment szomját oltani. A hím ezalatt még figyelmesebben őrzött s nagyokat morogva kerülgette a fát.

Már csak két óra választott el a nap nyugtától s a síkságon már nyuladoztak az árnyak, midőn az oroszlánok egyszerre figyelni kezdtek, azután halk morgással, a bokrok és természetkunyhók árnyékába lapulva, nesztelenül csúsztak a tisztás felé.

A füves lapályon két gyönyörű, egy-egy megtermett számárnál jóval nagyobb, erősebb állat közelgett. Lassú ügetéssel, a bokrok és cserjék közé rejtőzve, majd ki-kicsapva a tisztásra, legelészve szökelltek előre.

Alakjuk és színezetük hajszálig egyezett, de nagyságuk jóval különbözött egymástól. Kékes hamuszürke színezetük a fejen és nyakon világosabb és sajátságos fekete csíkokkal volt tarkázva; hátukon sötét sörény hullámozott és hosszú, bojtos farkukkal serényen verték az alkonyodó nap sugaraiban táncoló szúnyogokat. Nagy, erős alakjuk dacára kecsesen és könnyedséggel mozogtak, de legszebb ékességük fél ölet meghaladó, majdnem egyenes állású, ébén-fekete szarvaik voltak, melyeknek hegyei, mint a tű, mint a dárda, oly élesek. A kisebbnek, a tehénnek, szarvai nagyobbak voltak a híménél.

A vidám zöld színben pompázó lapályon gyönyörű két alak volt ez a két Oryx-antilóp s a két oroszlán ezekre lesett.

Mint a macska, mikor a fű közé levágódó pacsirtára les, hosszan elnyúlt testtel, egészen a földre lapulva, kúszott előre a két óriási macska.

Hatalmas testük alatt, mintha árnyak lettek volna, egy levél sem zördült meg. Zöld fényben égő szemeiket a közelgőkre meresztve minden bokrot, minden mélyedést felhasználtak, hogy rejtve maradjanak; nagyokat nyúlva, szöktek egyik természetkunyhótól a másikig s ennek fakósárgás oldalaihoz úgy odalapultak, hogy színezetük szinte egybeolvadt.

Mennél jobban közelgett a két könnyűlábú állat, az oroszlánok teste annál idegesebben reszketett. Minden izmuk, minden idegük vonaglott az ébredező vérszomjtól, az acélos körnök ki-kimeredtek, be-behúzódtak s bojtos farkukat idegesen, csendesen csóváltatták.»

Egyszerre a nőstény oroszlán eltűnt a hím mellől. Csakraa magas rejtekhelyéről jól látta, amint nagy félkörben a cserjésbe húzódva kígyóként kúszott előre, hogy az Oryxoknak háta mögé kerüljön s így az egyiket a hím körmei közé hajtva, a másikat meg ő ejthesse prédául.

Nagy feje, villogó szemei fel-felmerültek a magas fű közül, a hím pedig, minél inkább közeltek, annál jobban behúzódott a természethalom árnyékába és sörényének minden szála ingott, felborzolódott. Fülelve lesett, hallgatódzott a közelgő dobogásra... és midőn a két Oryx már csak két-három öltre lehetett, farkát idegesen csóválva felegyenesedett s megnyúlt testtel szökött előre.

Egyetlenegy ugrással a hím hátán teremve földre rántotta s egy talpcsapással eltörte a nyakgerincét, egyetlenegy harapással átharapta a nyakát és a tehénnel mit sem törődve, dühös, jóleső morgással szívta, nyalta a bugyborékoló vért...

Minden más antilopfaj hanyatt-homlok rohanva menekült volna tova. De nem így az Oryx! Az első percekben szoborrá bénult ugyan, de azután mint a villám, vak dühvel és előre szegzett szarvakkal rohant a gőzölgő vér habzsolásában elmerült állatkirályra és három lábánál hosszabb, tűhegyes szarvait oldalába merítette.

Iszonyatos bődülés, fájdalommordítás harsant fel! A felszökő oroszlánt egy újabb döfés találta, úgyhogy felhemperedett és ez oly gyors egymásutánban ismétlődött, hogy Csakraa jóformán alig látott a küzdelemből valamit.

Hímjének panaszos ordítására öles szökésekkel rohant elő a nőstény oroszlán, egyetlen talpcsapással leütötte az Oryx-tehenet - és ráállva, mély győzelemmordítással mennydörgött végig a lapályon.

Azután apró, macskaforma szökelléssel hímjéhez ment, mely mozdulatlanul hevert a zsákmány mellett.

Sokáig nyugtalanul morogva, szimatolva járta köröskörül, majd megállva, hörgő, kurrogó, rövid bődüléseket hallatott. Mikor ezekre nem felelt, nyalogatni s nagy fejével döfölgetni kezdte és mikor ezekre se mozdult, türelmetlen, haragos morgással néhányszor sebesen köröskörül futkosott, majd megint melléje szökve, fejét hízelegve sörényes nyakához dörzsölve s orrával döfölgetni, emelgetni kezdte hímjének hatalmas, sörényes fejét; de ez nem mozdult, hanem lankadtan, erőtlenül mindannyiszor visszaesett.

Ekkor vad dühvel nyargalta köröskörül s ordított, bögött, hogy a lég, a föld, reszketett belé. Szikrázó szemeit köröskörül jártatta a síkon, valami élő ellenséget keresve, hogy dühét kitölthesse és koronként panaszos, fájdalmas nyávogásban tört ki.

Csakraa mozdulni, de még lélekzeni se mert búvóhelyén.

Szerencséjére két kafferbivaly cammogott elő egyszerre a lapályt szegélyező távoli erdőszél bokrai közül - és az oroszlán most ezekre rontott szertelen dühében.

Erre Csakraa egész bátran leereszkedett a fáról, tudva, hogy az oroszlán egyhamar nem tér vissza.

Ott feküdt az állatkirály vérében úszva. Oldalát át- meg átvárták a hosszú hegyes szarvak, szügyébe pedig bele volt törve az Oryx-tehén mindkét szarva, - ami akkor történhetett, midőn a nőstény oroszlán leütötte; - ez aztán egyszerre megölte a hatalmas állatkirályt.

A „vén ördög”

A Whip-poor-will³ madár hangja fájó, panaszos jajkiáltással harsan fel és reszket az őserdők homályában. A látóhatár felé hajló hold, a feltámadó hűvös szellő az éjféli közeledtét hirdeti. Már csak gyéren repkednek a lepkeforma lampyrisok, ez óriási világító bogarak, mintha láthatatlan tündérkezek hajigálnának ide s tova ragyogó csillagokat; vagy mintha egynéhány lámpácskának szárnya kelne s ezek száguldoznának varázsos zöldes fényt terjesztve maguk körül, az áthatolhatatlan sűrű lombszövedék között.

Az ilyen csillaghullató, holdfényes éjszakákon tárják ki kelyheiket az őserdők járatlan sűrűibe rejtett apró, holdfényes tisztásokon a varázsszépségű yuccák, nephelisek, orchideák és diosmeák, a növényvilág és őserdők fejedelmei. Ezek a rejtélyes éjvirágok, melyek nappal nem, hanem csak a holdfénynél bontják ki ragyogón átlátszó szirmaikat. Nappal összeborult szirmokkal, a levelek alá rejtőzve, még az árnyékban sem nyílnak ki, mert reájuk az éltető napsugár legkisebb csókja is halál és fonnyadás.

Kis időre elcsendesül a lármázó hangkáosz is s csak a szellő suhogása hallatszik a végtelen lomb- és virágtenger között a folyó lassú morájába vegyülve... Állat, növény kéjesen szívja be az üdítő szellőt, mely felfrissíti az erdők szorult, melegtől átfűlt, nedves, tikkasztó levegőjét, azután újra kitör a hangok zűrzavara és a nyugtalan mozgás, mely az egyenlítő körüli erdők éjjeli életét jellemzi.

Az erdők mélyéből az apiaster kiáltásai visszhangzanak, mint egy-egy haldokló elnyújtott sikoltásai, a jaguár félelmes nyávogása meg-megdörrenő mély ordításba csap át, ha a prédake-resésnél két hím összetalálkozik. A bokrok közül, mintha páros gyertyácskákat hordoznának, elővillannak a ragadozók zöld fényben égő szemei, a százlábú skolopender pedig, mint valami kísértő lélek mászkál a mohon s a leveleken, maga körül villódzó foszforfényt terjesztve. A folyó csendes vízfelületén sistergő gyűrűzet támad, nagy lomha testek közelednek a parti sásos felé, villódzó szemekkel, tátott állkapcsokkal; rókanagyságú denevérek szállonganak fekete rémekként a levegőben, míg az egyenlítővidéki baglyok szemei izzó vércseppként világítanak elő az odvas fák üregeiből.

*

Minden ágreccsenéstől, minden levélzörgéstől meg-megriadva, a félelemtől és sietségtől lihegve tart a folyó melletti kis holdfényes tisztás felé egy néger nő. Arca fakó a félelemtől, minden tagjában reszketve öleli át egy vas-fa síma derekát s rémülve rázkódik össze, valahányszor meg-megdörren a jaguár éh- vagy dühordítása, vagy megzörren a folyamparti nád-tömeg, nehéz testek csúszása alatt.

Először remegve, alig hallhatólag, majd kissé biztosabban utánozza a Whip-poor-will-madár kiáltását, mire az erdő felől hasonló hang felel, a cserjék és bokrok ropogásától követve s még el sem távozható a fától, máris előtte áll egy magas, herkulesi alkatú, sötétekintetű néger, vállán vastag vasrudat emelve.

- Itt vagyok, Nanny - szól mély, tompa hangon.

A nő kétségbeesett fájdalommal függesztette szemeit a beszélőre, anélkül, hogy ajka egy hangot bírt volna adni.

³ Caprimulgus vociferus (amerikai lappantyú), mely a lappantyú-félék családjába tartozik s panaszos jajveszékeléshez hasonló kiáltásaival óra pontosságával jelzi az éjféli óráját Amerika rengetegeiben. A telepítvényesek e madárhoz éppen annyi babonás regét fűznek, mint a mi köznépünk az európai lappantyúhoz.

- Nanny!

Fuldokló zokogás tört utat az asszony lihegő melléből:

- Menekülnöd kell, Saul, urunk a vérebeikkel fog holnap reád vadászni s ha én a vadak prédája lettem volna - te nem menekülhetnél...

A néger szeme vad tűzben égett.

- Elhoztad, amit parancsoltam? - kérdezte fenyegető hangon.

- Igen, itt van a kisasszony kedvenc ölebecskéje. - Ezzel egy zsákot emelt fel a földről, melyből panaszos, vonító nyöszörgés tört elő s a szövet ráncai erősen mozogtak.

- Most jer utánam; napfelkeltekor már messze leszünk s gyermekünk meg lesz bosszulva!

E szavakra a nő, mintha minden ereje elhagyta volna, egy kidőlt hyckory-törzsre vetette magát kétségbeesett zokogással:

- Ó, gyermekem, gyermekem! Te nem is láttad őt, Saul! Úgy kellett eltemetnem lopva, rejtekben, egy könny, egy panasz-szó nélkül, meg se csókolhattad, el se búcsúzhattál tőle. - És sírt, zokogott, fájdalmában fejét a hyckory-törzs éles kergébe verve, míg körülötte a rengeteg zúgott, harsogott a pumák s jaguárok nyávogásától és ordításától.

- Így fog sírni, jajgatni ő is és gyermekét még el sem temetheti, - fenyegetőzött a néger, szemei szinte világítottak a bokrok homályában s melle, mint négereknél, ha dühbe jönnek, pihegőn hörgött. - Mondd, sokat szenvedtél, Nanny?

Az asszony felemelte könnytől ázott arcát s az alászálló hold beezüstözte egy sugárral. Fakó, beesett volt, megmerevedve a fájdalomtól és kintől.

- Mikor te a megkorbácsoltatás után megszöktél, urunk a forró napra köttetett ki gyermekünkkel, hogy sírásommal és jajgatásommal haza hívjalak. Testemből patakzott a vér, agyvelőm forrott a hőségtől; de mi volt a darazsak és moszkítók marása gyermekem szenvedéseire képest! Azt hittem, karjaimban hal meg; nem tudtam megvédeni a gyilkoló forróságtól, a moszkítók marásától... Urunk az Istenre és a szentekre esküdött, hogy ha felfalnak is a moszkítók meg a darazsak, ha megsülök is a forróságtól, addig el nem oldat, míg te haza nem jössz...

- Folytasd, Nanny, folytasd - dörmögte a néger rekedten.

- Jajgatásaimra és sikoltásaimra a kisasszony kegyelemért könyörgött, erre eloldoztak a cölöptől, de midőn urunk lábai elé borultam, hogy érted könyörögjek, káromkodva rúgott fel lábaival... s a rúgás gyermekünk gyenge fejecskéjét érte... ott halt meg karjaimban. - A szenvedő asszony újra a törzsre vetette magát vad, kétségbeesett fájdalmában.

Rövid ideig némán, mozdulatlanul állt a férfi, mint ércből öntött szobor, sötét tekintetét mereven nejeire szegezve, azután megszólalt:

- Jer... napfelkeltekor már messze kell lennünk, túl a folyón.

Elöl ment a férfi, nehéz vasdorongjával, néha a bokrokat csapdosva. Majd egy órai menés után az erdő ritkulni kezdett s a már igen alatt járó hold fénye a távolban szabályos rendbe ültetett kávé- és cukornádültetvényeket mutatott elmosódottan. Majd pedig méhkasalakú kunyhók tüntek fel az ültetvények szomszédságában, de olyan messze, olyan csálóka derengésben, hogy csak az vehette ki, aki tudta, hogy ott vannak. A férfi egy nehéz sóhajt mégsem tudott elfojtani, mire neje tört hangon rebegte: - Oda, oda temettem, az alá a fehérhéjú tulipánfa alá a kunyhónk mögött...

- Hallgass - volt reá a rekedt, nyershangú felelet s gyorsított léptekkel újra az erdő felé tartottak.

Mindig közelebb, mindig közelebb hangzott az a lassú, sistergő moraj, mely a csendes folyású nagy folyóvizek közellétét jelenti; az erdő ritkább, szaggatottabb lett, itt-ott egy-egy ében- vagy mahagónifa levágott törzsére akadtak s széles, a sűrűségbe vágott csapák oszlottak a folyó felé minden irányban. A hold fénye bevilágított a megritkított erdőrészbe s minthogy már nagyon alant járt, megezüstözte a folyó széles felszínét is.

...E helyen a nagy és mély Rio-Negro két ágra szakadt s keskeny, iszapos földnyelv nyúlott be hosszban a két folyó közé, melynek keskenyebb ága még lassúbb folyású volt, mint a folyó, mely itt szokatlan szélesre terjedve, majdnem tóvá szélesedett csendes vizével. A parton álló vén fák egész boltozatot képeztek s még sötétebbé tették a tőből amúgy is fekete vizét. A földnyelv végén egy kezdetleges mívű, magas zsilip állott, felhúzható rekeszekkel.

- Hol vagyunk? - kérdezte Nanny.

- Az uraság kertjénél, annál a kis tónál, melyben leánya minden reggel fürödni szokott. E zsilipen át eresztenek friss vizet a tóba. Eredj a partról - és ülj oda arra a levágott fatörzsre, nem jó hely ez itt se nekem, se neked...

- Miért, Saul?

- Miért... mert itt lakik a «vén ördög» - felelte Saul sötét mosollyal.

- Mi az, miről beszélsz?

- Majd meglátod, - mondom már, eredj innen, nézd milyen nagy gyűrűket vet a víz, de hagyd itt a zsákot.

Nanny engedelmesen hagyta ott a partot s leült egy vasfa tönkjére.

Ekkor Saul beleakasztotta a vasrudat a zsilip láncába és minden erejéből reánehezedett. Az óriási ember homlokán kidagadtak az erek, karjai megfeszültek, mint acélrugók, de két-három rántás után a zsilip rekesze felhúzódott s ezen keresztül látható lett a virágzó bokroktól körített kis kerti tó, olvasztott ezüstként csillogó vizével.

Pár percig lihegett még az óriási erőfeszítéstől, azután felvette és kioldozta a fickándozó, mozgolódó zsákot.

Nanny meredt tekintettel követte minden mozdulatát.

A zsákból egy nyöszörgő, hosszú selyemszórú ebceskét emelt ki s nyakánál fogva erősen megrázta, mire panaszos vonítás törte meg a folyó egyhangú morajját.

Lassú léptekkel és kettőzött figyelemmel haladt az öböl partján a földnyelv felé, fehér szemgolyói szinte világítottak a feszült vizsgálódásban, miközben az ebceske folyton fickándozott és nyöszörgött, mert hol nyakát szorongatta, hol farka hegyét csípde a néger erős marka.

A tőből vize erre széles gyűrűket vetett, erősebben sistergett s a hullámgyűrűk mind közelebb-közelebb verődtek a parthoz s terjengtek nagy körökben a keskeny földnyelv felé, mintha valami óriási test sikamlana tova a víz alatt; a víz színén pedig fel-felbukkant egy kétököl nagyságú, gömbölyded tárgy s el-eltűnve közeledett a mellékág felé.

A néger most a földnyelvre lépett, mire a partmelletti víz is erősen gyűrűzni kezdett s valahányszor a kínzott kutya erősebben felvisított, annál erősebben rengett a víz felszíne is s fel-felbukkant egy széles, ripacsos hát, olyan, mint a vén, felrepedezett kérgű fák dereka; ama gömbölyű tárgy pedig állandóan a víz felett maradt s úszott a néger után.

Közel a zsiliphez azonban ez is a víz alá merült. De csak rövid időre! A néger teljes erejéből szorította az ebecske farka végét s ez kínosan, még erősebben vonított, mint annak előtte. E vonításra kiemelkedett a vízből egy hatalmas pikkelyes fő, zöldfényű, merev szemekkel, iszonyú fogakkal fegyverzett tátott szájjal s kiálló páncélos háttal, előlábaival a földnyelvre kapaszkodva.

A kutyára irányzott vad, merev szemeiből dühös étvágy világolt, iszonyú állkapcsait össze-összezsattantva, fontolgatta, átmenjen-e a mellékág vizébe?

A zsiliphez ért néger ekkor magasan feje fölé tartva, rázta a vonító ebet...

Ez győzött! Az iszonyú szörnyeteg két és félölesnél jóval nagyobb teste egészen kiemelkedett a Rio-Negro feketés vizéből, mire átható pézsmaszag töltötte be az egész környéket - és átfutva a keskeny földnyelven, nagy süstörgéssel a mellékág vizébe vetette magát... s tátott szájjal úszott a zsilip felé.

Erre Saul megcsóválva feje fölött a kutyát, a zsilipen keresztül a kerti tó vizébe hajította... mire az óriási, vén alligátor, mint a nyíl, siklott át a zsilipen a tavacska vizébe. A következő pillanatban már az ebecske rémes kínordítása - mely, mintha egyszerre kettévágták volna, megszűnt - tanúsította, hogy a szörnyeteg egyetlen harapással összeroppantva, a víz alá rántotta.

Ekkor a néger is kirántotta a vasrudat, mire a zsilip nagy zuhanással esett vissza rekesztékébe s az alligátor ott rekedt a tavacska vizében.

A kielégített bosszú lángja villámlott most a néger sötét tekintetében. Óriási alakja felmaga-sodott, midőn kezében a vasrúddal fenyegetett kínzója háza felé, mely a fák árnyas tömegébe volt elrejtve:

- Nanny, Nanny, gyermekünk meg lesz bosszulva, reggel ő épp úgy fog sírni, jajgatni, mint sírtunk mi; te eltemetted gyermekünket virággal behintett gödörbe, az ő gyermekének sírja pedig a «vén ördög» bűzös gyomra lesz! Te pedig, eredj, rólad majd megtudják, kinek a keze vezette a «vén ördögöt» a tóba! - s ezzel megcsóválva a vasrudat, a zsilipen át a tó partjára hajította.

Búgva repült a nehéz vasdorong s mintha beledöfték volna, ott maradt állva a tavacska szegélyén.

Ezzel férj és nő nekiindultak a sikoltó, ordító, bömbölő rengetegnek.

*

A forró földöv alatt nincs szürkület, nincs piros hajnal. Egyszerre bukik le a nap s lesz éjszaka s egyszerre kel fel, alig jelezve keltét pár aranyos csíkkal a láthatár szélén, minden átmenet nélkül. De azért ott is ragyog a reggel bűbajos varázsa a tájon tündéri szépségében, ha nem mártja is a karmin rózsaszínébe s a virradat fátyolos szürkületébe a napkelte a tájat.

Nagy égbékszín lepkék rengnek álmosan a passiflórák és gobeák tüzesszínű virágain, a virágzó dogwood-fák, a liánok nyíló virágözönbe borítják a lombokat, egyik virágból a másikba szivárvány szikrát lövellve, gurulnak a harmatcseppek s a virágok tündéri tarkasága közé a nap első aranyos sugaraival tarka tollú, égő színű madarak, a szivárványszínű kajdácsok egész serege keveredik. Mintha millió gyémántkövecske hullana alá a folyondárok szövedékeiből, ha egy-egy fürge majmocska suhan ágról-ágra; a gúnyrigó csalogánydala felharsan, a hokkok és borsevők rikácsolása hallik s a kolibrik drágakő-tollazata szikrázik az első napsugárban, amint döngve a virágok körül szálldogálnak.

A kis kerti tó habjai is gyengén fodrozódnak s ringatják a Victoria regia óriási virágait, a liliumokat s a nymphaeák fehér szirmait, melyek sebesen fejtik szét éjjelre összeboruló szirmaikat az első napsugárra.

A virágos bokrok között - felrezzentve a drágakőragyogású szárnyú lepkéket - két fiatal leányka közeledik, a nagyvirágú facsoportok közé rejtett tornácos lakóházból.

Az egyik magas, karcsú, gyengéd, halavány teremtés, mint ama orchideacsoport lenge virágai, melyek a vén, korhadt sycomorfa törzsén virulnak, a déli nőket jellemző bágyatag tartással, a másik pedig egy éjfekete hajú, gazellaszemű, fiatal mulatt lányka. Az első az ültetvényes leánya, kinek gyenge, ideges testalkata miatt az orvosok tanácsára hideg fürdőket kell vennie, a mulatt lányka pedig komornája és játszótársa.

Mind a két leányka - elragadtatva a reggel és környezet szépségétől - vígan enyelgett, csevegett egymással.

Kergették a lepkéket s az elsurranó kolibrikat, belekacagtak, belekiabáltak a kajdácsok csacsogásába, virágokat téptek, szaggattak s találgatták, minő állat, minő madár hangja lehet az, mely az ébredő őserdő ezerhangú zsivajából ki-kihangzott?

Ügyes kézzel, fürge szökelléssel segített a komorna fiatal úrnőjének levetni halavány rózsaszín csalánszövetű ruháját, azután ő maga rázta le ruháit, oly könnyen, oly fürgén, mint a fiatal agami madár a fészek lágy pelyhét magáról.

A két fiatal leányka nem is vette észre, hogy dacára a teljes szélcsendnek, a tavacska vize erősen ringatózik s szélesen terjengő hullámgyűrűk verődnek a part felé.

- Nini, milyen nehéz vasdorong ez! - kiáltotta a mulatt lányka a partba fúródott vasdorongra mutatva.

- Ilyennel húzzák fel a zsilipet - felelt rá úrnője a tóba lépve, mely a part szélén alig fedte el szép lábfejecskéit s pár lépést tett befelé, hogy a mélyebb vízbe vesse magát.

De egyszerre a rémület kétségbeesett sikoltása lebbent el a két leányka ajkairól.

Mindketten észrevették, hogy az átlátszó vizű tavacska fenekén, a mélység homályából, egy óriási szörnyalak körvonalai bontakoznak elő, mely merev, zöld szemeit a két leánykára szegezve, siklott a sekélyes part felé.

- Meneküljön, úrnőm, meneküljön, - sikoltotta a komorna kétségbeesetten - egy jacare, egy jacare!⁴

De a rémület annyira megzsibbasztotta úrnője tagjait, hogy csak mozdulatlanul, tehetetlenül, tágra nyílt szemeiben a rémület iszonyával meredt a közeledő szörnyre.

A mulatt leányka élesen sikoltozott segítségért, de a ház távol feküdt, az alligátor pedig gyorsan közeledett. Szédítő, fullasztó pézsmaszagot terjesztett maga körül e vén szörny, rettentő fogait össze-össze csappantva s előbb merev szemei most a dühös étvágytól zöld fényben égtek.

Az ültetvényes leánya már félig halott volt az iszonyattól és rémülettől, szemei elé sötét fátyol ereszkedett, se látott, se hallott, csak fülei zúgtak a rohamosan lüktető vértől... s már-már megragadni készült őt a szörny, midőn a mulatt lányka - emberfeletti erővel rántva ki a vasrudat - egy ugrással úrnője elé szökött s minden erejét összeszedve, mélyen az alligátor tátott torkába döfte.

⁴ Így nevezik Braziliában az alligátorokat.

Vad dühvel csapkodta össze a szörny állkapcsait, éles, kemény fogai csattogtak, pattogtak, amint a vasrudat össze akarta morzsolni. Dühében és fájdalomában, tompán bölgve, fetrengett s farkával olyan hullámhegyeket vert, hogy a tavacska kicsapott medréből s a két leányt egészen elborította, de a bátor leányka, úrnőjét ölébe ragadva, a partra szökött, nehogy a dühöngő szörnyeteg farkával lesujtsa őket; itt azonban már elhagyta ereje, s néhány rémült sikoltás után, egy bokor tövébe rogyott.

E rémületes zajra végre az egész ház a tóhoz rohant, élén az ültetvényessel.

Vérfagyasztó látvány fogadta őket! A parton a két halottnak látszó leányka, a sekélyes vízben pedig a kínjaiban fetrengő szörny, mely véres habot okádva, farkával egész víz- és iszapfelhőket csapdosva vonaglott, nem tudva a vasrúdtól szabadulni. Csak hosszas, veszélyes küzdelem után tudta három erőteljes néger a már kifáradt s magával tehetetlen hullott szekercékkel agyonverni.

A vasrúdról és a zsilip körüli nyomokról rájöttek, hogy kinek a keze működött itt.

- Igen, uram, - mondotta egy vén néger - ezt Saul tette. Ő nagyon jól tudta, hogy a «vén ördög» az öbölben tartózkodik, hisz nem régen is két asszonyt ragadott el, akik kákát gyűjtöttek az öböl partján s nem hallgattak a figyelmeztetésre, hogy a fekete vízhez közel ne menjenek. Ez már sok embert elpusztított, azért nevezték el «vén ördög»-nek, mert oly ravaszul tudott leskelődni, hogy mindig akadt áldozata. Csak maga élt az öbölben, többi társait elmarta a környékről.

*

A megölt szörnyeteg roppant vén példány volt, majdnem három öl hosszú s maga körül átható pézsmaszagot terjesztett, ami az alligátorok és a krokodilok természeti sajátossága. Úgyannyira, hogy szélcsendes időben és éjjel tartózkodási helyeiket rendesen elárulja az átható, fojtó pézsmaszag a folyók, tavak és mocsarak környékén. Színezete fölül sötét olajzöld, széles fekete övekkel, oldalain barna foltok, míg alsó része világos, zöld és szürkébe játszó sárgás. Lábai erősek, zömökek, a hátulsók félig úszóhártyával benőttek s erős, kemény körmökkel felfegyverezettek. Vastag, izmos farka hosszabb a testénél s kissé összenyomott, félrészén fésű-formán kiálló, fűrészkes pikkelyzettel. Oldalait gömbölyded, szorosan egymáshoz álló páncélzat fedi, hátát ellenben négyyszögű kiálló, csontnál keményebb páncél borítja, úgyhogy a puszkagolyó elsiklik és visszapattan róla, azért csak szemem és a lágy részeket sebezhető meg. A krokodiloknak és az alligátoroknak két rettenetes fegyverük van: az egyik iszonyú állkapcáikban lévő hatalmas fogrendszerük és izomerejük, a másik pedig a nehéz, vastag farok, melynek egy-egy csapása az áldozatot ledönti s vízbe vágja.

Egymásnak közeli rokonai, a pikkelyes hüllők (*Amphibia squamata*), a gyíkok (*Sauria*) rendjébe tartoznak s a páncélos gyíkok (*Sauria loricata*) osztályában a gyíkok (*Crocodylidae*) családját alkotva, három fajra oszlanak, ú. m.: krokodilok (*Crocodylus*), kajmánok (*Alligator*) és gaviálok (*Gavialis*), melyek életmódra, természetre nézve a legfőbb vonásokban hasonlítanak.

A főbb különbségek ezek: a krokodilfélék hátsó lábain az ujjak végéig nőnek az úszóhártyák, a fej hosszas, inkább nyúlt háromszöghöz hasonló, a pikkelyek nagyobbak, Afrika, Ázsia s Amerikában és ezek szigetvilágán élnek s jóval nagyobbakra nőnek a kajmánoknál. A kajmánok feje lapos, széles, alkatuk karcsúbb s kizárólag Amerikában tartózkodnak. A gaviálfélék csak Indiában élnek s alkatuk egészen a krokodilokéhoz hasonló, de alsó és első állkapcájuk olyan, mint egy óriási vastag, megnyúlt csőr, mely rakva van alul-felül éles fogakkal.

Már a régi egyiptomiak korában egész Alsó- és Felső-Egyiptomban ismert és tisztelt állat volt a krokodilus, mely különben Afrikának minden folyójában, tavában és mocsaraiban meg-

lehetős számban található. Egyes vén példányok roppant nagyságot - 30-33 láb - is elérnek s mivel szerfelett lassan fejlődnek, igen nagy kort - 100-200, sőt 300 éves kort is elérnek. Fejlődésük lassúságát eléggé bizonyítja, hogy minden 5-6 évben nőnek egy lábat s így egy nyolc lábnyi szörny legalább is 40-50 éves.

Az ősegyiptomiak vallásában a nílusi krokodil (*Crocodilus niloticus*) jelképe volt Typhonnak, a szárazság és minden rossz szellemének, aki, hogy az általa megölt Osiris fiának, Horusnak bosszújától megmeneküljön, krokodilus alakba rejtőzött s ezért egyes templomokban a nép szentként tisztelt egyes vén óriási példányokat. Mint Herodotos is írja, ezeket a papok etették, orruk, nyakuk s derekuk köré arany perceket fűztek s holtuk után bebalzsamozták, ezt a múzeumokban őrzött krokodilumúmiák is bizonyítják. De ez azért nem gátolta az ősegyiptomiakat abban, hogy egy-egy vén szörnyeteget - mely egyszer emberhúst ízelve, folyton arra vadászott - el ne pusztítsanak. Egy felfűjt disznóhólyagba volt rejtve a háromszakállú szigony; ekkor egy visító malaccal a víz felszínére csalták s bevetették a hólyagot; a falánk szörny utána kapott, de egyúttal fogva is maradt s szárazra vonva, hamar elbántak vele.

E páncélos hüllők valamennyi faja inkább éjjeli, mint nappali életet él. A nap legnagyobb részében mozdulatlanul hevernek a partok és szigetek forró homokján, süttetve páncélos hátukat a tropikus nap izzó sugaraival; de rejtőznek a part hozzáférhetetlen, iszapos talajú nádasai közé is. Hallásuk szerfelett éles, úgyannyira, hogy a víz alatt is meghallják még távolról is, ha a parton állat vagy ember mozog és hangot ad. Ekkor lopva a víz alatt, gyors sikamlással - anélkül, hogy a víz nagyobb hullámokat vetne - közelednek s a kedvező pillanatban villámgyorsan vagy farkuknak csapásával rántják a vízbe áldozatukat, vagy iszonyú fogaikkal megragadva s egy harapással összemorzsolva a megragadott tagot - oly pokoli gyorsasággal rántják a víz alá, hogy jóformán egy végső halálkiáltásra sem marad neki ideje; - azután addig úsznak vele a víz alatt, míg meg nem fullad, ekkor újra a víz színére emelkednek és ha a préda kicsiny, akkor elnyelik mindjárt; ha pedig nagyobb, mint egy ember vagy tehén, ezt a partnak egy rejtett helyére hurcolják, ahol iszonyú fogaik és körmös előlábaik segítségével darabokra szaggatják és marcangolják, azután az est és éj folyamán darabonként felemésztik. Egyes vén szörnyek pedig, melyek maguk élnek egy öbölben vagy folyótorkolatban, a nagyobb prédát a vízalatti gyökerek vagy vízben megtorlódott ágak közé rejtik s mikor már oszlani kezd, szabdalják darabokra; az ilyen oszlásba menő hulla kedvesebb nekik, mint a friss; de éhségükben mohón fogyasztják el ezt is. Falánkságuk oly nagy, hogy megtámadnak minden élőt: embert, állatot egyaránt s oly vakmerők és vérszomjasak, kivált alkonyatkor és éjjel, hogy még az óriás alkatú vízilovat is megtámadják.

A vízben oly ügyesen és gyorsan mozognak, hogy egyetlen sikamlással és bukással elfogják a halakat, sőt az úszó és gázló madarakat is; farkuk egy-egy csapása öt-nyolc ölnyre viszi őket víz ellen úgy, mint a folyás irányában; ekép nincs biztonságban előlük semmi élő, ha vigyázatlanul a folyam- vagy tóparthoz közeledik. A szárazföldön szintén nagy ügyességgel és elég gyorsan, de mindig egyenes irányban mozognak, mert fordulni csak lassan bírnak, miután kemény és merev páncélzatuk akadályozza a hajlékonyságot. A szárazon gyávák: mert a napon sütkérezve, már száz-kétszáz lépésnyire a vízbe rohannak, ha ember közeledik; de a vízben annál vakmerőbbek, mert nemcsak a partról, de a csónakokról és talpakról is lerántják, vagy felkapaszkodva ezekre, megtámadják a hajósokat. Dühbe jöve, mély, tompán döngő bögésben törnek ki s farkukkal tajtékká korbácsolják a vizet; e bögésük - kivált az éj csendjében - megrázón félelmes.

A hímek gyakran dühösen küzdenek egy-egy nőstényért, vad dühvel marcangolják egymást, farkuk tajtékká korbácsolja a vizet, - ami úgy hangzik, mint egy erős zuhatag rohanása, s félelmes, tompa bögésük messze elhallik az éjszakában. A megölt ellenséget a győző felfalja s általában a vén krokodilok maguk a legszorgalmasabb pusztítói a fiataloknak. Némely vidé-

keken, különösen ott, ahol a folyó szerfölött haldús s a vidék vadállománya gazdag, társaságban élnek s társaságban vadásznak prédára, de azért egymás iránt is mindig ellenséges indulatúak. Egyes vén, kifejlett krokodilok, kiválasztva egy-egy öblöt vagy nádat, ahova sok vad vagy vízimadár szokott járni, elűzik maguk körül a gyöngébbeket. Azokon a vidékeken, ahol erősen üldözik őket, mint például Nubiában, Nyugat-Afrikában, - itt a krokodilus húsa a négereknek kedvenc csemegéjük, zsírja pedig gyakori gyógyszerük - igen óvatosak, nehéz őket elejteni. Európai íny e húst undoknak találja, mert erősen bűzlik a pézsmaszagtól, de a négereknek épp ez tetszik. Leginkább mósuszmirigyeiért vadásszák; ez Tuniszban, Marokkóban, mint hajkenőcs illatosító, a legkeresettebb cikkek egyike.

November és március közt van a tojásrakás ideje. Valamennyi fajta átlagban 25-40, sőt 50-60 tojást is rak. E tojások keményhéjúak, lúdtojás nagyságúak vagy lúdtojásnál jóval nagyobbak és hosszas alakúak. Kikeltésüket a napra bízzák; mindannyit a vízhez közel, a part homokjába vájt gödrökbe helyezik el; de kivált az alligátorfélék tanusítanak nagy gondosságot a tojásrakásnál. A nőstény egy szabályos köralakú széles és mély lyukat váj talpaival és orrával a forró homokban vagy a kiszáradt iszapban s ebbe soronként helyezi el a tojásokat; minden sor tojás fölé egy réteg száraz fű és falevél jön, míg csak a gödör meg nem telik. Ahol a talaj erre nem alkalmas, ott ugyane módon magas halmot emel tojásaiból és száraz levelekből; három hét múlva kelnek ki a fiatalok, melyek 15-18 cm, nagyok; a kelés ideje alatt, mint a kikelés után, 1-2 hóig anyjuk a leggondosabban őrzi és védi őket a szárazon; vigyáz rájuk, ételt szerez nekik s csak mikor megerősödtek, szállnak a vízbe, hogy megkezdjék kétélű életüket. Bekövetkezvén az esős vagy téli évszak, valamennyien téli álomba merülnek az iszapba ásva magukat s ilyenkor - kivált az alligátorfélék - oly érzéketlenek, hogy mozdulatlanul tűrik el a legérzékenyebb sebzéseket és vágásokat is.

Hogy nagy szaporaságuk nem áll arányban kevesebb létszámukkal, erről a természet gondoskodott, mert, ha petéik mind kikelnének és megmaradnának, akkor hazájukban nem lenne maradása egyetlen élő lénynek sem. Legtöbb tojást elpusztít az ősegyiptomiak által éppen ez okból szentként tisztelt Ichneumon (*Herpestes pharaonis*), ez a nyúl nagyságú négylábú, valamint a Nílusi intó (*Monitor niloticus*), ez az öt láb hosszú, barnásszínű gyík faj, mely nemcsak a tojásokat, de magukat a fiatal krokodilokat is nagy számban falja fel. A fiatalok nagy része zsákmányul esik maguknak a vén gyíkoknak és alligátoroknak és különböző fajú vízi és gázló madaraknak.

Afrikában több módja dívik a krokodilvadászatnak. Vagy horoggal fogják, vagy lesből lövik. Legsajátságosabb azonban a lesvadászatnak következő neme: Egyes szegényebb négerfalvakban az illető vadász néhány krajcár értékű holmiért kibérel egy- vagy másfél éves néger gyermeket apjától vagy anyjától. E gyermeket, derekán kötéllal átkötve, a folyó vagy a tó partján levert cövekhez köti s egy vékony vesszővel a meztelen gyermeket megcsapkodja, hogy az torkaszakadtából böggjön s ordítson, ő maga meg elrejtőzik. A gyermeksírástól csalogatva, előjön a krokodil s a vadásznak kedvező esélye van a lövésre. Néha azonban megtörténik, hogy a vadász elhibázza s a krokodil egy rántással gyermeket, cöveket a vízbe vonszol. Ekkor a vadásznak kártérítési díjul a bérletárnak tízszeresét kell fizetni az «elkeseredett szülőknek». Többször megtörtént azonban már az is, hogy míg a vadász előre lesett, addig őt hátulról ragadta derékon egy krokodil s egyetlen harapással összeroppantva, hurcolta a vízbe, a kikötött gyermek meg áldozatul esett egy másiknak, amely bántatlanul vihette el a síró «csalétket».

A krokodilok közül a legveszélyesebb és legvakmerőbb fajták: az Indiai krokodil (*Crocodylus biporcatus*) és az Orinoco folyó, St. Domingo és Martinique szigeteken élő Hegyesorrú krokodil (*Cr. acutus*). E két faj vakmerősége és vérszomja, kivált éjjel és alkonyatkor, borzalmas.

1854-ben egy kisebbszerű halászbárkát az Orinoco közepén társaságban támadtak meg s a kormányost egyik a vízbe vágta a farkával, míg kettő a fedélzetre kapaszkodva, két embert ragadott a hullámok közé; a bárka emberei kétségbeesetten védekeztek, de a harmadik támadásnál újra egy ember esett áldozatul. Végre is a «Ticonderoga» nevű kis gőzös szabadította meg őket, ágyúlövésekkel üzve szét a vérszomjas szörnyeket.

India folyói és tavai különösen gazdagok e szörnyekben. Majd annyi ember pusztul el évenként a krokodilok és gaviálok fogai alatt, mint a tigriseké alatt. Az «East Indian World» 1864-1870-ig statisztikát állított össze, melyben hiteles adatokkal igazolja, hogy hat év alatt majdnem 400.000 ember esett krokodilok, tigrisek és mérges kígyók áldozatául. Ha egyszer a szörnyek emberhúst ízleltek, dühös kitartással folyton az után vetik magukat; e vágyakozásukat különben maguk a bennszülöttek élesztik azáltal, hogy halottaik nagy részét vallásos kegyeletből a Gangesz szent hullámai közé vetik s e hullákat mind a krokodilok és gaviálok falják fel.

Ismerve a szörnyek éjjeli vakmerőségét, a bennlakók még a legnagyobb szükségben sem igen mennek éjjel vagy este vízért a tó- vagy folyampartra, vagy szállnak csónakra és talpakra. Akiket pedig az éj csónakon vagy bárkán lep meg a folyón, ezek a bárkával folyton a folyam közepén, az ár sodrában tartózkodnak, mert a krokodilok ilyenkor inkább a parthoz közel tanyáznak, inni jövő állatokra s emberekre leskelődve.

Ezeknek az óvszabályoknak ellenére mégis a leghajmeresztőbb szerencsétlenségek érik egymást, amelyekből egy cseppet sem okulnak, hanem a mohamedánok és buddhisták ismert beletörődésével megnyugosznak és elfeledik a dolgokat.

Egy könnyű gyümölcszállító csónakot lepett meg az éj a Kambodzsa folyón. A nő, keblén egy négyhónapos gyermekkel, a kormányon ült, a férj pedig evezett. Egyszerre a csónak egy erős lökéstől ingadozni kezdett s a másik percben egy nagy indiai krokodil kapaszkodott előlábaival a csónak szélébe, úgy, hogy az majd felborult. Egy pillanat múlva már egyetlen rántással, mielőtt a nő csak sikoltani is bírt volna, férjét a szörny a hullámokba rántotta; ugyanekkor még egy iszonyú csapás érte a csónakot, úgy, hogy háromfelé szakadt s elmerült, mire a szörnyek a vérfagyasztóan sikoltózó nőt gyermekével együtt pillanatok alatt a víz alá rántották. E vérfagyasztó szerencsétlenség oly gyorsan történt, hogy a hozzá nem messze horgonyzó nagyobb halászbárkáról még segélyére sem siethettek a szerencsétleneknek.

E szörnyek torkából a menekvés csak csodával határos módon történhetik s ha megtörténik is nagyritkán, az az eset, hogy a megragadott ember megmenekül, egyik vagy másik tagja úgy össze van marcangolva, hogy kevés időre reá belehal sebeibe, mint a következő eset is példázza.

Négy dayak testvér Borneo szigetén egy délután halászni rándult a Lampur-tóra. Egyikük a csónak orrán állva a hálót vetette ki, midőn a vízből egy óriási krokodil merült fel s a szerencsétlent ballábánál megkapva a vízbe rántotta. Pár másodperc múlva azonban a csónak hátuljánál újra felmerült, szájában az áldozattal, aki fuldokolva, kétségbeesetten sikoltozott segítségért. A testvérek legifjabbika, minden fontolgatás nélkül felkapva yatagánját, a vízbe vetette magát s egyik kezével megragadva bátyja jobbkarját, oly iszonyú csapást mért a borotvaélességű yatagánnal a krokodil tarkójára, hogy ez eleresztve áldozatát, a víz alá merült, mire a szabadító a csónakhoz úszhatott megmentett bátyjával. A megsebesült már alig pihegett, mert combja annyira össze volt zúzva, ronszolva, hogy pár idegszálon csüngött az egész lábszár. Még haza sem értek, midőn az áldozat már kiszenvedett.

A hinduk épp oly szent cselekedetnek tartják a Gangesz szent habjaiban a fürdést, mint a törökök a Mekkába zarándoklást. E fürdéseknél is gyakran megtörténik, hogy a fürdőzők egyike-másika vérfagyasztó sikoltással villámgyorsan a víz alá merül s csak a vértől vöröslő

víz mutatja a helyet, ahol eltűnt. Egy élelmes tolvaj, krokodilfejet szerezve álcának, így rángatta víz alá az értékesebb ékszerű fürdőzőket s fosztogatta ki őket. De csakhamar utólérte a végzete, mert egy alkalommal, szintén szörnyű halálsikoltás remegtette meg a levegőt s a véres hullámok felett egy kikészített száraz krokodilfej úszkált, melynek koponyaüregeiben néhány ékszerdarab még akkor is rejtve volt.

A krokodilok családjának négy válfaja van. Az alligátoroké hatra oszlik, melyek kizárólag Amerikát és szigetvilágát lakják. Az alligátorok közül legveszedelmesebbek, legvakmerőbbek: a Csukafejű alligátor (*Alligator lucius*), a Szemüveges kajmán (*A. sceleros*) és Kutyafejű kajmán (*A. fassipes*); de még e három közül is kiválik vakmerősége, vérszomja, ravaszsága és falánksága által a Csukafejű kajmán, mely Észak-Amerika tavaiban, folyóiban, mocsaraiban bőven található, valamint Brazília és az Antillák folyóiban és tavaiban is. E szörny másfél öl hosszúságnál már kifejlett ugyan, de éppen nem ritkák a 16-18-20 láb hosszúságúak sem, mint ezt Azara, Rüppel és Humboldt is bizonyítják. E szörny jóval vakmerőbb, támadóbb a krokodiloknál s falánksága és öldöklési vágya is nagyobb ezekénél; emellett oly dühös, ingerlékeny természetű, hogy még a 1/2-1 láb nagyságú fiókák is dühösen szembeszállnak és megmarják az embert, ha elébük áll; azonkívül pokoli fürge s különösen a támadásnál villámgyors. A préda megejtésében a ravaszságból leckét vehetne tőle akár a róka is; mert az iszapban, a folyó közepén, a nádas közt olyan ügyesen húzza meg magát s burkolózik az úszó növényzetbe, hogy lebegő, vagy megfeneklett fatörzshöz hasonlít, annyira, hogy még a szemes madarak is megcsalódnak, reászállnak, vagy a halász nyugodtan akarja tovalökni az evezővel, hogy csónakjához ne ütődjék, - a másik percben villámgyorsan ragadja meg a madarat, embert, állatot. Braziliában általában az alligátorokat Jacare-nak nevezik s a bennlakók a folyók, tavak, mocsarak partjain a legnagyobb óvatossággal járnak. Ahol rendesen tartózkodni szoktak, ott a környéken - kivált alkonyatkor - erős pézsmaszag érezhető, mely valósággal fullasztó, ha az állat közelben van.

Dacára falánkságuknak a szabadban, a fogságban és téli álmukban az élelmet félévig, sőt tovább is nélkülözhetik.

1887 nyarán a hamburgi Hagenbeck állatkereskedő cégtől két fiatal csukafejű alligátort vettem. Az egyik egy, a másik másfél láb hosszú volt. E kis szörnyek egy szénával telt ládácskában érkeztek. Amint a ládát felbontottam, felbőszülve a fojtott melegtől s a zárt helytől, mint a csík, fürgén vágta ki magukat a széna közül és sebesen szaladgáltak szerteszét. Meg akarva fogni az egyiket, egy vésőt - mellyel a ládát bontottam fel - tartottam eléje s a kis bestia, villogó szemekkel, nagyokat fújva, vágott hozzá s harapott bele dühösen. A kemény vasvésőn fogai meglátszottak, oly acélkemények és hegyesek voltak azok már ily kiskorukban is; fogaik nagysága és alakja egy nagyon kifejlett s duzzadt árpaszemmel egyezett. Tartásuk és ápolásuk igen egyszerű volt, mert naponta két órán át langyos vízben fürödtek s ebbe kapták ételüket, a vágott nyers marhahúst, a fürdő után pedig egy tágas, fenékén puha szénával bélelt négyszegletű akváriumban mozdulatlanul heverték. Ha valaki hozzájuk ért, farkukkal csapkodva, villámgyorsan vágta ki magukat s ilyenkor merev, sárgás-zöld, vad tekintetű szemeik kiülők, villogók lettek, szájukat tátották és marni akartak. A fürdőben még élénkebbek voltak. Ilyenkor, ha csak közeledett is valaki, erősen, dühösen fújták ki a levegőt az orruk hegyén lévő léglyukból, tátogtak, csattogtak s olyanokat vágta fejükkel, farkukkal a pléh fürdőedény oldalához, hogy csak úgy kongott. Naponta mindegyik két, jó diónagyságú vágott nyershúst fogyasztott és ezt úszkálva nyelték el - nem rágták - egyszerre. Az érkezés utáni 12-ik napon nagy csobogás és a pléhedény kongása csalt oda. De már későn jöttem, mert a nagyobbik (a 1 1/2 lábnyi) akkorra megölte 1 lábnyi nagy társát. Ennek hátsó ballágyéka annyira fel volt szaggatva, hogy belei kicsüngtek s hátsó ballába is össze volt marcangolva. A gyilkos kis bestia mód nélkül dühös volt. Tátott szájjal úszkált, össze-össze csappantva torkát, fenyegetett, vágott, csapdosott s ki-ki vágta magát a fürdőből.

Április végétől szeptember közepéig semmit nem evett s nagyon lusta volt, de azért könnyen fel lehetett ingerelni. Semmi hízélgés, kedveskedés nem használt, dühös, harapni vágyó maradt mindenkire. Egy férficseledünk mutatóját, ki vigyázatlanul markolta meg a fürdőben, annyira összemarta, hogy egy és háromnegyed hó alatt gyógyult be. Október közepén étvágya és virgoncsága tetőfokát érte el. Ekkor történt egy eset, melyben ördögien gyors ügyességét bámulhattam.

Volt egy búbosbankám (Upupa epos), mely oly szelíd és kedves volt, hogy mindenhová utánam járt és követett. Az alligátor a fürdőjében volt és én csendesen leülve, figyeltem. A szelíd, gyanutlan banka ott futkosott az edény körül s végre ennek a peremére szállt. Minden gyanu nélkül hagytam ott. Az alligátor egészen a fenékre ereszkedett s vagy öt percig onnan bámulta a bankát, majd lassan, alig észrevehetőleg előre csúszott. Egyszerre, le nem írható gyorsasággal, felpattant - szemmel nem lehetett követni, oly gyorsan - a másik pillanatban már a banka a vízben vergődött, alá-alá rántva, fel-fel bukva. Mire odaugrottam, már nem élt. Jobb szárnya, közepén átharapva, lecsüngött, melle közepét összeroppantotta és felszakította a kis fenevad.

Ennek az apróságnak viselkedéséből, vadságából fogalmat alkothatni, hogy minő irtózatossá ellenfél egy kifejllett 16-20 lábnyi szörny, minő dermesztő lehet sárgás-zöld szemeinek merev, sátánian vad pillantása, midőn éhsóváran áldozatára szegezi s hogy törnek, roppannak üvegként össze ember és állat legerősebb csontjai is, midőn az óriási izomerejű állkapcsok közé kerülnek, melyek mindegyike 18-24 hüvelyk nagy, hegyes, acélkemény foggal van felfegyverzve; s e borzasztó fegyverek mellé még pokoli gyorsaság, erő és ravaszság járul.

Brazília folyammenti óriási erdőségei - kivált az Amazon- és Rio-Negro-folyók mentén, - ezek gyakori kiáradása miatt rendszerint vizenyős, süppedékes talajúak, s e csodás bujaságú erdőkben gyakoriak a kisebb-nagyobb, csalóka, süppedékes környékű tavak. A mellékfolyók legtöbbje több ágra szakadozik, tavakat, mocsarakat, öblöket és deltákat képezve s ezeknek talaja olyan ingó, süppedékes, mint a szivacs és sokszor feneketlen mélységeket rejt magában. Egyes folyók - ágyazatuk vastartalmú földje következtében - nagy darabon keresztül majdnem tintafekete vízűek - s e fekete vizek és rejtett erdei tavak legkedvencebb tartózkodási helyei az alligátoroknak, mert könnyen elrejtőzhetnek; ilyen helyeken egész nagy társaságokban élnek s feltűnő nagyságot érnek el; minthogy itt sem üldözik őket, vakmerőségük is nagyobb.

A legkimerítőbb és legmegbízhatóbb adatokat e szörnyek szabad életmódjáról és természetéről Hernandez y Zarras híres kutató és vadász feljegyzései szolgáltatják, aki benső barátja és utazótársa volt Audubonnak, a híres természettudósnak. E rettenthetetlen bűvár többször forgott oly életveszélyekben, melyekből a menekvés valóban csak csoda által történhetett. Egyetlen vadász sem pusztított el annyi alligátort, mint ő s a rio-janeiroi múzeumban levő 32 lábnyi csodanagyságú alligátor, mely egyetlen a maga nemében, szintén az ő keze által esett el.

- «Már ötödik hete, hogy a rengetegben barangoltunk, midőn csónakunk a Rio-Negro egyik mocsaras mellékágába ért, ahol tömérdek vízi szárnyas tartózkodott - beszéli Hernandez. - Audubon a csónakban maradt, mert igen ki volt merülve, - én kutyámmal, e régi, hú bajtársammal, a süppedékes talajon az erdőbe hatoltam. Sohase láttam ilyen csalóka, veszélyes talajt. A fák ritkásan álltak, s ha áttörtem egy-egy sűrű folyondárszöngyegzetten, tavakat és erekkel borított, magas fűvű tisztásokat találtam. Egy kidőlt fára kapaszkodva körülnéztem. Mindenfelé csak mocsaras tisztást láttam, temérdek madárral. Le sem szálltam még a fáról, midőn a tó vize gyűrűzni kezdett, egy hatalmas alligátor bukkant fel és sietve tartott a part felé, hol kutyám dühösen ugatott. Egy jól célzott golyóval a balszemébe - a tóba terítettem, midőn már féltetével a szárazra kapaszkodott. Most láttam csak, hogy a táj hemzseg e szörnyektől, mert midőn az alligátor rettentő vergődéssel a tóba visszaesett, tizenöt-húsz

másik társa bukkant fel, s rohant reá, hogy feleméssze. Újra töltve, sietve hagytam el e helyet, tudva, hogy kutyám ugatása e szörnyek egész seregét csalja elő.

Egy alig 4-5 lábnyi széles folyócska partján haladtam felfelé; e folyócska egy jó nagy, fekete, iszapos vízű tóba szakadt. Már közel voltam a tóhoz, midőn a talaj süppedékes kezdett lenni s elhatároltam, hogy átugrom a túloldalra, mely szép magas és sűrű fűvel volt benőve. Vadász-késemet magasan, majdnem hónom alá kötöttem, hogy az ugrásban ne akadályozzon, s könnyen szöktem át a túlpartra, de hangos szitokban törtem ki, mert térdig süppedtem az iszapba. Átkozva e csalárd, süppedékes talajt, iparkodtam egyik lábamat kihúzni, de annál mélyebben süppedtem belé a másikkal; mikor meg ezt akartam kihúzni, amaz süllyedt még mélyebbre, sőt erőlködéseim következtében combjaim közepén felül süllyedtem alá. Gyorsan keresztbe fektettem puskámat a fűvön, így akarva kiemelkedni, de ez sem sikerült, mert a puskám is, magam is minden mozdulatnál mélyebben, mélyebben süllyedtünk alá, úgyannyira, hogy már csak vállaim és karjaim álltak ki az iszapból. Nem mertem mozdulni, hisz minden mozdulatomnál rohamosan merültem lejjebb-lejjebb, s kezdtem kétségbeesni menekülésem felől, mert éreztem, hogy lábaim alatt egészen híg iszaptömeg mozog. Lehetőleg csendesen maradva, karjaimat kiterjesztve, iparkodtam felülmaradni, de így is éreztem, hogy lassan-lassan mindig lejjebb süllyedek. Minden menekülési módot megkíséreltem már, a fűvet is, ameddig csak elérhettem, mind kitéptem, amint belekapaszkodva, szárazra vonni iparkodtam magamat - midőn kutyám ugatása rezzentett fel fájdalmas kétségbeesésemből. Kutyám, e régi, hű állatom, egy igen nagy, erős, félkopó, fél oroszlánkutya származék volt, így remélhettem, hogy segítségével a szárazra vontathatom magamat. Magamhoz híva, hízeltő és biztató szavakkal helyeztem fogai közé kaputom csücskét s az okos állat, egészen megértve, mit akarok, teljes erejével húzni kezdett; bár én is iparkodtam, mégsem sikerült, mert az ő lábai is mélyen besüppedtek az iszapba, annyira, hogy félve, szűkölve evickelődött ki s futott el a veszedelmes helyről és a tó partján siralmasan kezdett vonítani, fel-alá futkosva.

Vérem lüktetését már sarkaimban is éreztem; füleim és fejem erősen zúgtak, szívem mind erősebben, aggodalmasabban szorult össze, mintha valami nehéz, súlyos tárgy préselné össze; lélegzetem akadozott, el-elfulladtam, mert a mellemre nehezedő iszap gátolta tüdőm működését; szemeim kápráztak, gondolataim kezdtek összezavarodni és folyton azon tépelődtem, minő mélyre fogok süllyedni az iszapban, s meddig fog haláltusám tartani, míg megfúlok az iszap mélyében? Időnként kiállhatatlan rothatag bűz szédített el s a nap reám tűzött egyenesen...

Egyszerre egy elém rajzolódó árnyék rezzentett fel tompa kábultságomból. Jobbra tőlem egy rettentő nagy alligátor fejét és előtestét pillantottam meg, mely lassan közeledett felém. A forró, csendes levegő tele lett szédítő pézsmaszaggal, melyet e szörny árasztott maga körül. Önkénytelenül is fegyverem után nyúltam; iszapos volt ugyan, de a gyutacsok szárazon maradtak; vállamhoz emeltem és nyitott torkába célozva lőttem, mire az utálatos hulló gyorsan visszafordult, s vértokádó torokkal, nagy zuhanással vetette magát a tóba; de nekem is gyorsan le kellett vágnom puskámat, mert annyira süllyedni kezdtem, hogy az iszap már majd a nyakamat érte. Elém fektetett puskámba kapaszkodva, újra vállig felküzdöttem magamat s láttam, amint kutyám a tóparton fel s alá futkosva, borzolt szőrrel, villogó szemekkel dühösen ugatott; most jöttem rá, hogy kutyám csalta ki az alligátort is a szárazra, mert folyton körülöttem futkosva, nyöszörögve, a szörnyetegek figyelmét rám is felhívta. Közelemben édesgettem, nehogy még jobban felébressze a szörnyetegek figyelmét; de mihelyt érezte a talaj süppedését, újra vonítva szaladt el biztosabb talajra s ott futkosott fel s alá a tóparton. Egyszerre dühös, szokatlanul panaszos vonításba kezdett. Én szívem mélyéig megremegtem! Nem újabb szörny közeledését jelenti-e e szokatlanul félő vonítás? Csakugyan azt jelentette! Kutyám behúzott farkkal, borzolt szőrrel, lassan hátrált egy iszonyatos fő elől, mely a tóból emelkedett ki s amelyet rengeteg nagyságú test követett! Ez még az előbbi szörnynél is nagyobb volt,

lehetett 18-20 láb hosszú. Amint a tóból a partra kapaszkodott, pár pillanatra megállt s rengeteg fejét majd felém, majd a dühösen ugató kutya felé fordította, aztán egyenesen felém közeledett. Végso kétségbeesésében, megfordítva fegyveremet, agyával, minden erőmet összeszedve, sujtottam éppen jobbszeme fölé, midőn közelemben érkezett; de a fegyver agya eltört s csak a csonka cső maradt a kezemben. Ez ütésre vagy egy ölnyire hátrább vonult. Észrevettem, hogy a talaj ott, hol a szörny állt, nem süppedős, mert irtózatot testét egészen jól megbírta. Most újra közeledni kezdett, rettenetes állkapcsait csattogtatva s mikor én a fegyvercsővel feléje sujtottam, hű kutyám, hogy engem megmenten, oldalt támadta meg. Vad dühvel kapott csattogó állkapcsaival a kutya után, de ez ügyesen félreugorva, felemelt farka alatt suhant át; hanem a másik pillanatban e rettentő erejű farok oly villámgyorsan csapott le a kutyára, hogy ez keserves vonítással, kettétört derékka rogyott össze! Erre a szörny sebesen megfordult, s fogai közé kapva a kutyát, a tóba rohant vele. Még egy fájdalmas vonítását hallottam csak! Erre megeredt szememből a könny... Hű barátom volt e kutya, mely éveken át osztozott velem veszélyben, szerencsében, éberségével többször életemet mentette meg s most is értem kellett elvesznie! E küzdelem után újra vállaim hegyéig merültem el az iszapban, a csonka puskacső mit sem használt már. Hű kutyám halála s jelen helyzetem keserű, kétségbeesett fájdalommal töltöttek el. Lelkem mélyéből, sírva fohászkodtam Istenhez, hogy megmenten ki e rettenetes halálból!

Erős, izmos férfi létemre ily nyomorultul, ily undok halállal kell elvesznem, lassan, mindig mélyebbre süppedni alá a bűzös mocsárba: várni a halált, míg az iszap az álltól az ajakig, innen az orrba nyomulva, végre lezárja a szemeket, összezsap a fej felett s a test alá süllyed, ki tudja meddig, hová s még buborék se jó fel utána; csak eltűnik nyomtalanul!

E dermesztő gondolatokból a tó felől jövő pocskolás riasztott fel. Uram Istenem, megint egy új szörny - még az utóbbinál is nagyobb - mászott a partra. Leírhatatlan irtózás fogott el. Inkább az iszapba fúlni, mint e rettenetes fogak között elpusztulni! Az irtózat és halálfélelem önkéntelenül egy kétségbeesett sikolyt csaltak ajkaimra. E hangra felém fordította fejét. Puskám csövét kerestem, de az nem volt sehol, mert alámerült a mozgolódásom által meghígult iszapban. Ekkor, a végveszély percében mentő gondolatom támadt... Úgy teszek, mint a néger krokodilvadászok! Ezek a karjukat vastag bőrrel betekerik és így döfik késüket a krokodil torka mélyére. Vadászkésem megvan, így nem kockáztatok semmit, mert vagy az iszapba fúlok, vagy az alligátorok zsákmánya leszek úgyis, de legalább küzdelem nélkül nem adom oda életemet... sőt talán meg is menekülhetek... csak oda, arra a keményebb talajra juthassak ki, amerről támadóim jöttek felém.

Szerencsére vadászkésem egészen a hónom alá volt kötve, így kevés vesződséggel elérhettem. Hatalmas, éles kés volt ez, hosszú szarvasszarv fogatékka.

Egyik karommal már csak ügyel-bajjal tarthattam fenn magamat az elsüllyedéstől, a másikba a kést szorítva, lestem ellenfeletem. Szinte óhajtvá vártam, bárcsak már mellettem lenne, hogy mielőbb vége legyen mindennek! A keményebb talajon gyorsabban haladt; közelemben már az ő lábai is be-süppedtek mélyen az iszapba, de hosszú teste fenntartotta, ördögien vad és merev pillantással szegezte rám sárgás-zöld szemeit, tátott torkából rémesen fénylettek elő hüvelykujj nagyságú, hegyes fogai s az undorító, fullasztó pézsmaszag szédítően ömlött felém, mintha fujtatóból fújták volna reám... Még jobban eltátotta a torkát, hogy megragadjon, s ebben a pillanatban - vad kiáltással, melybe undor, borzadás, irtózás vegyült, döftem késemet torka mélyére, úgy, hogy az függélyesen állva maradt benne! Rettenetes erővel csapta össze állkapcsait, de a karomat nem morzsolhatta szét, mert a függélyesen benn fészkelő kés mintegy felpackelte száját. Iszonyú, vad és tompa bődülésben tört ki; farkával oly rettentően csapkodott, hogy egész iszapzuhatagok hullottak rám, s majd elszédítettek, de én nem eresztettem el a kést, hanem egész erőmből tartottam. Leírhatatlanul hánykolódott bős

dühében és fájdalmában, s menekülni akart. E hátrálásban és hánykolódásban azonban mindig kijebb húzott az iszapból; vérét fecskendőként fújta reám iszonyú erőlködéseiben... végre egy rándítással egészen kihúzott az iszapból, de rögtön alásüllyedtem megint, mert még mindig a lágy talajon hánykolódtunk. Hátrálásában végre a kemény talajra ért. Itt rohamosan húzott maga után a tó felé, mert oda akart, mint védő elemébe, menekülni. Itt kifejthette egész erejét. Oly erővel rázott, hogy el kellett eresztenem a kést... de hála Isten, kemény talajon voltam, mely megbírt. Olyan zuhanással, mintha egy hegy omlott volna bele, vetette magát a tóba, vadászkésemet is magával víve torkában. Én pedig halálosan kimerülve, tele iszappal és szennyel, vánszorogtam el csónakunkig, ahol könnyezve adtam hálát a Teremtőnek csodás megszabadulásomért.»

A kék gyémánt

A Kék-hegyek déli lejtőin egymást érik a buja termékenységű, patakban dús, apró ligetkék.

E ligetkék egyikéből egy könnyed építésű lakocska vidám teteje kandikál elő, beárnyalva Ausztrália csodás alakú fái és óriás harasztjai által, emellett be van futva a virágos folyondárok indáitól, hogy az egész egy óriási virágkosárnak látszik.

E lakocska erkélyén, az aranyzöld világításban, két leányka nyugtatta csillogó tekintetét a reggeli napsugárban fürdő tájon.

- Ah, mily gyönyörűek, nézd csak, Edith - szólt a karcsú, aranyzőke hajú leányka, magas, barna társnőjéhez, három-négy csókanagyságú madárkára mutatva, melyek minden félelem nélkül szedegették az erkély párkányára szórt morzsákat. E madarak sötét acélkék tollazata érces csillogással ragyogott a tüzes napfényben, leírhatatlanul kecsesek és szépek voltak, narancssárga csőröcskéikkel és lábcskáikkal s kellemes, zengő trilláikkal. Hullámos, sebes repüléssel kerengtek a két leányka körül.

- Ezek az én kedvenceim - mondotta a barna Edith. - Naponként felkeresik az erkélyt s egészen ideszoktak, mert reggelenként kalács- és gyümölcsmorzsákat kapnak. Hát ha tudnád, minő okosak ezek az Atlasz-madarak! de ezt majd elbeszéli Lewis Egon - e név kimondásánál gyenge pír ömlött el Edith szép arcán, - ő nagy természetbarát, s új hazádnak állat- és növényvilágát a legjobban ismeri.

A madarak még egy ideig a ház körül repkedtek, azután eltűntek, sebes repüléssel a távoli rengeteg felé tartva.

A két leányka a nap legnagyobb részét az erkélyen töltötte, vidám csevegés és munka között s beszéd közben valahányszor Lewis Egon neve előfordult, Edith bájos arca mindig elpirult, amit Ada mosolyogva jegyzett meg magának.

A leszálló est a házba kergette őket, a lámpa világával fellobbant egyúttal a szamovár lángja is, s mint mindennap, úgy ma is, a hazatérő Vane úrral, Edith atyjával, megjöttek a rendes vendégek is, az öreg Lewis és fia, Egon.

Vidám csevegés közt múlt az idő s a leánykák éppen a teát töltögették ki, midőn még egy váratlan látogató érkezett, aki sietve s látható izgatottsággal lépett be.

Mindenki arcán kellemetlen meglepetés tükröződött, mert a belépő, bár egyike volt a telep leggazdagabb embereinek, a legvisszataszítóbb egyéniség volt. Amúgy is a legrosszabb hírben állt, mint durva, vad, lelkiismeretlen ember, aki semmitől sem riad vissza. E híreket csak megerősítette visszataszító veres szakállú arca, villogó, gonosz tekintetű szemei, s nyers, durva modora.

De Vane asszony, aki eddig fanyar, kedvetlen volt, mint az éretlen vackor, csupa nyájasság lett az érkező Toby Miles iránt. Maga mellé ültette s szinte tüntetett szívéllyességével, mikor teát töltött neki.

Toby Miles, a tea nagy részét kiöntve, csészéjét whiskyvel töltötte meg.

- Már én így szeretem, hiába, csak így ér valamit az ilyen lélotty - röhögte, azután nagyokat hörpintve, bányáiról és nyereségeiről kezdett durva dicsekvéssel beszélni; erre az előbbi vidám hangulat lassanként komorrá és feszessé változott. Edith ezt észrevéve, zongorázni kezdett, de látva, hogy Toby Miles mégsem hagyja abba nagyhangú dicsekvéseit, a fiatal Lewis Egonhoz fordult, aki a hangjegyeket forgatta és hangosan szólt hozzá:

- Nemde, Lewis úr, lesz olyan szíves s beszél nekünk megint e csodás ország érdekes növény- és állatvilágáról?

- Nagyon szívesen - felelte Egon, mire Toby Miles dühösen villogtatta feléjük szemeit. Sőt Vane asszony is feddőleg tekintett leányára; mikor pedig látta, hogy férje is élénken óhajtja, meredt nyakkal, tüntetőleg húzta hátra székét az asztaltól s Milessel kezdett beszélgetni.

A leánykák kérésére Lewis Egon az Atlasz-madarokról kezdett beszélni:

- Ó, csodálatosan ügyes kis szárnyasok ezek - kezdte. - Mindegyik párocska kikeres egy-egy gyönyörű, kies helyecskét a legszebb tájékon, valami parányi forrás vagy tavacska partján, egy-egy virágos bokor vagy fa alatti tisztáson és itt egy kunyhócskát épít ágakból és füvekből. E kunyhócska falait belül feldíszítik fénylő jegecekkel, színes madártollakkal, ércfényű rovarszárnyakkal, fénylő kövecskékkel, el nem hervadó, színes virágszirmokkal s tarka virágmagvakkal, kagylócskákkal, szóval, ami csillogó, fénylő tárgyat találnak. A bejáratot elől parkszerűen rendezik el, zöldelő mohával rakják ki, melyre kagylók, fehér csontocskák, színes kövecskék, fénylő jegecek vannak díszül elszórva, emellett be van dugdosva jóillatú, el nem hervadó virágokkal, aprólevelű növényágakkal. A hím-madár e pompás, feldíszített lakban él párjával és fogadja szárnyas barátai látogatását vagy ő megy látogatni egy másik pár palotáját. Épp ezért nevezik az ültetvényesek őket Bower-birdnek, azaz kunyhós-madárnak. Mikor eljő a költés ideje, akkor a nő a kunyhócskában a vadselyem lágy pelyheiből készült fészken ül, a hím pedig a kunyhó feldíszített elején énekel és mulattatja. Naponként hord neki haza meglepetésül csillogó, tarka dolgokat s ezek rendezgetésével és elhelyezésével mulattatja tojásain ülő nőcskéjét. Ha a fiatalok kikelnek és megerősödnek, akkor van a legnagyobb öröm. Lány csevegés, csengő ének közt bujkálnak, játszadoznak a szülők velük, a kunyhóba bujva, kikiszökve; néha 2-3 ily kunyhó van egymás mellé építve s ezekbe ki-bebujkálva játszik ének, csevegés közt bujósít az egész társaság.

A két lány tapsolt, annyira tetszett nekik az elbeszélés, de Toby Miles oda sem figyelt.

- Eh, ostobaság! Ez beszél itt, ni! Ez a legszebb történet - rikkantott térdére csapva. Ezzel egy kopott, hosszúkás bőrzacskót vett elő és az izgatottságtól reszkető kezekkel kioldozva, egy darab gyémántot mutatott.

De minő gyémántot!

Az egész társaság, mintegy megbűvölve, némán csodálta, mert királya, fejedelme volt ez a köveknek s a lámpák fényénél, akár csak egy lehullt csillag, kék, zöld, lila, vörössárga sugarakat lövellt, olyan ragyogással, hogy szinte világított. Olaszmogyorónyi nagy volt, mesterien köszörülve s ami becsét megtízszerezte, az a mély és átlátszón tiszta kék színe volt. Ez a szín csodaritka a gyémántok között, miután színük általában sárgás és víztiszta szokott lenni. E mély kék alapból lövellt ki minden lapocskáján az a hatsugarú a szivárvány minden színében játszó fény, oly izzón, oly erővel, hogy szinte elvarázsolta a nézőt.

Vane asszony majd leszédült a vágytól és irígységtől s folyton csak ezt rebegte:

- Egek, mily gyönyörű, mily értékes kő!

- Valóban ez a kő páratlan szép és ritka - szólt őszinte csodálattal Egon is, míg a két lányka karcsú fehér ujjaival a lámpa világában csillogtatta a követ.

- Megér legalább is egymillió frankot - folytatta Egon.

- Hol vette ön e követ? - kérdezte az öregebb Lewis Mileshez fordulva.

Toby Miles a kérdésre először olyan fehér lett, mint a fal, szólni akart, de nem tudott, majd erőt véve magán, ráförmedt a kérdezőre:

- Miért kérdi? Vettem, hogy kitől, kinek mi köze hozzá?

Most már Vane asszony egészen lefoglalta Milest s bár eddig is túlságosan kitüntette e durva embert, most már valósággal elárasztotta kedveskedéseivel.

- Milyen elragadóan szép lehet e kő csillogása a napvilágnál, - szólalt meg Edith, - be kár, hogy nappal nem láthatjuk.

Toby Miles felütötte fejét s kedvetlenül és bosszúsán mondotta:

- Bolond voltam, hogy többeknek is megmutattam; mert, hogy idejöttem, máris utánam lopódzkodott néhány gazember, hogy reám lessen; azért kérem, őrizték meg holnapig gyémántomat, így legalább Edith kisasszonynak is betelik a kívánsága, hogy napfénynél gyönyörködhessek benne.

Vane asszony mohón, ujjongva fogadta ez ajánlatot, férje azonban semmiképp sem akart beleegyezni; de a sok unszólásra végre is engedett és neje átvette a gyémántot megőrzésre.

*

Másnap reggel, férje távozta után, Vane asszony az erkélyre lépett, kitarva a szoba ajtaját. Virágillatos lég, repkedő madársereg köszöntötték.

A csodálkozás felkiáltása lebbent el ajkáról, mert a gyémánt ezerszerre szebben ragyogott a napfényben, mint a lámpavilágnál. Mikor az erkély széles korlátjára tette, mintha nem is hideg kő, hanem magának a tüzes őszágnak egy darabkája lenne, úgy szikrázott, úgy ragyogott; egész sugárkévét ömlesztett, színes csillagokat szikrázott magából és mint az égő naphtaláng, szinte kékes ködöt lobogtatott maga körül.

- Ezt látni kell a gyermekeknek is, - kiáltott fel - ily szépet még sohasem láttak!

Midőn a nyitott ajtón belépett a szobába, a lányok is nagy vidáman éppen akkor léptek be.

- Jöjjetek, gyermekeim, jöjjetek és csodáljátok a pompás gyémántot; száz szem is kevés volna szépsége csodálására!

Ezzel kiléptek az erkélyre...

Vane asszony azt hitte, az ég szakad reá; visító, rekedt kiáltás tört ki melléből, mert a gyémánt eltűnt. Eltűnt oly nyomtalanul, hogy nem egy, de száz szemmel sem lehetett sehol felfedezni egyetlenegy sugarát sem!

A két lány is zsibbadni érezte minden tagját az ijedtségtől.

Szétnéztek a vidéken, sehol egy lélek sem volt a közelben; összekerestek minden zugot, repedést, leszaladtak az erkély alá, hátha leesett, de nem találták. A gyémánt megfoghatatlan, rejtélyes módon eltűnt!

Vane asszony örülteként, önmagát átkozva, sikoltozva száguldozott az egész házban össze-vissza; majd elájult, majd talpra pattanva, folyton csak ezt rikoltozta:

- Ezért megöl, elpusztít bennünket Toby Miles. Tönkre vagyunk téve, veszve vagyunk!

Edith némán, de kétségbeesetten járt fel-alá a házban és a ház előtt, szemei öntudatlanul is folyton a gyémántot keresték, midőn Lewis Egont látta házuk előtt elmenni.

- Óh, jöjjön, óh jöjjön be! - kiáltott Egonnak, könnyektől fojtott hangon s úgy érezte, mintha kétségbeesése nem lenne oly nehéz, ha vele is közölni fogja.

Lewis Egon is halotthalvány lett, mikor Edith mindent elbeszért neki. Pár percig mélyen elgondolkozott:

- Megengedi, hogy atyját kíméletesen előkészítsem és értesítsem?

- Óh, tegye ezt, kérem, milyen jó ön - rebegette Edith s észre sem vette, hogy Egon kezeit folyvást szorongatja.

*

Hosszú, századoknak tetsző órák után, megérkezett halvány, feldúlt arccal Vane úr is. Vane asszony, amint férje belépett, újra hangosan jajgatni és ájuldozni kezdett, de midőn látta, hogy férje minden szemrehányás nélkül egy székre rogy, ő is elhallgatott.

- Atyám, kedves atyám, nyugtass meg bennünket, mondd, mit végeztetek Milessel?

Leánya gyöngéd, szeretetteljes szavaira reá emelte megtört tekintetét. Annyi kétségbeesés, annyi fájdalom volt e tekintetben, hogy Edith szinte szívét érezte megszakadni.

- Atyám, atyám, ne titkolj el semmit!

Vane úr csak a fejét rázta.

- Ne, ne titkolj el semmit se - sürgette Edith feszülten.

Erre azután megtört hangon, alig hallhatólag mondotta:

- Mikor Milesnek tudtára adtam gyémántja elvesztését, ha Lewis Egon nincs velem, tán megölt volna dühében. Így is esküdözött, hogy a börtönben fogok elrothadni, ha gyémántját meg nem találjuk. Mikor Lewis Egon elmondta, mily csodálatos módon tűnt el gyémántja, újra ordítani, dühöngeni kezdett, azt mondta, hogy a gyémánt nem vészett el, hanem anyád ellopta.

Vane asszony élesen felsikoltott, mint a keselyű.

- S választást engedett - folytatta Vane úr kétségbeesetten - hogy vagy még ma a börtönbe hurcoltat és vagyonomat lefoglalja, vagy pedig te kezdet fogod nyújtani neki.

E szavaknál Vane asszony felugrott s örömsikoltással rohant lánya felé:

- Óh, mily boldogság, hála Isten, te e gazdag ember nejévé leszel... - s tovább folytatta volna örömkítőzéseit, de férje egy lesújtó tekintettel torkába fojtotta szavait.

Edith oly halvány lett, mint a fal s szemei előtt elsötétedett minden. Az asztalba kellett fogóznia, mert mondhatatlan kín és fájdalom nyilallott át szívéen, annyira, hogy alig bírta lábain megállni. De gyorsan erőt vett magán.

Mire atyja szomorúan, de határozottan mondta:

- Edith, én nemet mondtam, mert nem lehetsz áldozata anyád könnyelműségének...

Erre Vane asszony sikoltozva, elkeseredve rohant ki a szobából, de szívében örült, hogy leánya a gazdag Toby Miles felesége lesz. Ez volt a vágya mindig s ezért nem állhatta ki a szerény vagyonú Lewiséket, főképp mikor észrevette, hogy leánya vonzódik az ifjúhoz.

Edith ezalatt összeszedte magát s lelkén átvillámlott az, hogy ha atyja észreveszi, hogy irtózik Milestől, akkor inkább a börtönbe fog menni, semmint kezét odaadja. Ennek pedig nem szabad megtörténnie... azért mosolyra kényszerítette ajkait s bár halállal szívében, de nyugodt, bátorító hangon mondotta:

- Én szívesen neje leszek Milesnek, ha kezem kielégíti őt gyémántjáért.

Vane úr székebe hullott vissza:

- Te, te, Edith, e durva, lelketlen gazembernek áldoznád fel magadat?

- Atyám - esdett Edith halk, de nyugodt hangon - te nehezebbnek hiszed elhatározásomat, mint aminő az valóban.

- De hisz te Lewis Egont szereted s ő is téged - tört ki keserűen az atya.

E szavakra is csak tagadólag rázta fejét és hosszas ellenkezés után, végre is elnyerte atyja beleegyezését, akit tévedésbe ejtett leánya nyugodtsága.

Azt persze nem látta, nem is sejtette Vane úr, hogy minő fájdalommal roskadt Edith a pamlagra, midőn magányos szobájába ért, minő kétségbeesetten zokogott. Csak Ada tudott volna beszélni a kínos, álmatlan éjszakákról, melyeket könny és zokogás közt virrasztott át.

Toby Miles aznap este, még alig alkonyodott, máris megjelent Edithéknél. Dühös és durva volt s csak akkor engedett egy kissé, mikor Edith egész nyugodtan kijelentette, hogy neje lesz. Mikor a menyegzői előkészületek szóba jöttek, Miles kijelentette, hogy elkészülhetnek untig három hét alatt s bármennyit beszélt is Vanené, nem engedett ebből egy napot sem. Sőt még gorombáskodott is vele és azt is kikötötte, hogy ha gyémántja előkerülne - itt olyan bőszt pillantást lövellt Vane asszonyra, hogy ez összerázkódott bele - azt kötelesek lesznek visszaadni és mától fogva a fiatal Lewisnek tiltsák meg, hogy a házba csak lábát is betegye.

Edith arca lángolt s keserű szavak lebegtek nyelve hegyén, de egy pillantást vetve atyja elborult arcára, némán hallgatott.

*

Egyik nap mult a másik után és Lewis Egon ezalatt bennszületett szolgájuk, Patu kíséretében a rengetegeket járta szünet nélkül.

A gyémánt elvesztése óta szavát sem lehetett venni, atyja nyájas kérdezősködéseire kedvetlenül, kitérőleg válaszolgatott s most is, rövid búcsú után, újra a végtelen rengetegekre indultak.

Az emberlakta vidékeket már jól elhagyták, midőn egy óriási Kauri-rengeteg tárult fel előttük. E rengeteg fái óriási esztergált oszlopoknak látszottak, mert derekukon nem volt egyetlen ág, egyetlen bütyök, hanem símán nyúltak fel a magasba s csak ott terült szét gömbölyű koronájuk. Utánuk nagy Eucalyptus-erdők következtek, melyekben alig volt árnyék, mert a levelek csodálatos módon nem lapjukkal, hanem élükkel fordultak a napnak s így, mint valami zsalugáter, eresztették át a napsugarakat. Mennél dúsabb lett a növényzet, annál számosabbak lettek az állatvilág képviselői.

A magas Kaurik és Eucalyptusok tetején hófehér, sárgasisakos kakaduk lármáztak, a vizek s patakok partján lévő gumifákon pedig százával ültek a rózsaszínű, gyönyörű Inka-kakaduk; a szomorúfűzekhez hasonló Kazuárfákon és pompás Banksiákon pedig a kacsanagyságú, hollófelete, vérpirosfarkú Hollókakaduk mászkáltak. Rétek, ligetek váltogatták egymást, melyeken nagyszámú kenguruk ugráltak fel, 6-8 öles szökésekkel száguldva tovább, legelésző fiaikat, a vadászok láttára, hasuk alatti erszényükbe rejtve. A tavakon pompás, fekete hattyúk úszkáltak, méltóságosan szántva az átlátszó zöld és kék hullámokat. A füvek egész fákká nőttek s a Xantorrhoeák úgy festettek, mint valami gigászi virágbokréták; a páfrányok és harasztok szintén óriási fákká magasulva, végtelen erdőket képeztek s a vízdúsabb helyeken a Pandanusok emberderék vastagságú indáikkal felkúsztak egészen az óriási gumifák legtetetejéig. Óriási fák váltogatták egymást sötétszín levelekkel, vérpiros, rózsaszín fehér virágokkal s a virágzó gumifák körül ragyogó tollú mézszívók, a még ragyogóbb, szivárványszínű Lory-papagájok repkedtek, a virágok mézéből torkoskodva; s ha e nyalakodók csapata fel-felrebbent, úgy tetszett, mintha egy-egy szélroham rázná le a fák virágait. A lombozat sűrűiben, mint egy pontos kronométer-óra pettyegtette az Óramadár a másodperceket, a Zebrapintyek trombita-szerű dala hangzott, melybe elragadó futamokként zengtek bele a Fuvolamadár édesen lágy

flótdalai; apró egérké, mint a madarak, fészket raktak a fákon s kifeszítve röphártyáikat, mint a madár szálltak le a magasból. A lapályok telve voltak a vérvörös és mézes virágú Phormiummal, melyek felett csapatosan szállongtak a bronzcsillámú, fehér nyakravalós Poék vagy Tuik, melyek napkeltekor kacagnak, napközben csodaszerű, lágy üveghangokon énekelnek, napnyugtakor pedig sírnak.

Legyezőpálmák, kenyérfák, kókuszpálmák, ernyőpálmák karcsú törzseiken kecsesen lengették gyönyörű koronáikat, majd a csodálatos palackfa terjesztette szét széles koronáját, melynek törzse óriási retekalakban hasasodik el; veréb- és seregély nagyságú kajdácok ezrei himbálództak a folyondárok és futókákon. A réteken és mezőkön pedig át-átszaladt egy-egy csapat óriási kazuár; elől futottak a nőtények a fiatalokkal, míg a vén hímek merészen szembezálltak és rettentő rúgásokkal kergették el maguktól a támadó dingókutyákat, vagy a rekedt ordítású s tigrishez hasonlóan csíkozott szürke erszéyes farkast.

Majdnem pulykanagyságú égszínké galambok, fejükön rengő tollkoronával, búgtak a fátörzseken; fejük felett pedig recsegték az ágak, midőn a fái kenguru nagy teste ágról-ágra szökellt. A sással benőtt, csendes vízű tavak és folyók partjain meg-meglepték a Csöröndöt, ezt a négylábú, úszóhártyás és kacsiorrú emlős állatot, majd pedig a csodás alakú, árvalányhoz hasonló tollazatú, görbecsőrű Kivik menekültek a sűrűségbe, izmos lábaikkal a 3-4 méter magas bokrokat könnyen szökve át, miután szárnyaik nincsenek. A mocsarak hozzáférhetetlen, de emelkedettebb helyén állott a Biru, e hatalmas mocsári madár váralakú, óriás fészkesásból és nádból összefonva, mely fészkek, akár csak egy jól rendezett lakóház: háló-, étkező-, nappali-, költőhelyiségekre van osztva s egyik oldalán őrtornya is van, ahol e neszes és vad madár őrködik a nap legnagyobb részében. A sáros és mocsaras helyeken vigyázva kellett haladniok, mert az ilyen helyeken tanyáz a rettenetes mérgű halálkígyó (*Acantophis antharticus*), melyről azt tartják a telepések, hogy nemcsak méregfogaival, de farka végén lévő tühegyes, túskeforma nyúlványával is, mint a skorpió, halálosan tud szúrni.

A szárazabb talajú erdőségekben és a homokos tereken, 6-8 láb magas, néha 18-20 láb körületű dombokat találtak száraz levelekből és homokból összehordva; ezeken futkostak fel és alá a pulykaforma Talagellák, Leipoák és búbos futótyúkok, mert e dombokat ők hordták össze, hogy tojásaikat belekaparva, a nap és a korhadás melege által költessék ki.

A legrejtettebb sűrűségekben pedig a pompás Lant-madár tanyázott, melynek farka egy szabályos lírához hasonlított.

Annak ellenére, hogy a madarak megszámlálhatatlan serege és a legritkább vadak ugráltak fel előttük, Egon mégis vállán hagyta fegyverét s elgondolkozva haladt előre, csak Patu szavaira riadt fel, aki délnek mutatva, mondotta:

- Ott kell a keresést kezdenünk, annál a kauri-csoportnál.

Egy magaslaton állottak s alattuk leírhatatlan szépségű táj terült el. Egész Svájc volt, csak-hogy a hegyecskék igen aprók voltak s egyes kauri-csoportok emelkedtek fel körülöttük, selyemlágyságú gyeppel alattuk. Számptalan piciny tavacska csillogott a sötét eget ragyogtatva vissza, számptalan apró forrás csörgedezett a virágzó bokrok között s még a parányi zuhatagok sem hiányoztak, hanem, mint törpéknek való vízesések hullottak egyik apró medencéből a másikba. Az egész táj hasonlított a mesebeli tündérbirodalomhoz, melynek lakói törpék és csupán a fák óriásiak benne.

Vigyázva, a bokrok és fák sűrűibe rejtőzve, közeledtek. Patu örvendve csiptetett szemeivel egy 4-5 darabból álló kauri-csoport felé. Amint a közelébe értek, látták, hogy egy pici, tisztavízű forrás a kaurik alatt egy selymes fűvű, gyepes térséget övez körül, melyen apró, fehér- és vörösvirágú bokrocskák virulnak. Az egyik bokor alatt 2-3 láb magas kunyhócska állt, hasonlatos a mi csőszkunyhóinkhoz, el nem fonnyadó, zölden maradó, illatos ágacskákból és

füvekből fonva; a kunyhó nyílása előtti tér szagos faágacskákkal, el nem hervadó, színes virágokkal volt arányosan betűzködve s fénylő kövecskék, sárga, piros, barna, feketén fénylő magvacskákkal, apró kagylókkal, csigákkal, megfehéredett csontocskákkal szépen kirakva, sőt a közepén még három fénylő rézgomb is csillogott.

A léptek zajára két fénylő tollú, sötétkék színezetű madárka (narancsszínű csőrük és lábuk volt) aggódó csiripeléssel röppent ki a kunyhóból.

Egon izgatottan nézett be a kunyhóba. Más alkalommal tán órákig elgyönyörködött volna - mert a kis kunyhó falai át voltak szöve a vadselyem aranyként fénylő szálaival s be voltak tűzködve aranyos zománcú, színes rovarszárnyakkal, színes madártollakkal, ragyogó jegecekkel, tarka kövecskékkal és csigahéjakkal, színes magvakkal, örökzöld levélkékkal, aljazata pedig szőnyegként a vad gyapot és selyem lágy pelyheivel volt kibéelve. A kunyhócska hátulján kis mélyedésben volt a puha fészek zöldeskék tojásaival, - de most elcsüggedve állt fel, mert nem találta meg benne, amit keresett.

- Lesz még több is - vigasztalta Patu - csak menjünk tovább.

Egon reménye mindinkább elenyészett, mert találtak ugyan e tündén tájon majdnem minden kauri-csoport alatt kisebb-nagyobb, sokszor bámulatos ragyogón díszített mulató- és költő-kunyhócskákat, de nem azt, amit kerestek. Mikor rájuk esteledett s tanyát ütöttek egy-egy banksia- vagy auracaria-csoport alatt, Patu mindjárt elaludt, de Egon nem tudott elaludni.

Sokszor a felkelő nap is ébren találta. Félnapig sem szólt egy szót sem, csak lázasan keresett, kutatott...

E nap is csak hiábavaló keresésben telt el. Többször megleptek két-három család atlaszmadarat, amint pompásan díszített kunyhócskáikban mulatoztak, énekeltek s bujósdit játszottak egymással. Megleptek egyes költőpárokat, ahol a nőtény a tojásokon ülve hallgatta a hímet, mely a kunyhó előtt az ő mulattatására, kedvesen énekelve rendezgetett, díszített, sétálgatott, hogy a kotlás hosszú idejét nőcskéjének megrövidítse.

Szomorúan nézett fiatal urára a hű öreg szolga, azután a tájat vizsgálta. Még komorabb lett ő is, mert a táj már kezdett megváltozni. A hegyek, tavak, források nagyobbak lettek, a növényzet is durvább, óriásibb, s az előbbi csodaszép tájék kezdett vad, rideg jelleget ölteni. Egyszerre urának rekedt, csüggeteg szava riasztotta fel elmerültségéből:

- Nem fogunk több fészekkunyhót találni, a táj már egészen megváltozott... Minden, de minden veszve van, - suttopta önmagának.

A nap már kezdett későre hajlani s a sugarak ferdén világították meg a kauri-csoportok töveit. Egon összeszorított fogakkal, fejét lesütve haladt s minden önuralmára szüksége volt, hogy hangosan, lelkének minden keserűségével ki ne kiáltsa: Ez az utolsó nap, holnapután lesz a menyegző, s én elvesztettem őt örökre... Oly gyorsan tört előre, hogy a fürge, gyorslábú Patu alig bírt nyomában maradni. Egy hosszú emelkedés tövében haladtak tova. Ez emelkedés teteje virágzó bokrokkal s cserjékkel volt benőve. Útjukat egyszerre egy hat fából álló vén kauri-csoport zárta el, úgyhogy emiatt az emelkedésre kellett kapaszkodniuk. Mikor felértek, csörtetésükre zajos szárnycsattogással két madárka szállt nyílsebesen a magasba.

- Ezek atlaszmadarak! - kiáltotta Patu.

Egon a virágos ágakat törve, tépve sietett előre. Mert ott, ahol a kauri-csoport az emelkedés tetejére vetette árnyékát, mohos szikladarabok heverték egymáson, benőve rózsaszínű kövirózsával, fülfüvekkel, apró, vörös virágú bokrokkal. A sziklák alól piciny forrás kanyargott lefelé, kigyóként körülkerítve a virágdús bokrokat.

Hevesen dobogó szívvel közeledett ez utolsó, véletlenül talált kunyhócskához és midőn lehajolva, beletekintett, hangos diadalkiáltás harsant el ajkairól. Mert e kunyhó, mint a mesebeli gnóm-király varázspalotája, szemkápráztatóan ragyogott, különösen egyik oldala ezerszínű sugárban fénylő, kékeskődű sugárkévében verte vissza a lenyugvó nap sugarait.

Reszkető kézzel vette le s rejtette belső zsebébe azt a csillogó holmit, majd kitörő örömmel a szintén örvendező Patut ölelte meg. Vidáman dalolva indult hazafelé. Hangjába belevegyült a vadszarkák halk és bájos esti éneke is.

*

A menyegző előtti nap estéjén, Vaneék váratlan meglepetésére, az öreg Lewis fia kíséretében kopogtatott be hozzájuk.

- Mi is eljöttünk, hogy szerencsét kívánjunk a menyasszonynak, - szólt az öreg Lewis vígan és mikor Egon mosolyogva Edith felé közeledett, ez szemeit annyi fájdalommal, oly ékesszóló szemrehányással emelte rá, mintha csak ezt mondaná: «Te még mosolyogni is tudsz, mikor én a halált hordom szívemben.»

- Jöjjön ide, édes gyermekem - intett Edithnek vígan, - a menyasszonynak esküvője előtt holmi csekély ajándékot is szokás adni. Vegye hát ezt öreg barátjától - ezzel az öreg Lewis egy kis gyökérskatulyát adott át neki.

Edith tétozva forgatta kezében, nem tudta mire vélni, hogy Egon szemei olyan boldogan ragyognak.

- Nyissa fel, gyermekem! - unszolta az öreg Lewis.

Edith habozva nyitotta fel a dobozát, mire Toby Miles ordítva szökött fel helyéről. Azt hitte, álmodik, mert az elveszett, igen, az elveszett kék gyémánt ragyogtatta színes sugarait s villódzva ontotta magából a kékeskődű sugárkévéket épp oly ragyogón, mint ama gyászt előidéző estén.

Toby Miles, mint egy keselyű kapott a gyémánt után, s egészen magánkívvál volt örömében; mikor pedig visszakapta, mint egy eszeveszett rohant ki, hogy gyémántját mielőbb biztos helyre rejthesse.

Mintha csak most oldódott volna fel az Edith tagjait lenyűgöző varázs, mert örömkialtással, mintegy újjászületve vetette magát atyja keblére, azután remegő hangon köszönte meg Egonnak, mindkét kezét feléje nyujtva.

- Edith - kérdezte Egon, kezeit erősen megszorítva, - nemde örökre enyém lesz ez a kéz?

- Az öné - felelte a lány nyiltan, hangosan, miközben atyja felé nézett, aki örömében könnyezve intett igent fejével, azután halkán súgta Egonnak: - Életemet adtad vissza, s most én ezt az életet adom neked érte.

*

Nem mesét olvastál itt, szíves olvasó, hanem megtörtént, való dolgot; a fenti történet az 1876-iki «New-Zeeland Gazette»-ben volt röviden felemlítve.

Az Atlaszmadarak és Éneklők (Oscines) rendjében a varjú-félék (Corvini) családjába tartoznak, ahol az Atlaszmadarak (Ptilonorhynchus) fajtát alkotják. Eddig csupán két fajt ismerünk, ú. m. a már leírt sötétkék atlaszmadarat (Ptilonorhynchus sericeus vagy holosericus) és a galléros atlaszmadarat (Chlamydodera maculata); ez utóbbi kissé nagyobb, s a hím tarkóján tollakból hosszas gallérkát visel; színezetük barnásan olajzöldes szürke, sötétebb foltokkal és csíkokkal. Mindketten Ausztrália Új-Dél-Wales tartományában fordulnak elő rendszeresen, ahol a vadonok legtávolabbi, járatlan cédrus- és eucalyptus-erdőiben élnek, s minthogy sebes,

kitartó röptűek, tanyájuktól messze elkalandoznak. Útjukban minden fénylő, apró és színes tárgyat összeszednek s a már leírt módon díszítik fel kunyhófészkeiket. A társaságot nagyon kedvelik, azért több család együttesen közös, a szokottnál nagyobb s cifrábban díszített kunyhócskát épít; ehhez a kunyhóhoz néha folyosókat, fedett csarnokot is építenek, s egymással, élénk kergetőzés, futkosás közt, énekelve, csicseregve bujósdit, kergetősdit játszanak. A bennszülöttek néha felkeresik és kirabolják e kunyhókat, hogy az összegyűjtött csillogó dolgokból ékszereket készítsenek maguknak és sokszor értékes dolgokat, csiszolatlan drágaköveket, arany darabkákat is találnak bennük.

Halálos hálótárs

Egy felhőtlen, de nyomasztóan forró nyári napon a budai hegyek sziklái között bolyongtam. Mindenfelől néma csönd környezett, mintha a tikkasztó forróság minden élő lényt álomba merített volna. A homok- és mészkősziklák csak úgy sugározták magukból a meleget, a rátett kezét szinte égették, a láb pedig égett, tüzelt a hevült homoktalajon. Árnyékot keresve, egy magaslatot találtam, melyet egy vadkörtefa árnyékolt be, közvetlen alatta pedig homokos térség terült el, beszórva nagy szikladarabokkal és kövekkel, melyeknek árnyékos közeit gyér fűcsomók és apró bokrok nőttek be.

Mozdulatlanul ültem ott. Körülöttem egy szál fű, egy falevél sem mozgott, csak a homok kvarc-szemecskéi villogtak, csillogtak a nap sugaraiban.

Egyszerre egyik bokrocsonk árnyékában egy jobbra-balra mozgó lapos fejcskét pillantottam meg. Először egérnek véltem, de jobban megnézve, egy meglehetősen nagy, karéjosan s rétes formán összetekeredett kígyót láttam, mely szintén az árnyékba menekült a forróság elől. A gömbölyűen összetekeredett test, melynek közepéből fejét magasra emelve szemlélődött jobbra-balra, fejét ide-oda himbálva, rögtön megismertették velem a mérges kígyót. Emellett a nyaknál szélesebb, majdnem háromszögletű feje, az erősen oldalt ülő, vadtekintetű szeme, hamvas ezüstszürke színe, a hátán végigfutó cikkcakkos fekete vonal s a fényes, szederjes-fekete haspikkelyek semmi kétséget sem engedtek aziránt, hogy egy vén viperával, az európai kígyók legveszélyesebbikével kerültem össze.

Eddig ritkán volt alkalmam, hogy egy vén hímet ilyen közről szemlélhessek, anélkül, hogy észrevenne, mert kóborlásaimban ugyan többször felvettem egy-egy fiatalabb, vagy öregebb példányt, de ezek a zörejtől mindig rohanva elmenekültek s csak ugráló, gyors csúszásukat s fel-felvillanó szürkés vagy barnás színüket láttam.

E veszélyes bestia - a mérgekígyókat jellemző módon - magasra emelkedve szemlélődött jobbra-balra, időközönként gyorsan öltögette ki villa-alakú fekete nyelvét, anélkül, hogy engem észrevett volna. Bár összetekert teste mozdulatlanul pihent, felmagasló fejét gyorsan, idegesen forgatta minden irányban s nyelvét sebesen öltögette ki-be, ami ingerlékeny, izgatott állapotra mutatott. A tikkasztó meleg zivatart jelzett s ilyenkor e kígyók szerfelett ingerlékenyek, izgatottak. Néhány percig figyeltem s egyszerre látom, hogy merőn, mozdulatlanul néz egy irányba, aztán lassan kinyújtózva, egészen a fűcsomó alá vonult s ennek szálai közül nyújtotta fel fejét magasra. Ebben az állásban a legélesebb szem is alig vehette volna észre, annyira ügyesen elrejtőzött a gyér fűszálak közé s mozdulatlanul, meredten figyelt a tőlem jobbra eső kötömeg felé. Most vettem csak észre, hogy onnan egy, az egérnél alig nagyobb cickány bújt elő. E szegény jószág gyanutlanul, rövid, futkosó lépésekkel közelgett, meg-megállva, hegyes orrocskájával egy-egy rovarka után szimatolva, keresgél a fűszálak között.

Amint a cickány közeledett, a vipera alakja is megváltozott egészen: torkát és nyakát erősen felfújta, fejét lelapította s vörösen szikrázó szemekkel leste áldozata minden mozdulatát. Majd egészen a szeméig hasadó torkát kitátva, fejét hátraszegve, várt, azután egy villámgyors mozdulattal, melyet szemmel követni lehetetlen volt, odavágott fejével a bokornál keresgélő állatkához, - majd hátraszegve fejét, újólág tátott torokkal nézett áldozatára, miközben tisztán kivehettem a felső állkapocs elején ülő, hosszas, hegyes, kissé befelé görbülő méregfogait.

A szegény állatka a támadás pillanatában kissé oldalt ugrott, de aztán mintha mi sem történt volna, újra keresgélgni kezdett; hanem alig 4-5 másodperc múlva mozdulatlanul megmeredt, kissé ingadozott, azután összeesett s néhány kínos rángás után, miközben teste görcsösen remegett, mozdulatlanul, meredten kinyújtózkodott.

A kígyó, mely ezalatt újra karéjbe tekeredve vigyázott prédájára, most feléje csúszott. Ekkor láttam, hogy jó két lábnyi hosszú, igen vén példány volt s farka, nem mint az ártatlan kígyók-nál, fokozatosan, hanem egyszerre, minden átmenet nélkül vékonyodott meg. Néhányszor megforgatta a cickány testét, nyelvével össze-vissza tapogatta, majd újra megragadta, fogaival húzkodta ide-oda, hogy kedvező fekvést adva neki, elnyelhesse... E pillanatban azonban botom kicsúszott kezemből s nagy zörejjel esett le a homokba; erre a zajra megriadva, villámgyorsan egy nagyobb szikladarab alá húzódott. Egy darabig vártam, hogy tán előjön, de hiába. Ekkor felvettem a cickányt. Bal combján két vékony, párhuzamos, tán két vonal hosszú kis karcolást találtam, mely nem volt mélyebb egy kis túskekarcnál. Ez volt a két méregfog marása, mely a kis állatot 4-5 másodperc alatt megölte.

A déli alvidéken, Mehádia környékén, a budai hegyekben s a Rákoson bőven található a Beri paizsóc, kurtakígyó vagy vipera (*Pelius berus*), míg rokona, a szintén ily veszedelmes Homoki Vipera (*Vipera amodytes*), Dalmáciában, Mehádián és a Bánátban otthonos inkább; harmadik faja, a Fekete Vipera (*Vipera nigra*) a Kárpátokban és az erősen hegyes vidékeken tanyázik. Dacára annak, hogy hazánkban bőven található, mégis ritkán hallunk kígyómarásból származó halálesetről; aminek oka az, hogy e veszélyes hüllők nagyon félénkek és a legkisebb zaj elől is elmenekülnek; csak akkor válnak az emberre veszélyessé, ha véletlenül meglepik őket és nem menekülhetnek, vagy ha rájuk hágnak s virág- vagy eperszedés közben hozzájuk nyúl-nak. Ilyenkor a vipera nyakát felfújva, szikrázó szemmel, látott torokkal, hátraszegett fejjel, villámgyorsan vág fejével, s meríti fogait áldozatába. Úgy, hogy azokon a vidékeken, ahol bőven fordulnak elő, se féljen senki marásuktól, ha elébb a mohszőnyeget, melyre pihenni dől le, vagy a bokrokat, melyről gyümölcsöt, vagy virágot szedni készül, pálcával megveregeti, vagy ha lábával megzörgeti a fűvet s harasztot, mert erős bőrlábbelin a vipera fogai nem hatolnak át.

Mind hazánkban, mind Európának csupán e három fajta mérgeskígyója van, míg a legborzasztóbb s legveszedelmesebb mérgeskígyók a tropikus világrészekben tenyésznek tömémentelen fajtákban.

E csodaszép világrészeknek, melyeknek paradicsomi növényzete, tarka, csillogó állatvilága, dús termékenysége édenként tehetné e tájakat, a mérges kígyók legnagyobb csapásai. Megdöbbentő számokban mutatja a statisztika évenként a kígyómarások áldozatait. Elő- és Hátsó-Indiában évente 24-36.000 ember, Afrikában, Észak- és Dél-Amerikában s ezeknek az egyenlítőhöz közelfekvő szigetein pedig 8-10.000 emberélet esik áldozatul; hát még mennyiről nem tudnak, amik a belső, civilizációtól messzeeső vidékeken fordulnak elő!

Ez ellen a borzasztó csapás ellen emberi segítséget hiába keresnek, mert e kígyók teméntelen mennyisége hiábavalóvá tesz minden kísérletet, ami kiirtásukra sikeres volna, az ottani dús tenyészet és életviszonyok között.

A francia kormány először 20.000, később 50.000 frank jutalmat tűzött ki annak - se jutalom állandóan fennáll, - aki a Martinique-szigetén honos Lándzsa-kígyó (*Trionocephalus lanceolatus*) kipusztítására valami sikeres módszert javasol. Próbáltak mindent, de sem ezek, sem a Kígyászósas, sem az Ichneumon - e kitűnő kígyópusztítók - nem segíthettek. Ez a faj, a legmérgesebb kígyófajok egyike, nemhogy kifogyott volna, hanem szaporodott. Évente folyton nagyobb lesz a szerencsétlen áldozatok száma, akik a cukornádatársánál a kígyók marásától menthetetlenül elpusztulnak; a forró égővek legtöbb mérgeskígyó-faja ugyanis nem gyáva, hátráló, félénk jószág, hanem ingerlékeny, támadó természetű s a zörejre nemhogy menekülne, hanem inkább zavarójára rohan.

Egy gyermekkori barátom, dr. Anisits Dániel János, írta nekem Assuncionból, Paraguay köztársaság fővárosából, ahol ő a főváros vegyészeti hivatalának főnöke és gyakorló orvosa volt, hogy sorsával meg volna mindenképpen elégedve, de szinte idegessé teszi az a sok kígyóma-

rásból származó haláleset. Nincs nap, - írta, - hogy a környéken, különösen az alsó osztályokból, egy-két ember el ne pusztulna, vagy örökre bénává ne lenne a kígyómarásoktól. Őt magát is néhányszor csak jó csillaga, csodával határos módon mentette meg a haláltól.

«Egy napon, éppen a legmelegebb déli órákban hívtak egy beteghez, a várostól jó 3 óra járásnyira fekvő telepre. Utam majd erdőkön, majd pedig sűrű, embermagas fűvel benőtt, ritkás ligetekkel beszórt, mocsaras savannákon vezetett át. A hőség oly iszonyú volt, a nap annyira függőlegesen bocsátotta alá sugarait, hogy szinte elkábultam; a máskor oly élénk, állatoktól és madaraktól népes erdők és savannák szinte kihaltak voltak, mert ez olvasztó hőségben minden élő a fák és bokrok árnyas rejtekében vonta meg magát. Én is tehát - bár sokáig küzdöttem a lankasztó, önsúlyú álommal - a kantárszárat hosszúra eresztve, egyedül csak öszvérem bölcsességére bízta magamat, mely egyenletes léptekkel, ringatózva vitt a kezdetleges, inkább tört csapáshoz, mint úthoz hasonló ösvényen. Az iszonyú meleg és az egyenletes ringatás, bárhogyrőlködtem is, álomba szenderített s félig ébren, félig alva, hol előre, hol hátra ingadozva, bóbiskoltam a nyeregben.

Egyszerre azonban öszvérem villámgyors szökéssel oldalt ugrott s én, mielőtt elkaphattam volna a kantárt, már a földön feküdtem az alacsony ilexbokrok között.

Pár pillanatig heverhettem ott, azon gondolkozva, mitől ijedt meg e mindig megbízható, higgadt állat, midőn hátam alatt valamit mozogni éreztem. Alig hiszem, hogy akár egy kígyóember vagy akrobata valaha a világon gyorsabban és ügyesebben talpra szökött volna, mint aminő gyorsan felugrottam én, a rémület és ijedtség kiáltását hallatva.

Éppen ideje volt, mert legnagyobb rémületemre egy kétméter hosszú, a legszebb arany és királyzöld színekben ragyogó, de szerfelett mérges kígyóra, egy alvó Micára estem, mely szerencsémre szintén csak most kezdett magához térni s fejét emelgetni. Ügyes ugrással hágtam vastag, majdnem: combig érő csizmáimban nyakára s addig vertem lovaglóostorom gombjával, míg a feje teljesen elvált nyakától.

Most kezdtem csak kissé nyugodtabban megvizsgálni. A kígyó színe a leggyönyörűbb ragyogó aranyzöld volt, vastagsága kevéssel több egy erős férfi-hüvelyknél, de hossza néha a két métert is meghaladja pár centiméterrel. Az én példányom 1 méter és 95 centiméter volt, kifejtett hímpéldány, szájában két hatalmas, befelé görbülő méregfoggal, melyek hegyesek voltak, mint a tű.

E kígyó mérge oly veszélyes, hogy a nap forró óráiban marása után 5-6 percre menthetetlenül bekövetkezik a halál.

Hálát adtam a gondviselésnek szerencsés menekülésemért, mert ha melléje esem s nem föléje, úgy bizonyos pár perc múlva e vadonban haltam volna meg, segítség nélkül, távol minden emberi teremtestől.

Egy ízben pedig Ritában tartózkodásom alatt, mielőtt még assuncioni állásomat elnyertem, egy bevándorolt német család vendége voltam. Rita egynéhány kunyhóból álló telep Brazília délvidékén s környéke embernemjárta őserdőkkel van borítva. Körülötte pedig mérhetetlen cukornádültetvények terülnek el, mert a talaj és az erdők vizenyős, mocsaras természetük miatt egyéb kultúrnövény tenyésztésére nem valók. Kilder úr - a telep gazdája - nagyon sokat tett értem s így örömet maradtam házában, annál is inkább, mert sok munkása mocsárlázban szenvedett s ezek gyógyítását vállaltam magamra. Egy nap lelkendezve szaladt egy vén néger-nő a család lakóházába és sírva-zokogva könyörgött, hogy mentsem meg unokáját, akit egy kis fekete kígyó mart meg, midőn a Ritában halászott. Útközben kéztördelve, a sírástól szaggatottan beszélt el, hogy unokája - 14-15 éves fiú - a sekély vízben álldogálva, leste a horgát, midőn a parti kövek alól alig egy ujjnál nagyobb feketés kígyó vágódott elő s a fiúnak a combjába harapott; a fiú jajgatva szaladt haza pár lépésnyire fekvő kunyhójukba.

Megérkezve a pálmalevelekből és galyakból összetákolt kalibához, a gyermeket rángatózva és a szó szoros értelmében vérében úszva leltük egy acajou-levelekből álló halmon, hevenyészett fekvőhelyén.

Kilder úr a fejét rázta. «Itt nincs segítség, e gyermeket a Colubre de sangve (vérkígyó) marta meg» - mondotta.

Megvizsgáltam a fiút, aki előttünk adta ki lelkét, alighogy a kunyhóba léptünk. Combjai, alhasa, karjai tele voltak vérrrel, a test erősen fel volt puffadva, s a gyermek fekete színe zöldes-sárgába játszó fakószürkére változott. Borzadva néztem a vérző tetemet, mely oly iszonyúan ki volt kelve színéből és alakjából. «Életemben ez a második eset, hogy vérkígyótól megmárt áldozatot látok» - mondotta Kilder úr. - E kis kígyó mérge annyira hat a szervezetre, hogy az áldozat vére a bőr likacsain egyszerre megindul s így vérzik el minden segítség ellenére jóformán alig tíz perc alatt.

Csakugyan - letörülve a fiú combjáról a vért - meggyőződtem erről; mert néhány másodperc alatt parányi cseppekben a pórusokon rohamosan tódult elő a vér, s ellepte a letörült helyeket. Hazafelé menet Kilder úr leírta a veszélyes állatot. A mutatóujjánál alig nagyobb, vastagabb, tömzsi alkatú kis kígyó ez, fénylő, barnafekete színnel, mely hasán kissé fakó feketébe játszik. Tavak, folyók partján s a nedves erdők mohos helyein tartózkodik leginkább. Könnyen ingerelhető, mérges, veszekedő kis jószág, mely a zöreire nem menekül, hanem támad, megharap embert, állatot egyaránt, ha nyugalmaiban zavarják. Szerencse, hogy aránylag kis számban él, s nagyon könnyen észre lehet venni, mert folyton mozog, sohasem pihen nyugodtan. Szokása, hogy felkúszik az erdők vagy ligetek szélső bokraira, de ezeken is könnyen észrevehető, mert a szem rögtön megpillantja a villámgyorsan ide-oda vágódó, csapkodó állatkát. Élete nem szívós, mert egy vékony vessző könnyed csapása vagy egy lövés legkisebb fojtásdarabkája is azonnal megöli.

Kilder úrnál való tartózkodásom egybeesett a cukornád aratásával. Itt-tartózkodásom ideje alatt 7 arató néger esett áldozatul e mérges hüllőknek. Egyet egy barna-sárgás színű Covala-kígyó marta meg a Sarsaparilla-gyökér gyűjtése közben, kettőt pedig a pompás színezetű korall-kígyó (*Elaps coralinus*). Ez a kígyó egyike a világ legszebb kígyóinak, mert teste ragyogó, vérpiros cinóberszínű és e színt szabályos fekete, fehéres zöldbe játszó, széles karikák tarkítják, vastagsága erős férőhelynyi, hosszúsága pedig 3-4 lábnyi. A két négert vanília-szedés közben marta meg két korallkígyó az erdőben, a fákon, ahol nagyon szeretnek tartózkodni, madártojások és fészkek után kutatgatva s a fák odvaiban pihenve. Mind a Covala-, mind a korall-kígyó mérge oly gyorsan, bomlasztólag hat a szervezetre, hogy a marás után két-három órára - még ideje sincs a testnek kihűlni - már nagyfokú puffadásba és feloszlásba megy át. Bár mindent megtettem, amit az orvosi tudomány e marásoknál csak javall, - mégis tehetetlenül, önmagamra bosszankodva álltam e szerencsétlenség mellett, mert hiábavalónak tünt fel minden emberi segély, minden gyógyszer s az orvosi tudomány bölcsesége itt véget ért.

De különösen megrázott s lelkem mélyéig megrendített az a négy szerencsétlen néger, akik egy napon vesztették el életüket a cukornádaratás vége felé.

A cukornád művelése nedves, mocsaras talajt, emellett sok vizet igényel; ültetése abban hasonlít a kukoricához, hogy minden csomót, melyben hat-tíz szál van, jó magasan feltöltenek és e feltöltött halmok közeit folytonosan víz lepi majdnem az érés végéig.

Egy-egy ilyen cukornádültetvényen láthatni, minő csodálatos buja és dús a tropikus tenyészet. Addig, amíg a nád vízben úszik, gyéribben mutatkozik a százféle növényfaj, de mikor az érés vége felé jár, a forró idény közepe bekövetkezik és felszikkasztja a vizeket, az előbb majdnem üres közöket pár nap alatt áthághatatlan sűrű szövedéke lepi el a különböző folyondárok-,

kúszók-, bokrok-, sások-, száraz- és ernyős-növények százféle nemeinek, melyek rakva vannak a színek minden árnyalatában ragyogó, legcsodálatosabb alakzatú virágokkal, füzérekkel, bogyókkal. E szövevényesen sűrű, nedves és árnyas helyek legkedvencebb helyei az iszonyú Zsakarának, Brazília e legfélelmesebb és legközönségesebb mérges kígyójának és a lándzsa-kígyók két fájának: a Szögfejű lándzsa-kígyónak (*Trionocephalus lanceolatus*) és a Rombusz-pikkelyű lándzsakígyónak (*Trig. rhombeata*).

A Zsakaraka (*Trionocephalus atrox*) egy öl hosszú, vastag, vörössesszürke, ferdén foltozott, fehéreshasú szörny, mely nagy izomereje mellett oly ingerlékeny, dühös természetű, hogy megtámad, megrohan minden eléje kerülő embert, állatot egyaránt; mozgása gyors, mint a kilőtt nyílveendő. Szögfejű rokona 7-7½ láb, sárgás-zöldszínű és barnán foltozott; a legutóbbi pedig nagy, feketés, rombuszalakú foltokkal van tarkázva és e két utóbbi is a Zsakarakához hasonlóan dühös, támadó természetű...

Az aratás vége felé én is kimentem Kilder úrral megnézni a munkát. Már csak az erdő felé hajló, legbujább és legsűrűbb rész állt az ültetvényből. A négerek jó kedvvel, mélabús, egyhangú danáikat dúdolva vágták a kövér szálat nagy, sarlóalakú késekkel, fekete, meztelen testük, mint bronzszobor fénylett a verítéktől. Már a közepe felé járhattak az ültetvénynek, midőn egy átható, rémes jajkiáltás, melyet egy másik követett, felugrasztott bennünket egy pamutfa alól. Rémülten csörtettünk mi is arrafelé. A négereket fakó arccal, széles késekkel hadonászva, ijedt zajgásban találtuk, míg ketten fakó halaványan, ingadozva, késeiket eldobva, törtettek a tisztás felé.

E két ember meredt, halálfélelemtől eltorzult, ijedt tekintetét sohasem fogom feledni. Az ijedtség, a fájdalom, az élethez való ragaszkodás olyan kétségbeejtő összessége volt ez, amit elmondani nem lehet. Midőn Kilder urat meglátták, siránkozó, reszkető hangon kiáltottak: «Engem talált, engem talált!»... s otthagya a munkát, jajgatva a nádkötegre rogytak. Néhány néger utánuk szaladt s fájdalmasan, kezüket tördelve, kiáltottak: «Tomot találta, Yumbót találta, Tomot marta meg, Yumbót sebezte meg!» Valami rémületes, lélekrázó volt e kiáltásokban. A két szerencsétlen 6 perc és 39 másodperc alatt szemünk előtt múlt ki puffadó, torzult, rángatózó arccal, kifordult szemmel, kezükkel a nádtömegeket görcsösen markolászva, míg egész testüknek legkisebb idegszála is görcsösen reszketett.

Mind a kettőt egy-egy Zsakaraka marta meg mellükön. Amint a nádat vágták, egyszerre csak kivágódott a nádszálak közül a Zsakarák óriás teste, dühtől szikrázó szemekkel kapták fejüket hátra s a következő percben tátott torokkal, erősen sziszegve, nyílsebesen vágta a rémületükben mozdulni nem tudó szerencsétlenek mezítelen melléhez.

A két kígyót agyonverték ugyan a négerek, de mit használt ez, a két szerencsétlent feltámasztani nem lehetett. Mind a két kígyó kifejlett, egyik 6, a másik 5 és ½ láb hosszú volt, hatalmas méregfogakkal és lapos, szívalakú, nagy fejjel. Bár az aratás ideje alatt nem egy Zsakarát és Szögfejű lándzsakígyót vertek agyon a négerek, mielőtt még marni tudtak volna, a négerek természetében lévő közöny és gondatlanság mégsem intette őket nagyobb vigyázatra és óvatosságra, úgyhogy a délután folyamán ugyane módon halt meg egy herkulesi alakú néger munkás s egy asszony. Mikor a cukornádkötegeket szekerekre rakták, hogy a sajtoló malomba szállítsák, a levágott szálat közül sziszegve vágódott ki e rettenetes szörny, a megrémült asszonynak nagy dühvel nyakába és arcába harapott s ugráló, csapkodó gyors csúszással a bokrok és a fű közé menekült, mielőtt agyonverhették volna.

Mind a négy áldozat, mikor alkonyat előtt eltemették, már erősen puffadt és oszló állapotban volt, annyira rombolólag hatott a vérükben lévő kígyóméreg a szervezetre.

- Ez szomorú nap volt - mondotta este Kilder úr - de nemcsak nálam, hanem minden cukornádültetvényen megvannak az aratásnak a maga áldozatai. E gazdag országnak ez a legrette-

netesebb csapása s higgye meg, sokszor beteges vágyódást érzek hazám után, melynek nincsenek ilyen halálos szörnyei. De hát mit tegyünk? Minden országnak megvan a maga természeti csapása!

Beszélgetés közben a következő érdekes, de hajmeresztő esetet mondotta el, melyet az ültetvény előbbi urától hallott elbeszélni, akivel ez az eset megtörtént:

- Ezt az ültetvényt én egy portugál birtokostól, Conceica úrtól vettem meg, ki innen Rio de Janeiróba költözött felesége kérelmére. Az ő lakóházuk ott feküdt, ahol ön azokat az omladékokat látja, mert én az előbbi lakház legnagyobb részét melasz-ülepítőnek használtam fel, magam pedig e magaslatra építkeztem, mely kellemesebb, egészségesebb s biztosabb, mint az előbbi volt.

Egy reggelen Conceica asszony az éléstárból tojásokat akart kihozni, melyek egy nagy, fedett tetejű kosárban voltak; midőn a kosár tetejét leemelte, egy hatalmas nagyságú kígyó emelkedett ki ebből s a rémületében megdermedt nőre vetve magát, derekát és balkarját körülgyűrűzte. A rémület első percében velőtrázó sikoltás tört ki a szerencsétlen nő ajkairól, de azután a rémület annyira megdermesztette, hogy mindkét kezével egy hombárba kapaszkodva, mozdulatlanul dermedve maradt ott. Kiáltására egy fiatal mulatt leány rohant be, ki látva úrnője helyzetét, a verandára szaladt és segítségért kiabált. Szerencsére még a cselédség nagy része s maga Conceica úr is otthon volt. De ezeket is megdermesztette az eléjük táruló látvány. Conceica asszony halottfehér arccal, kitágult szemgolyókkal, mozdulatlanul állt a nagy kosár előtt, kezével egy hombár szélébe kapaszkodva, mint akit a halálos rémület szoborrá dermesztett meg, derekán és balkarján egy roppant nagy Zsakarakától átgyűrűzve, melynek felső teste hol előre, hol hátra himbálódzva, sziszegve, nyelvét öltögetve hajlongott, lóbálózott a szerencsétlen nő arca előtt, zöldes fényben szikrázó szemeit rá-rámeresztve, mintha csak áldozata halálfélelmében gyönyörködnék. A kígyó folyton a leggyorsabb mozgásokat tette, egy percig sem pihenve, majd a leomlott, fekete haj dús hullámai közé rejtőzött, majd ezek közül tűnt elő feje tátott torkával, szikrázó szemeivel; mozdulatai mind gyorsabbak, szilajabbak lettek, villámgyorsan majd a nyakat, majd a karok egyikét-másikat gyűrűzve körül, hintálta, lóbálta magát, fejével az áll, majd a hónaljak alól bukkanva ki s így lőni nem lehetett, nehogy az úrnőt találják, mozdulni pedig még kevésbé, mert a legkisebb zöreje vagy mozgás felingerelte volna e félelmes bestia dühét s az első áldozat bizonyára Conceica asszony lett volna, aki félholtan, mintegy önkívületben, görcsös merevségben állt ott. Halottnak lehetett volna az asszonyt tartani, ha arca nem változtatta volna gyorsan színét. Aszerint, amint a kígyó jobban összeszorította mellét vagy nyakát, arca szederjes-vérpirosra változott, majd meg zöldes haloványság lepte el, mint akiben már egy csepp vér sincs; szemei mereven kitágulva, mozdulatlanul meredtek a félelmes szörnyre, mely időnként magasan feje fölé nyúlva, villámgyorsan hátra-hátrakapta magát s tátott szájjal arca és szemei előtt himbálózott fejével. Dacára annak, hogy torkát egészen kitátotta s félelmesen ragyogott két hosszú, befelé görbült méregfoga, szemei pedig mind élénkebb zöld fényben tündököltek, mégsem látszott ingerültnek vagy támadónak, mert tojással jól teleette magát a kosárban; a helyzet azonban a legválságosabb volt. Minden percben attól lehetett tartani, hogy Conceica asszonyt elhagyja ereje és eszmélete s összerogy vagy valami önkéntelen mozdulatot tesz, akkor pedig rögtön megmarja ez a gyilkos szörny, melynek természete, hogy minden átmenet nélkül a legféktelenebb dühbe és támadásba szokott átmenni a legcsendesebb kedélyállapotból. Mindenki tanácstalanul állott, mindenki reszketett a fiatal nőért, de legkétségbeesettebb volt a férj, aki kétszeresen érezte azt az iszonyú szenvedést s rémületet, melyet szeretett, fiatal neje áll ki - egy hangot, egy erős lélegzetvételt nem mertek tenni, ismerve e bestia dühös, lobbanékony természetét... «Viseljen gondot feleségemre és gyermekeimre, uram, és én megmentem asszonyunkat - szólalt meg egyszerre egy néger Conceica úr háta mögött -, ti pedig lassan álljatok félre innen s meg ne merjetez mozdulni» - mormolta halk, elfojtott hangon.

Mindnyájan halkan félreálltak; erre a néger egy kicsi fasípocskán halk, lassú ütemű, de oly sajátos dallamú nótát kezdett játszani, hogy mindenki megrezzent e dallam vad, idegen-szerű hangjaira.

E hangokra a kígyó is egyszerre hátrakapta magát s felnyújtott nyakkal mozdulatlanul kezdett figyelni; amint a zene ütemei kissé gyorsulni kezdtek, két lassú kanyarodással lebontakozott a nő karjáról, majd derekát és csípőjét övezve körül, fejét egészen a földre leeresztette. Eközben szemei, melyek mindinkább vesztek zöldes fényükből, mereven a sípoló négerre irányzódtak, majd megtágítva gyűrűit, a nőről lassan a földre csúszott s lassú tekergéssel a néger után kezdett csúszni, aki közben lassan hátrálva, de szemeit folyton a Zsakarakára irányozva, haladt kifelé. A jelenet nézői meredten, szinte megbüvölten nézték e látványt s csak akkor mertek mozdulni, mikor a síp hangja már az ültetvények közül hangzott fel; csak ekkor rohant be Conceica úr is s zárta karjai közé nejét, kinek kezei, lábai s egész teste oly görcsösen meg voltak meredve, mint egy hulláé. A dédelgető és megnyugtató szavakra engedett ugyan a merevség s szemei is elvesztették lélektelen, meredt kifejezésüket, de a fiatal nő néhány rémült sikoltás után eszméletlenül roskadt férje karjaiba. Conceica asszony nehéz beteg lett és sokáig élet-halál közt lebegett. E nehéz betegség és az iszonyú rémület annyira megrázta idegeit és egész valóját, hogy a fiatal, alig 19 éves asszony dús, hollófekete haja megőszült és már a kígyók nevének említésére is reszketni kezd. Épp ezért költözött Conceica úr Rio de Janeiróba, hogy ne emlékeztesse nejét többé semmi a rémületes órákra. Azt a néget pedig, ki úrnőjét megmentette, azóta nem látták. Nyomtalanul eltűnt. Sípját még sokáig hallották, mint enyészik el jobban-jobban a messzeségben, de ő maga nem tért vissza. Hogyan és hova lett, isten tudja, bár felkutatására mindent elkövettek. »

- Ez ugyancsak rejtélyes eset - mondtam.

- Ne kételkedjék benne - viszonzta komolyan Kilder úr. - Conceica urat mindenki a legkomolyabb és legszavahihetőbb embernek ismeri és a rio de janeirói múzeum havi folyóiratában is megtalálhatja az esemény leírását.

- Az egészet elhiszem - folytattam én - mert az mind természetes, de miért kellett a négernek eltűnnie?

- Erre nem felelhetek önnek - volt a válasz - de ezeken a tájakon sokszor ennél csodálatosabb események is történtek már.

Még az esős évszak beállta előtt elnyertem assuncioni állomásomat, így a ritai vidékre ez ideig nem volt alkalmam jönni, mert elég dolgot adott vegyész állásom s orvosi gyakorlatom itt és a környéken. E vidéken egy kezdő orvosnak semmitől sem szabad visszariadnia, különben senki sem fog hozzá fordulni; így néha megesett, hogy sokszor csekély díjért - többször ingyen - egy-két napi útát is kellett tennem. Assuncion egy tengerszoros választja el Buenos-Ayrestől s annak ellenére, hogy Paraguay fővárosa, mégis közelebb esik a határszélhez, mint a tartomány közepéhez. Egyik nap hajnalán azzal vertek fel, hogy menjek el Gaereitoba. Ez egy kis falu, nyomorult külsejű kunyhókkal, alig másfélezer lakossal s az egyetlen szilárd épület a vámház, mely részint fából, részint vályogból épült. Elvégezve dolgomat, azt fontolgattam éppen, hogy hol hálhatnék meg, mert már rám esteledett. Annyira fáradt, bágyadt voltam, hogy alig tudtam a lábamon állni, de ha fáradt nem is lettem volna, akkor sem mertem volna nekiindulni ez erős, vad, lakatlan vidéknek, hogy hazatérjek. Így hát nagyon kellemesen lepott meg, midőn a vámigazgató meghívott, hogy az éjszakát töltsen házában.

A vámház egy nagy és egy kis szobáskából állott; a nagy szobában aludt az igazgató, a kicsiben szerezsen szolgálja, aki az éjjel jövő szekereknek, lovasoknak nyitogatta ki a sorompót, s e két szoba között egy térs, nyitott verandaforma folyosó volt. Amíg az igazgató künn a dolgát végezte, addig én elkészítettem az öszvéremről leszedett pokrócokból az ágyamat a földön,

miután a szobában csak egy függőágy és hosszú, keskeny kecskelábú asztal, meg egy nagy fiókos szekrény állott. Éppen le akartam feküdni, midőn belépett házigazdám.

- Az ördögbe is, csak nem akar a földön aludni? - kérdezte.

Igenlő válaszomra fejét rázta és figyelmeztetett, hogy a legnagyobb vigyázat mellett is bebecsúsznak a kígyók s valami szerencsétlenség érhet. «Vesse ágyát az asztalra. Ez országban egyedüli biztos hely az asztal vagy függőágy, ezekre nem mászhatnak fel a kígyók. Földön vagy ágyban aludni nem tanácsos. Jöjjön, ossza meg szerény vacsorámat s ezalatt elbeszélék önnek egy történetet, ami elveszi a kedvét a földön való alvástól. Ez velem történt meg és ugyanez tett sántává is.

- Egy éjjel - mivel roppant meleg volt - félébren, félálomban hevertem ágyamban. Ágyam ott állott a szögletben, ahol a pálmahéj-karszék áll. Egyszerre éreztem, hogy lábaimnál valami hideg, síkos test mozog ide-oda. Tisztában voltam vele, hogy valami kígyó bujt ágyamba s most valami meleg helyet keresgél, ahol meghúzhassa magát. Azt az érzést nem tudom leírni, ami elfogott! A rémület, a halálos rémület volt az, mert vérem úgy nyargalt ereimben, mintha szívem egy robbanó bomba lenne s ez lökné szét ereimbe minden csepp véretem. A hideg veríték vert ki s szívem majd görcsösen összehúzódott, majd kitágult, azt hittem, megfúlok minden pillanatban. Mozdulni és kiabálni nem mertem, tudva, hogy a legkisebb mozdulatnál vagy kiáltásnál a kígyó azonnal meg fog marni; azzal, hogy mérges kígyó volt, rögtön tisztában voltam, mert vidékünk méregtelen kígyói nagyok és vastagok. A félelem és az a gondolat, hogy csak mozdulatlanságom nyújt reményt a menekvésre, annyira elzsibbasztották minden tagomat, hogy mereven, mozdulatlanul feküdtem ágyamban, mint egy halott s csak magamban imádkoztam a teremtőhöz, hogy mentsen meg a rettentő helyzetből. Hogy mit imádkoztam, magam sem tudom, mert a kétségbeejtő helyzet, a halálfélelem s az élethez való ragaszkodás elvette minden józanságomat, azt hittem, meg kell tébolyodnom. Egyik pillanatban azt fontolgattam, hogy egyetlen ugrással kiugrom az ágyból, de a sötétség és a megmarástól való félelem visszatartott. Ezalatt azonban a veszélyes bestia sem nyugodott, hanem - mint egy pokolbeli ördög, mely kiszámítva gyötri és ejti kétségbe áldozatait - ide-oda csúszkált láb-száramon, combjaimon. Azt tudja ön, hogy a kígyók szeretik a meleget, ezért lopóznak a lakásokba, ágyakba és szabadon alvó emberek mellé; így az én kígyóm is a legmelegebb és legkényelmesebb hely után keresgélt: lábaimon lassan felcsúszott hasamon át ingem alá bujt, innen a nyitott inggalléron át kijött s nyakam alatt akarta magát összegombolyítani, de mivel szűk és kényelmetlen volt neki itt a hely, csekély erőlködés után, arcomon keresztül, ismét az ingem alá bújt s mellemen fel-alá mászkálva, keresgélve, hónom alá került és itt akart tanyát ütni minden áron. Pokoli kínokat szenvedtem ezalatt, mert mászkálása közben nyelvével ide-oda tapogatózott, meztelen testemen s ez annyira csiklandozott, a csiklandás pedig hónom alatt oly kiállhatatlanul gyötrő volt, hogy emberfeletti erőmbe és kínomba került, hogy merevségemet megtartsam. Hónaljamnál sem találva alkalmas helyet, visszacsúszott, hátamon át, combjaim közé; itt soká ide-tova forgolódott, nyelvével sebesen tapogatózott, végre megnyugodott s elaludt, fejét, nyakát lágyékomra fektetve.

Olyan hosszú volt az éj, hogy a percek századoknak tetszettek! Vérem keringése a nagy rémülettől szinte megállt s a merev hanyattfekvés annyira elviselhetetlenné és fájdalmassá vált, hogy minden tagomat szinte elszakadni éreztem. Nyakam, derekam, vállaim fájdalmas zsibbadtságban lüktettek, sarkaimba pedig oly fájdalmas viszketegség állt, hogy majd megőrültem. Kínomban szerettem volna ordítani s vánkossomba harapni, de a halálfélelem még nagyobb volt s így nem mertem mozdulni. Ha ez idő alatt megöszültem vagy megőrültem volna, egy cseppet sem volna csodálatos, mert lehetetlen leírni, elképzelni másnak azt az állapotot... Hogy imádkoztam, hogy kértem az Istent, hogy küldje már a napot, vagy küldjön egy szekeret

vagy embert, hogy a sorompót kelljen kinyitni, mert a kulcsok idebenn, nálam állnak s szolgálomnak be kell érettségük jönnie...

Végre megszánt az Isten! Távolról mindinkább erősbülő nyikorgást, nyeszergést hallottam s a kenetlen fakerek nyikorgása, most égi zene, az angyalok éneke gyanánt hangzott füleimbe... szerettem volna felujjongani, bár még nem voltam megmentve.

Csakugyan, rövid negyedóra alatt - bár ez is véghetetlen hosszúnak látszott előttem - szerencsén szolgálom bejött a kulcsokért.

- Gyujts gyertyát, Jimbó, de lassan, az Isten szerelméért, egy kígyó fekszik rajtam! - szólottam elfojtott torokhangon, nehogy a szörnyeteget felébresszem.

A gyertya felgyúlt, Jimbó lassan ágyamhoz jött.

- Micsoda kígyó van rajtam? - suttogtam aggodalommal.

- Ah, uram, - rebegte Jimbó a rémülettől fakó arccal, egy lépést hátrálva - egy Covala!

Minden csepp vérem megdermedt s hajszálaim az ég felé meredtek e rettenetes név hallatára. A Covala neve egyenlő a halállal! Emberfeletti erővel igyekeztem lefelé pillantani, anélkül, hogy mozdulni mertem volna. Csakugyan megpillantottam e rettenetes dög jobb ágyékomra fektetett, lapos, háromszögű fejét.

- Maradjon, uram, csendesen - suttogta Jimbó és kisurrant, de rögtön egy villával tért vissza. Balkezével a gyertyát, jobbájában a villát tartva, lépett ágyamhoz s a villa hegyét a kígyó nyakcsigájára irányozta, oda, ahol a fej a nyakkal egyesül.

Elbődültem, mert még a veséim is megreszkettek arra az éles fájdalomra, mely lágyékomba nyillalt, midőn a villát belém döfte s ordítottam, mint akit kínpadra húznak, mert a gazember oly erősen döfte combomba a villát, hogy ágai csontjaimban görbültek el.

De Jimbó nem törődött ordítózásommal, hanem reám kiáltott, hogy tartsam szorosan a villát addig, míg ő egy hurokkal visszatér, hogy a kígyót megfojthassa. Én saját kezemmel oly erővel nyomtam a villát saját husomba halálos félelemben, mintha nem is nekem fájna, hanem egy darab fába nyomnám bele. Most már mozdulni is mertem, mert a kígyó nem tudta fejét emelni, nem is haraphatott s mire Jimbó visszatért a hurokkal, a kígyó már meg volt dögölve.

Kirántva a villát, - ami újabb fájdalomordításra készítetett - úgy vágtam falhoz, a kígyóval együtt, hogy megállt benne. Négy hétig feküdtem még ez eset után s hogy mit szenvedtem, nem mondom el, de jobb ágyékom annyira megsérült, hogy azóta - mint látja - sánta vagyok. Mihelyt felkeltem, mindjárt kidobtam az ágyat és függőágyat szereztem be; ebben nyugodtan és veszély nélkül alhatom.

Ez elbeszélés csakugyan elvette az én kedvemet is a földön való alvástól s a hosszú, kecskelábú asztalra vetettem ágyat...»

*

Még csak néhány szót a kígyóméregéről.

A mérges kígyóknak rendesen két, a felső állkapocs elején elhelyezett méregfoguk van. E fogak hosszúak, hegyesek s befelé görbülnek, mozgékonyak és belül üresek. A fogak mindegyike a felső állkapocs mindkét oldalán elhelyezett csatornával van összeköttetésben, e csatornák viszont egy-egy kis tömlőcskébe nyílnak, melyek a mérget tartalmazzák. A harapás pillanatában a fogak kissé felnyomódnak, miáltal nyomást gyakorolva a csatornákra, ezek megnyitják a tömlőket s a nyomás következtében egyúttal a méregtömlők a mérget a csatornába, ezek pedig a fogakba nyomják, melyeknek üregein azután a sebbe ömlik. A kígyó-

méreg csak a vérre veszedelmes, a gyomorba jutva, néha a legkisebb hatást sem teszi, míg a vérbe kerülve, ezt annyira és oly gyorsan felbomlasztja, hogy percek alatt halált idéz elő. Indiában, Amerikában és Afrikában a bennszülöttek töreiket s nyílaikat a legtöbb esetben ilyen kígyóméreggel kenik be; ezekkel a legkisebb karcolás is halált von maga után. Így 1856-ban Párisban az az örült ötlet jött divatba, hogy a hölgyek díszes láncon és értékes kövekkel kirakott hüvelyben ilyen mérgezett töröket hordtak s nagytünetően tengeri nyúlakat, kutyákat és macskákat sértettek meg e törökkel, hogy ezek mérgezetségét fitogtassák. Ekkor történt az a szomorú eset, hogy egy ilyen törrel egy főrangú úrhölgy valami csekély karcolást ejtett mutatoujján - és bár a törőről a méreg nagy része már lekopott s a hosszas állás folytán is vesztethetett hatásából, mégis a leghíresebb orvosoknak is alig sikerült életét megmenteniük: az előbb viruló fiatal hölgyből összeesett, nyomorék lett, akinek féoldala, mint a szélhűdötté, egészen béna, érzéketlen lett, feje, nyaka, szemei folytonosan ideges vitustáncban rángatóztak s egy kis tolokocsin tolták, mert egy lépést sem bírt maga tenni, szóval egész élőhalottá vált. Időnként heves szagztatások, nyilallások kínozták, annyira, hogy sokszor a halált kívánta enyhülésül; ebből láthatni, hogy ha a kígyóméreg nem okoz is halált, rettentő utóhatásai szoktak lenni.

A forró égővek alatt gyorsabban hat a kígyóméreg, mint a mi mérsékelt vagy hidegebb tájainkon, így nálunk a segély lehetősége nincs kizárva. Ezenkívül a szervezet a hideg, esős napokon és ha nincs felhevülve, felgerjedve, nem oly fogékony a méreg iránt, mint túlmeleg napokon és felhevült állapotban. A fiatal kígyó mérge gyengébb, mint az öregeké. Akkor is lehetséges a segély, ha a kígyó röviddel azelőtt már megmart embert vagy állatot s így mérge nagyobb részét elvesztette, mert idő kell hozzá, - ha nem is sok - hogy szervezete a mérget utánpótolhassa; akkor is van remény a menekülésre, ha marása csontot ér, vagy ha nagyobb véredényt nem sért meg.

Általában a mérges kígyót könnyen meg lehet különböztetni a méregtelenőtől, így:

A mérges kígyó farka nem fokozatosan vékonyodik, hanem egyszerre, feltűnőleg lesz vékony: feje lapos, háromszögalakú, tekintete vad, félelmes, szája egészen a szemekig hasad s torkát kítátva, láthatók lesznek felső állkapcsa elején a többinél jóval hosszabb páros méregfogak. Ezenkívül, ha nyugvó állapotban van, karikába tekerődve, nyakát, fejét magasra emelve, szemlélődik, amit a méregtelenek sohasem tesznek.

Hazánkban nagyon könnyű óvakodni a mérges kígyóktól, mert először is csak bizonyos, azaz a melegebb vidékeken fordulnak elő; másodszor rendkívül félénkek és méregfogaik annyira gyengék, hogy ha erős cipőben vagy csizmában reájuk hágnak, fogaik nem hatolnak a bőrön keresztül. Mindenki jól teszi, ha a kígyókkal szemben óvatosan jár el. Még az a gyűjtő és természetbúvár is, aki jól ismeri a fajtákat, csalódhatik az első rátekintésre; mert néha az ártatlan, síma siklóhoz színre annyira hasonlít a vipera is, hogy könnyen össze lehet tévesztetni. Ne nyúljon senki vigyázatlanul a kígyókhoz, míg egészen meg nem győződött ártatlan voltuk felől, aki pedig nem ismeri őket, hagyjon nekik békét!

Azokon a vidékeken, ahol vipera található, célszerű ha a következő szempontokat tartjuk szem előtt:

Mielőtt a mohszőnyegre a fű közé leheverednénk, bottal zörgessük meg a területet; ép így tegyünk a bokrokkal és virágtövekkel, melyekről virágot, vagy egyebet szedünk. E zörejre mindenkor elmenekülnek, mert gyávák, félénk természetűek.

Ez a tanács a budai hegyek déli oldalaira kirándulók számára éppen nem felesleges, mert meg lehetős számban található itt és a környéken vipera.

De ha valakit megmar a kígyó s biztosan nem ismeri, hogy mérges-e, vagy nem, e sebeknél következőképpen járjon el vigyázva: A sebet azonnal mossuk ki vízzel, ha ez nincs, nyállal

vagy vizelettel (kiszopni nem tanácsos, mert a szájból vagy ajakon seb, vagy repedés lehet s így csak a veszélyt növeljük); a mosás után a sebet azonnal messük ki, késsel vagy ollóval; elég, ha 2-3 vonalnyi mély és hosszú sebet vágunk, ami csekélység; ha kés, olló nincs nálunk, úgy a sebre egy darabka követ, vagy fadarabot téve, azt oly erősen, amint csak lehet, lekötjük, hogy a vérkeringést meggátoljuk; hogy a daganat tovább ne terjedjen, a seb felett a kéz vagy láb erősen lekötendő; ha hamarosan tüzes vassodronyt kerítünk, ki kell égetni vele a sebet; e mód fájdalmas ugyan, de legbiztosabb; ha gyógyszerért hamar érünk, a felvágott sebet klórvízzel, vagy szalmiákszeszsel mossuk ki s 2-3 csepp szalmiákszeszt vegyünk be egy pohár vízben. Ez eljárás által meggátoljuk a méregnek a vérbe való felszívódását s így legrosszabbnak elejét vettük. Általában a megmaradt egyén igyek erősen rumozott, forró teát s izzasztó italokat és a lehető leggyorsabban forduljon orvoshoz, nehogy a marásnak utóbajai is legyenek.

A viperamarás ismertetőjelei ezek: a seb két vékony, egymás mellett álló karcolásból áll, két vagy négy vonal hosszúságban; az egész egy nagyon könnyű tüskekarcoláshoz hasonlít; ha a seb egy karcolásból áll, úgy a seb mögött a hátsó fogak nyoma is látható; a seb gyorsan feldagad s karcolás nem látszik, de ilyenkor a daganat központján egy olajos nedvcsepp látható; a seb szélei erősen vörösek vagy kékesek lesznek.

De minden kígyómarásnál legtanácsosabb: nem fontolgatni, hanem minden itt leírt elővigyázati szabályt megtenni, azután leghamarabb orvoshoz fordulni; ezzel az eljárással a megmaradt ember megmenekül a legrosszabbtól - a haláltól!

A szárnyasvilág Proteusza⁵

Kár, hogy a régi görögök és rómaiak előtt Amerika «Terra Incognita» (ismeretlen föld) volt, különben ez igénytelen, szürkésbarna köntösű madárkát bizonyosan Proteusz szentelt madarává avatták volna, amint hogy szentelt madara volt Jupiternek a sas, Junónak a páva, Vénusznak a galamb.

Bohóca, de egyúttal andalítóan édes énekese az amerikai tropikus őserdőknek! Ruházata fakó; a végtelen őserdők s az izzó nap nem adtak neki csillogó mezt, mint az itt lakó szárnyasok legtöbbszörének. A szivárvány minden színében játszó orchideák, passiflórák és kaktuszok virágai mellett csak egy elszáradt, barnás, odahullott falevélnek tűnik fel, amit egy kóbor szellő hullatott e vakító környezetbe.

De az áldott, jóságos természet a csillogó tollruha helyett adott neki oly tulajdonságokat, melyek magasan fölébe emelik az őserdők ragyogó tollú lakóinak; adott neki gazdag változatú, lágy hangot, bűbajos éneket, játszi kedélyt, széles jókedvet s oly utánzási tehetséget, mely bámulatba ejti a természetbúvárt és a hozzá nem értőt egyaránt; a madárismerőt és kedvelőt pedig lázba hozza még csak nevének említése is.

Az Egyesült Államok negyvenedik szélességi fokától délre, egész Mexikóig elterülő áthatolhatatlan őserdőkkel, ligetekkel, bokrokkal beszórt tengerpartok, ültetvények vagy cserjés liánosok és pamutfás szavannák kedvenc tartózkodási helyei a mi dalnokunknak, az amerikai csúfoló rigónak (*Mimus polyglottus*), amint a természetrajz nevezi. Ez a tropikus erdők csalóánya; de nem az a méla, pártjátvesztett tört- vagy fájószívű dalnok ő, aki akkor is sír, mikor nevetni akar, hanem egy játszi, pajzánkedvű kóborló trubadúr, akinek egész élete nemcsak dal, hanem tánc, tréfa, bohóskodás - meg szerelem!

Beszól, betekint minden fa és bokor zöld kebelébe, a liánok, gobeák szövedékeibe, harsogó dallal, trillákkal, belebúg a fenyvesek koronáin zúgó szélbe, hálahimnuszt zeng a százados cser vagy jávor ágcsarnokai közt, mámorító bordalt, tüzest, gyújtót a csobogó forrásnál, vígat, örvendezőt egy édes bogyókkal rakott bokron, andalítót, költőt egy orchidea vagy passiflora színdús virágainál, amilyen a környezet; neki minden bokor, minden fa hangversenyerem, hol örökös a dal, tánc és muzsika.

A mi erdőink mélék, hallgatagok; az őserdő él, minden fája, minden porcikája lüktet, lármáz; a mi erdőink hangja hozzá képest elvesző hang egy lármás hangversenyben.

Ott megvan minden fának, minden bokornak a maga lármás, kiabáló, veszekedő, kurrogó, süvöltő lakója, mind éjjel, mind nappal; csak mikor a nap már a delelőn izzik, akkor van csend, nyugalom az őserdő homályos, össze-vissza kúszó, fonódó, tekerődő, aranyzöldesbe játszó lomblabirintusában. Ilyenkor a kajmán a part aláhajló náдай és sásai közt nyujtózik, a papagájok a magas fák hűsében bóbiskolnak, a jaguár, puma a csalitok aljára fúrva magát, gőzölgő, nyitott torkát a föld hűvös páráival enyhíti.

De dalnokunk nem lusta bennszülött, ki függőágyában hintázik, nem elhízott ültetvényes, ki a négerlányok legyezői alatt szuszog vagy horkol, hanem fittyet hányva az égető napnak, az őserdő aranyzöld homályában ágról-ágra szökell és trillázgatva azon töri fejét, kire ijesszen rá, kit csapjon be? Pedig már a nap első sugarainál, az első vérpiros csíknál keleten, elkezdí bohóskodásait, csalogatásait.

⁵ Proteusz: a görög mitológia rendkívüli átváltozó-képességéről híres tengeri istensége.

Megcsalja a fák fölött keringő vöröslábú ölyvet, amint az prédára vadásztatva kering széles körökben: a fehérfejű, nagy, barna sas kiáltását utánozza, mire a vöröslábú ölyv szárnyait összecsapva, mint a feldobott kő, hull alá a fák védő sűrűségébe! Sztugraszt egy vad narancsfán békésen csemegéző selyemmajomcsaládot, a jaguár kurrogó torokhangját utánozza, midőn zsákmányolni jár: eszeveszetten ugranak szét, hull az apró, kis kesernyész narancs jobbra-balra, ők meg föl, egészen a fák sugarára, a tetejébe, mert a jaguár épp oly ügyesen föl tud mászni, mint ők a vadnarancsfára s oly ügyesen szedi le őket, mint ők a narancsokat! Erre, mintha csak egy jóízűt nevetne, utánozza a lazurszajkó kerregő, nevető kiáltását, mire sívítva rebbennek szét a hilguerok és monjiták, az őserdők torkos verebeinek csapatjai az édesbogyójú, kék málnabokrokról, mert e nevető, kékruhás zsarnok a legvérengzőbb gyilkos, egy-két monjitánál meg sem áll; most ő maga száll a bokrokra, hosszú farkát billegetve, szigorú szemlét tart, egy-két édes bogyót bekap, férgecskék és levelészek után néz, mert azok a tolvajok a javát már mind letorkoskodták, éppen ideje volt rájuk rezzenteni, mert bizony semmi sem maradt volna. Szemláját végezve a földre száll s ott váratlan razziákat tart a belopódzó, vékony napsugárkákban fürdő, apró hernyócskáknál, lepkéknél és báboknál, nagyokat ugrálva bukdos, azután zeg-zugos repüléssel a magas jávorfák ágaira száll, ott szökdel erre-arra, nem nyugodva. Csipp, csipp, krrrr! Hát ez mi? Megáll, fülel! Megint csak a halk csipogás, csipp, csipp, krrrr! Megfeszített figyelemmel néz erre-arra, egyszerre azután a kékszarka hívó hangját utánozza! Erre megzörren a jávor egyik nagyobb kinyúló ágának levélbokrétája, csipogás, csiripolás, zörgés hallatszik, fészkelődő vergődéssel; a sűrű levélbokréta közül öt-hat helyen, zöldes pelyhű, nagyszemű, buksi fejecskék kandikálnak ki s csipogva tátoztatják széles, sárga szájacskáikat.

«Aha, megvagytok hát, tudtam, hogy eláruljátok magatokat» - mintha csak ezt mondaná e százhangú Proteusz, a fészek szélére áll, mire a kékszarka éhes, eledellel hazatérő anyjukat váró fiókái megrettenve húzzák össze magukat a teres fészek pelyhes ölébe. De ő, dalnokunk, nem vérszomjas kannibál! Barátságosan pillant a kicsinyekre, nézi, össze-vissza forgatja őket csőrével, azután a fészek széléit húzogatja, vizsgálja, mintha csak a jóságát, célszerűségét akarná megpróbálni; a kicsinyek még jobban félnek, összebújnak, lassan, szepegve csicse-regnek; erre, hogy felbátorítsa őket, megint az anyának hívó hangját utánozza! A kicsinyek megint örvendve a fészek szélére rebbennek: «Mégis itt van a mama!» Körülnéznek: «Nincs itt mégse, nem látjuk; csak ez az idegen bácsi...»

Mikor mindent apróra megszemlélte, megforgatott - akár csak egy gondos nagymama, aki a kicsike unokát nézi meg: jól és rendesen ellátták-e - lelíbben a fészek széléről és a már egy kicsit nekibátorodott, bámuló kicsinyeknek édes, lágyhangú dalt döngicsél - akár csak valami édes, álmatag bölcsődalt - álomba ringató, édes trillálkkal és andalító futamokkal. Erre a kicsikék megint összebújnak, ő pedig tovaszáll zegzugos, hol egyenes, hol haránt, sebes libbenésekkel; közben meglátva egy kinyúló ágon sütkérező, apró, szürke evetcsaládot, éles, rekedt hangon kezd vijjogni, krákogni, mire azok eszeveszetten surrannak vissza a sűrű lomb közé, remegve, félve, hogy jön a feketefejú héja.

Nem unja meg a csalogatást, bohóskodást egész nap; akár eszik, akár pihen, mindig csak az éneken, a bolondozáson jár az esze.

Nemcsak tollas pajtásait, vagy négylábú lakótársait ülteti fel ámító hangjaival, hanem sokszor az útvesztett, a védtelen erdők nyomtalan ösvényeire tévedt utasok is felülnek s kóvályognak össze-vissza napokig a csalóka hang után...

Audubon után közöljük az alábbiakat:

Egy nemrég megtelepült farmer vadásztatás közben letért vagy letévedt az ösvényről s a vad üzésében elfeledte, hogy a fák kérgén itt-ott jeleket tegyen. Sokáig tévelygett s az éjt egy fa tetején töltve, napfelkeltekor újult erővel akarta az utat keresni. Már fél nap telt el a máso-

dikből. A rengeteg oly kétségbeejtően egyforma mindenütt, hogy sokszor csak akkor vette észre, hogy folyton egy helyütt, egy nagy kört járt be, mikor már háromszor-négyszer ugyanegy helyre tért vissza. «Már a harmadik napot töltöttem e kétségbeejtő helyzetben, ruhám rongyokban lógott, porom alig két lövésnyi volt, mert ellődöztem, kétségbeesésemben, remélve, hogy így ellenségre vagy jóbarátra találok. Lábam roskadoztak, arcom vérzett; kétségbeesésemben már csak a halált láttam, mint szabadítót. Itt fogok elporladni, gondoltam,» - így beszéli maga az eltévedt. - «A gyümölcs és bogyók nem igen újították fel lankadt erőmet, mert élelmem egy szemig elfogyott... A lázas kétségbeesés és egy neme az örülésnek készített, sarkantyúzott, előre, előre, hátha!... Már jóformán összefolyt előttem minden, lábam roskadoztak, mellem sípolt, de csak mentem, gázoltam, tántorogva össze-vissza... Egyszerre - mintha villámáram járt volna át - összerezzenem: fejszecsapkodást hallottam! Szívem hevesen vert, örömkialtás tört elő ziháló mellemből, mert világosan hallottam a fejszecsapást; mintha azokon a sárga virágú szömörcefákon túl hangzanék! Feledve mindent, törtem magamat a hang felé. A hangok el-elhaltak, ismétlődtek hosszabb szünetekben. Csak akkor fogott el a kétségbeesés, mikor roskadozó lábaimon összejártam a környéket; csend - semmi emberi lény, nyom még kevésbbé! Egyszerre egy kis harangocska távoli csengése ringott felém: «Telep, telep van itt» - rebegtem.

A harangocska hangja távolról, lassan ringva, hátam mögül hallatszott. Összeszedve magamat, mentem, támolyogva, reménnyel szívemben, magamban az «Ave»-t imádkozva. Egy kis patakon gázoltam át, mindenfelől a fehérvirágú dogwood- és az óriási hickory-fák vettek körül: «Első utam a kis templom lesz, hála neked, jó Isten», rebegtem, «ki kivezetsz, megváltasz kis harangod szavával a rengetegből!» E pillanatban - távoli óraütés hangzott: megoldvastam, négyszer hallottam; olyan sajátságos lágyan hangzott, de mégis óraütés volt. Törtetem arra egyenesen, életkedvem újra visszatért s visszatért szívembe a remény! A sok kúszó, összefonódott lián, gobeá közt alig tudtam haladni, alig volt erőm, hogy vadászkésemmel egy kis tért vagdossak e szövevény közt. Egy helyütt pláne, akár csak egy sűrűn szőtt szőnyeg, függött alá a fákról az ezerféle inda, összebogozva, újra gyökeret verve a földön, körülölelve a cserjéket, dőlt fákat, ágakat, oly sűrűn, erősen, hogy kétségbeesve álltam meg ez eleven függöny előtt.

De egy ércfalon is keresztültörtem volna, mert közvetlen közelemben szekérnyikorgás, fütty, ostopattogás hallatszott, mintha az ökröket nógatnák... Holla, emberek, hej! segítsetek! - kiáltottam tele torokkal s valóságos dühvel szaggattam téptem a szövevényt, felriasztva ezernyi madarat, lepkét a rángatással és cibálással. Macskanyávogás, kotkodácsolás, galambbúgás, kukorékolás, fütty, megint ostopattogás, kerregés hallatszott, én pedig kétségbeesetten, mint egy öklelő vad, fejemet, kezeimet előre feszítve, rohantam és törtem át a szövedéket s estem egy bűzös-nyálkás mocsárba! Az önfenntartás ösztöne vezetett ki a túlsó tisztásra. Sehol semmi... Elöttem kezdett minden összefolyni, összezavarodni, erőm megtört, lerogytam: mind e hangok csak káprázat, a közeli végkimerülés érzéksalódásai voltak? Sehol semmi? Még emlékezem, hogy ezután egy csodaszép, lágy, ezüstcsengésű, halk ének csendült meg, mint a szeráfok zenéje, mint a megnyílt menny éneke; a lágy, andalító trillák valami megnevezhetetlen, álmos, fáratag, kéjes zsibbadásba ejtettek, a kétségbeesést fásultság, valami megnevezhetetlen, tompító gyönyör, kéjes érzés váltotta fel, mintha az édes hangok megbűvöltek volna; felnéztem: nem messze tőlem egy barna, fehérhasú, hosszúfarkú, karcsútermetű madárka ült egy ágon, hosszú farkát billegetve, énekelt oly csodaszépen... többre nem emlékszem... mire magamhoz tértem, egy indiánus wigwamban találtam magamat... Ott mondták, hogy az erdő fiait találtak reám; mikor elmondtam élményeimet, az asszonyok kezeiket csapdosták össze és nevettek; sokakat megcsalt már a «Jua-ki-roock», így nevezik őket a csúfoló madarat.

Amit itt elmondtam, nem mese, még kevésbé túlzás vagy nagyítás. A leghíresebb természettudósok, a legfáradhatatlanabb természetbúvárok megerősítik az elmondottakat.

A csúfoló rigó természete hasonlít egy pajzán, fejét mindig új meg új csínyen törő gyermekéhez: víg, jókedvű, könnyelmű, virgonc állat; napkeltétől dalol napnyugtáig, sőt a holdfényes éjeken is megcsendül tündéri dala nem egyszer! Kóborló, vándorló teremtes s mindannyinak természete aszerint a vidék szerint változik, ahol lakik. A megtestesült kíváncsiság; minden lyuk, minden ág, minden hang, zörej, ének, mozgás felkelti figyelmét s bámulatos tanulékony-sága, kitűnő, hajlékony és alkalmas hangszervezete képessé teszi rá, hogy a hallott hangot, legyen az bármi, csak hangterjedelmét és erejét meg ne haladja, élethűen utánozza! Ma itt - holnap ott, végtelen térségeket kóborol össze, különösen párosodás és költés idején. Gyümölcsösök, ültetvények, telepek körül is lebzsel, vigyáz, figyel, kíváncsiskodik - és utánzási kedvtelésből minden hangot felfog és eltanul; innen van azután, ha az eltévedt vándor az ember-nem-lakta rengetegben fejszecsapást, harangszót, óraütést s a homokos, víznélküli, fás fenyérek forráslocsogást és evezőcsapkodást hall.

A szerelem bűbajos korszakában époly érdekes, mint egész évi, farsangoló kedvében. Mindegyik azon iparkodik, hogy a nőcskének, mely a hímtől csak színeinek fakósága és határozatlansága által különbözik, ő tessék meg! Mindegyik hím a virágos, alacsony ágacsokán ülő és figyelő nőcske előtt termetének karcsúságát, tollazatának fényét, szépségét s mozdulatainak báját és könnyedségét iparkodik - a többieké felett - kitüntetni, hogy ő legyen a választott.

A földön nagyokat huppanva ugrálnak, szárnyaikat leeresztve, széles hosszú farkukat majd legyezőszerűleg oldalra, föl s alá szétterjesztik, táncolnak, zeg-zugos harántos repüléssel kóvályognak, majd szájukba vesznek egy-egy elhullott, hosszú, végén kis bokrétás vagy pelyhes fűszálat s ezt magasan tartva, mindenféle tréfás ugrándozást, mozdulatot s táncot visznek véghez.

A tánc végeztével következik a «dalnok-verseny». Körülülük a nőcskéket s mindegyik legelbá-jolóbb dalait, legédesebb futamait énekli hévvel, tűzzel, édesen, andalítóan; a dalok után pedig ki mit tud, mindenféle hangot utánozva, kercegnak, harangoznak, kukorékolnak, rőfögnek, gágognak, csengetnek, ümmögnek, kerregnek, nevetnek stb. Több utazó, különösen *Sclater* természetbúvár állítja, hogy édesebb, hasonlíthatatlanul elragadóbb éneket nem hallott, mint csúfoló rigók ilyen szerelmi énekversenyét.

A verseny végezte után mindegyik nőcske kitünteti a győztest szerelmével, s a boldog pár elkezd a fészeképítést, közösen dolgozva valami sűrű lombú fa sudarán, gyenge hajlékony ágacsokból és fűből, kibélelve jó puhára állati szőrrel vagy növényi pihével és pamuttal. A nőcske 5-6 halványzöld alapú, barnafoltos tojást rak, s ezeken 22-25 napig ül; ezalatt a hím a legédesebb dallal s mindenféle bohósággal gyönyörködteti s eteti, épúgy, mint később mindkét nem a kicsinyeket, édes, leves gyümölcsök, bogyók, férgek, kukacok, lepkék s bábokkal stb.

Joggal nevezik *Audubon*, *Wilson*, *Wallace*, *Sclater*, *Gerhardt* stb. természettudósok az énekesek királyának, mert vajmi kevés énekes áll fölötte énekben, sőt az amerikai szárazföld egyik énekes se múlja őt felül. Megjegyezzük, hogy nem általánosságban beszélünk, mert a Sáhma, Fuvolász, Beo és Poe szintén versenyezhetnek e címért, mégpedig sikerrel; csak a rokonfajok és amerikai szárazföld éneklőit értjük.

Mint kalit- és szobamadár a legháládatosabb és a legmelegebben ajánlható. Tartása könnyű, nem kényes és finnyás, jó ápolás mellett 15-25 évig él a kalickában.

Legjobban bizonyít ez állításunk mellett az óriási behozatal. Európába évenként legalább 6000 darab csúfoló rigóhímet, 3-4000 nőtényt hoznak s a kereslet emellett mégis élénk: nem soká vendége a piacnak, mert elkapkodják.

Nekem legkedvesebb madaraim egyike. Már évek óta többet tartok, sőt sikerrel tenyészttem is, ami rendesen sikerül - akárcsak a kanárinál - ha egy párt teszünk össze.

A fent leírtakat - megvallom - mielőtt e madarat tartottam, túlzásnak hittem, különösen utánzókéességét; de tapasztalataink, melyeket részint én, részint nagybátyám tettünk, feltétlen híveivé tettek e tündérhangú dalnoknak.

Az eddig kapott hímek mind egyforma színűek voltak, csak az árnyalat volt az öregeknél sötétebb. Egy öreg csúfoló rigó hím felül farka végéig sötétbarna, vállain egy sor vékony, szárnya közepén vastag fehér folttal; hasa, torka, melle, minél öregebb, annál fehérebb, a fiataloknál homályosabb; a nőstény sokkal kisebb és színei fakóbbak, világosabbak, a fehér folt nagyon keskeny, alakja hosszú, karcsú, magas lábakkal; farka túlhosszú, mozgékony, legyezőszerű állással; ha kiterjeszti, két oldalán 3-3 fehér tollal, ami kiterjesztve igen szép a sötétbarna középpel. Vannak egyes színeltérések is, például a begy barna foltokkal, kissé sárgás.

Sok természettudós mint jellemző sajátyságot említi, hogy nagyon vad természetű s hátrányul rója föl, hogy veri, vágja, csapkodja magát a kalitkához és a sodronyokhoz s nem igen lehet megszelídíteni.

Ezt a leghatározottabban tagadom. Kezelésem alatt eddig legalább 150-180 rigó állott, ezeknek fele nőstény. Igaz, hogy eleinte a madarak nagyon vadak és neszesek voltak. De a legvadabb és legvergődőbb példány is egy hét alatt röpködés és vergődés nélkül eltúrte, ha vizet, étket és homokot kapott; csak annyi jelét adta félénkségének, hogy az első fácskáról a kalitnak legfelső fájára szállott.

8-10 nap múlva megmaradt az alsó fácskán s kevéssel azután a kezemben lévő, félig be-nyújtott vályucskából kapkodta ki az étket.

E tapasztalást tettem majd minden lágyétkűnél: rigó- és csalogányfajnál; eddig e fajok vad, vergődő állatok hírében állottak, pedig mondhatom, hogy épp ezek szelídülnek legelőbb és legjobban; persze a velük való bánásmód lassú, könnyed mozgást követel, nem pedig élénk hadonászást és csapkodást.

Késő tavasszal és egész nyáron kifüggesztettem őket a szabad légre, magam pedig a verandára nyíló szobában dolgoztam. Egyik a másik után énekelt, úgyhogy lettem tollamat s önfeledten szívtam magamba az édes hangok árját, melyeknek elbűvölő, gazdag dallamát, édesességét s kimondhatatlan lágyságát leírni nem lehet. Hallani, csodálni és gyönyörködni lehet csak énekükben, mert csodálatos hang- és énekanyag áll rendelkezésükre; soha egyformán nem énekel egyik sem; minden ének más-más, mindig új változat, új báj és édesség s az évekkel finomul a hang, a hangszínezet! Nem meglepő, csodaszép-e az, midőn a hold fénye bevilágítja szobáinkat, félszenderegve várjuk az álmot; minden olyan regés, olyan mesészerű s egyszerre egy halk, álomszerű hang csendül meg, mintha üvegharangokat rázna künn a szél, mintha az ezüst halk csengése rengne ábrándosan, lágyan a titokteljes félhomályban; oly varázsos, oly elbűvölően andalító ilyenkor éneke, hogy szinte a távoli regevilágban képzelet magát a hallgató, a tündérek dalát hallgatva...

Emellett szorgalmasan énekel; dala az egész évben cseng, csak augusztusban és januárban nem; akkor vedlik; nem mint a mi fülemilénk, mely csak az év bizonyos szakában énekel rövid ideig.

Csak a legnagyobb elragadtatás hangján tudok írni róla; s ezt megérdemli teljesen. Igaz - de ez csak észbeli tehetségét mutatja - hogy ha helyet változtat, az idegen környezetben, míg meg nem szokik, hallgat, kissé vad lesz és nyugtalan; de ez minden madárnál, még az annyira otthonos kanárinál is többé-kevésbé előfordul; azután azonban újra az az édes, tündérdalú dalos lesz, mint volt.

Jegyzeteim közt sok érdekesre akadtam róla, álljon itt egy a sok közül:

Falun voltam, oda is velem jöttek; egy délután az ölyv rekedt kiáltását hallottuk az udvaron; néném csirkéit féltve, kifutottunk, de azok nyugodtan kaparásztak; jobbra-balra nézegettünk, sehol semmi! Egyszerre macskanyávogás, galambbúgás hallatszott, utána fecskecsicsérgés, sárgarigófütty, furulyaszó, kútgémnyikorgás és oly éles kotkodácsolás, hogy a kaparászó tyúkok is mind figyelni kezdtek! Ekkor vettük észre, hogy az egyik csúfoló rigó mórrikál s nevetgél, mint a gerle! Egy más alkalommal pedig a kolomp hangját, cinke-cserregést, veréb-csiripolást utánozt, sőt még annak a vékonyszemű láncnak a csörgését is, amivel az ökrök a jászolhoz vannak kötve, oly természetűen utánozta, hogy csak bámulni tudtunk a hasonlatosságon! Estefelé pedig a fejest; ezt pláne többen egyszerre csinálták: az a sustorgó, pattogó, ütemes locsogás, mellyel a tehén tőgyéből a félig telt edénybe zuhog a kifejt tejsugár, olyan természetű volt, hogy a tejet behozó mindenek majd kiejtette kezéből a telt dézsát.

Volt alkalmam öreget, fiatalot látni s tartani, sőt magam is neveltem többeket.

E madár szaporasága bámulatos. Két törzspártól - egy pár évenként, a szabadban 5-7 tojást rakva költ háromszor - a fogságban gondos ápolás mellett kétszer 3-4-et nyertem öt év alatt. A fiatalokat szintén párosítva 190 darabot, ezeket részint ajándékozás, részint eladás által értékesítettem.

Itt a madárbarátokat, különösen a tenyésztőket figyelmeztetem, hogy nagyon kifizetődik e költetés, mert a csúfoló rigónak mindig van jó piaca. És itt több nagyhirű természet tudósra is kell - bár sajnálattal - ellentmondanom, mert a fogságban született fiatal hímek, különösen a szintén fogságban született szülőktől származók, korántsem oly elbűvölő énekesek, mint a szabadon fogottak. Ezt volt alkalmam sokszorosan, nem egy vagy tíznél, hanem százaknál tapasztalni. Pedig *Sclater*, *Russ*, *Reichenov*, *Breke*, *Lindt* azt állítják, hogy a vadon fogottak énekével minden árnyalatban egyforma a fölnevelteké. Igaz, hogy énekük alapjában egyforma, az a különös, elragadó édességű, gazdag változatú ének ezeké is, de mégis hiányzik az az úgynevezett túlfínom, szívhez szóló, mély lágyság, a vibráló, édes rezgés és az a költői változatosság, az az üde frissesség és mesterkéletlen zománc.

Nálam rendszeren a közönséges lágyétek-keveréket kapták, hetenkint 2-3-szor, földiszítva egy pár lisztféreggel s olykor egy-egy darabka édes levesgyümölcsöt, ami nekik ünnep; ezeken a napokon énekükben önmagukat igyekeznek fölülmúlni! Rendszeren május végén költtettem őket, beadva hosszú, szálas, félszáraz ruganyos fűvet a kalitba nekik, hársháncsot, áloé-rostot, lószórt, pehelyt és vattát eleget s ebből ők a téres kalitka szegletében elhelyezett ágon művészien szép, gömbölyű, tágas fészket csináltak. A hím itt is ragyogtatta fentírt tulajdonságait, bohóskodott, ugrált, de azért a nővel oly szorgalmasan dolgozott, hogy a fészek három nap alatt kész volt. A nőtény naponkint - reggel 6 és 7 óra között - négy, csak az egész öt év alatt négyszer tojt öt tojást. A kicsinyeket a fentírt ételekkel táplálták mindketten szorgalmasan, de ilyenkor szükséges mégis, hogy az ember adjon mindennap jócskán lisztférget, édes levesgyümölcsöt, hogy a kicsinyek életerősek legyenek; ilyen tartás mellett öt év alatt háromszor történt az újszülöttek között halálozás: egy alkalommal egy fészekben kettő, azután egy; ennek okát nem tudom adni.

Minden madárbarátnak melegen ajánljuk e fajt, mert a bűbajos énekű dalnok ezerszeres kamattal fizeti vissza a kiadást, melyet vételénél tettünk; sok keserű órát, nyomott kedélyhangulatot, borús érzést űz el édes hangjával, annak pedig, aki gyermektelen, vagy éppen epés, unatkozó kedélyű, valóságos áldás. Elmondhatjuk, hogy jó szelleme s valóságos kedvörző és kedvtartó tündére annak a háznak, ahol van.

Vadászképek

Deres, hideg hajnali szellő suhan át az őszi természetén s fenséges csend, a nyugalom megkapó fensége borong a még sötét sziklaövezte rengetegen. A fenyők koronái között zúgó szellő bús sóhajtása beleolvad a lombos fák zizegő zörrenésébe s amily halk sóhajjal támad, oly halk sóhajjal hal el. A fogyó hold vékony sarlója élesen válik el a sötét égbárpttól; fénylik, de nem világít s a fekete homályba vesző erdőszélen, a völgytorkokban ide-oda suhanó kísértet-fantomként lebegnek a szürke ködgomolyok.

A keleti ég halvány derengését most szürkülő félhomály követi; egyszerre érkezik vele a távol ködeibe vesző hegyormok éles reggeli szele s átzúg, átsüvölt panaszos zúgással a fák sudarain, halk pergéssel kapkodva le a sárgulni kezdő leveleket...

Azután megint méla csend.

De a derengő világosság megtöri e hallgatag varázst. Fürge veresbegyecskék reggeli csipege, majd az ébredező pintyek egyes elejtett daltöredékei költögetik a még szunnyadó visszhangot.

A már gyérülő, de arany és rézvörös színben piruló bütykös jávor-szil lombjai közül a bíborpiros bogyók egész raja lepi meg a vendégszerető gallyakat. A mohó csipdesésben és ugrálásban, mint hulló vércseppek potyognak a bíborszínű bogyók alá a bársony zöld mohára.

Lángolóbb s fénylőbb lesz a keleti láthatár szélén derengő csikocska, a hold ezüst sarlója, a csillagok reszkető világával... már-már alig látszik a csodatisztán átlátszó virradat rózsaszín pírjában. Majd egészen bíborlepelbe burkolózik, melyből az arany sugarak sugárkévéje lángolva tör elő s a le-lelűző aranynyilaktól a fenyér- és haraszt fedett talaj harmattal, ködpárával hintett füvei az őszi pókok összevissza szőtt hálóiival ragyogó ezüst fényben fürödnek.

Egy komor zöld fenyőcsoport homályából, kényesen szedve lábait, halkan lépdel elő a csillogó harmatot síró bokrok közül a karcsú őzbakocska szelíd nőstényével. Majd bizalmasan lehajolva, itt-ott egy nedves fűszálat csipegetve legelgetnek, de sohasem alvó éberséggel emeli fel-fel fejét mindkettő, szaglálva, szimatolva a szelet, hallgatva a madárdaltól tarkított visszhangot s lombsuhogást és mohó tekintettel mélyednek a zöld homályba. A gyanakodó bak soká marad ez állásban magasra emelt, kémlelő fejével, míg a gyanútlanabb nőstény, hímje örökdedésében bízva, szorosan ehhez símulva, egy-egy rügyező ágacskához kap s tépi le halk zörrenéssel s apró harapdálásokkal rágcsálja feketén szegélyezett szájacskájával. Rubintként mosolyognak a piros bogyócskák e kis ágacskán s még egy-két kései másod-virág is fehérlik a zöld levelek közül.

Sok és ennél még megragadóbb erdei képet láthat és figyelhet meg a vadász, kit ezek aztán úgy odabilincselnek a szabad természethez, hogy fárasztónak, büntetésnek tartja a városi tartózkodást. Persze, a városi ember el sem tudja képzelni, mint képes valaki egy-egy nyúl után az erdőszélen, vagy benn a rengetegben éjeken és órákon át szobormozdulatlanságban elleselkedni abban a néma magányban?

Dehogy magány, dehogy néma az! Él, piheg éjente is az erdő. Mert a téli holdtól megvilágított rengetegen, mint egymást érő nehéz fohászok suhannak végig az éji szellő fuvalmai. Az éjjeli virágok körül, ahova a hold ezüst sugarai belopódzkodnak, egymást érik a nagy, éjjeli pillangók, a pávaszemek; a fű és bokrok közül Szentjános-bogárkák villognak, szállnak a homályban, mint a mesebeli erdei gnómok lámpácskái s a megezüstözött faderekak mohapárnáján rovarok szaladgálnak. Zajtalan repüléssel, árnyként suhan egy-egy bagoly végig az erdőszélen, le-lecsapva a vigyázatlan egérkére vagy cickányra, melyek a gabonaföldek széléin

keresgélnek, ahonnan a fogoly- s fürjfiókák csipogása hallik. Majd megszólal egy-egy szerelmes ünnö s kurta, rekedt rigyetéssel hívogatja párját, mely neki a távolból folyton közeledve válaszol. E nehézkes kettősbe belevág egy-egy éjjeli prédára induló róka is s éles, gyors egymásutánban nyafog a szemközi hegyoldalról, az egész tájat beharangozva vele és elhallgattatja a bak és az ünnö hívogatását. Mély kondulással harsan fel az erdő mélyéből a himszarvas tülekedő ordítása s egy-két oktávával mélyebben felelnek neki a kihívott vetélytársak, távolságtompította hangokon. Baljóslatún vegyül közékük a baglyok rikoltó kacagása s hosszan, fájdalmasan sivít fel az éjjeli ölyv is. Néha a messze távolból sajátságos, ismeretlen hangok csendülnek fel; ezeket a legtapasztaltabb vadász sem ismeri s el-elűnődik rajta, mik lehetnek azok? s mintha maga a hegyoldalak visszhangja is erről gondolkodnék - csak később, jó hosszú szünet múlva ismétli többszörösen...

Halk, szomorú hangok töredeznek alá a magasból, néha-néha éles gágogás; a messzeségből alig hallhatóan hoz egy-egy töredéket a béka-brekegésből a kósza éjjeli szellő. A távoli mocsár felé törekszenek a magasan húzó éji vándorok is; a szomorú pityegés és gágogás mindig messzebb-messzebről hangzik s végkép elfojtja az erdő mélyéből feltörő éles malacsivítás, melyet nyomon követnek az anya és a vén kan tompa, mérges rőfögései.

Leshelyén csendesen megvonva magát, meg-meglophatja a vadász még a szemes, ravasz rókaanyát is, amint ez az erdőszélen, ahol egy-két vihardöntötte fatörzs nyúlik el a tisztáson, fiait tanítja nyúl vadászatra. Előbb az anya lapul a törzsre s azután le-leszökik kisebb-nagyobb távolságra. Követik ezt a fiatalok is, miközben az anya, mint egy rendszerető szigorú professzor, vigyázza fiai minden mozdulatát, morgás, kurrogás s csaholás között igazgatja, kapkodja nyakon az ügyetleneket, többször elpróbálgatva velük a lesugrásokat, míg csak valamennyinél jól nem sikerül.

Az ilyen erdőszéli, vagy a répa- és kukoricaföldek közötti gyepes tisztásokat nagyon szeretik a nyulak is éjjeli játszó- és legelőhelyeikül felkeresni.

Annyira bohók ezek, hogy a szenvedélyes vadász néha még a lövésről is megfeledkezik. A teli hold fényesen világít s egyszerre, majd minden zaj nélkül, egy árny jelenik meg. Nagy fülei ide-oda mozognak, orra folyton mozog, fel-feláll, fülel, szemlélődik; lassan-lassan előbbre csúszik, egy-egy fűszálba harap, de ostoba pofácskája majd elmered, majd összehúzódik a nagy vigyázattól és aggodalomtól; majd kétlábra ülve, megint szemlélődik.

Egyszerre ijedt, villámgyors oldalugrást tesz és egészen meglapul, mert erről-arról mozgó árnyak közelednek. Erre lassan felegyenesedik, mire az újon jöttek ugranak félre és lapulnak meg ijedten. Az ő ijedtségüktől emez is megriad, mindannyian újra meglapulnak s csak aggodalmas orrfintorgatással majszolgatnak fülelődve, míg lassan felemelkedve, apró ugrálással, csúszkálással közelednek egymáshoz. Elég, hogy az egyik nagyobbbat ugorjék, már szörnyű rettegés lepi meg az egész társaságot, mely a legbohókásabb állásokkal és mozdulatokkal legelget, hengerbuckázik egymással. A vénebb hímek két lábukra ülve, gyors orrfintorgatás között előlábaikkal egymás felé csapdosnak, makognak, sivítanak, átugorják egymást, lelapulnak, majd mindannyi belemelegszik a játékba, elszélednek a játszótéren - de azért a legkisebb zörejt, egy-egy élesebben odavetődő árnyék szétugrasztja a társaságot.

Mennyivel mozgalmasabb e csendes képeknél a mocsarak és lápok zizegő nád- és kákabirodalma!

Már messziről hangzik folytonosan a nádi veréb éles, figyelmeztető füttyülése. Ez a mocsárvilág őre. Egész nap portyáz, szállong, mászkál fel-alá a nádszálakon a tájat fürkészve és ha ember, kutya vagy ragadozó madár közeledik, rögtön felhangzik éles, intó kiáltása, figyelmeztető füttye, mire a mocsárvilág összes vadjai és szárnyasai rejtekbe menekülnek. Nincs érdekesebb kép, mint egy-egy ilyen esetet rejtekből meglesni; de nehezebb sincs, mert e fürge

madár valóságos százszemű Argus s a legkisebb gyanús jelre azonnal felhangzik éles, intő, csicsergő, ismételt, néha elnyújtott, néha gyorsan csettegő füttye. Erre egyszerre megváltozik a mocsárvilág képe.

A renyhélkedő vakvarjúk egészen a redves fűzfatorzszekre lapulnak, a kócsagok elsuhanak a nád közé, míg az apró gémekek ügyesen a nád és a káka aszúbarna színű levélzete közé vonják magukat oly ügyesen, hogy tollazatuk színe eggyé válik a levelek fakó színével. A vízi lencsét és hinárt habzsoló rucák, vízityúkok alábuknak, vagy a nád és a káka aláhajló levelei közé sikamlanak; csak széles, egymást keresztül-kasul szelő nyomaik a sűrű vízi növényzet között mutatják a menekülés irányát. A parton sütkérező vidra, a lyukja előtt rákot, halat csemegéző vízipatkány hangos csobbanással merülnek víz alá s az előbbi ezerhangú hápogás, csörgés, dobolás, pityegés és pocskolás mintegy varázsütésre megszűnik; csak a nádasvilág örökké éber őrének füttye harsog folytonosan, gyorsabban, erősebben, aszerint, amint közeledik vagy távolodik a veszély.

Akkor a legcsodálatosabb ez az ezerhangú hangverseny, ha a mocsár felett a magasban egy-egy réti, vagy fehérfejű halászsas kóvályog. Ilyenkor mintha ő volna a karmester, ki e hangkáoszt igazgatja, mert amint lejjebb ereszkedik, vagy felfelé csap, a mocsárvilág szárnyasai aszerint vészthirdetően felsivítanak, vagy örvendező hangokban zajongnak s valamennyinek szeme és figyelme állandóan a szédületes magasban méltóságosan úszó hatalmas ragadozóra van irányozva.

Sokáig zúg, zajong még a madársereg, feleselve, veszekedve éjjeli nyugvóhelyéért. A közeledő sötétség beálltával egy-egy fokkal folyton csendesül, míg végre, mikor a hold felbukkan ezüstös arcával, megszűnik a lárma is s csak a feltámadó szél zizegteti, hullámoztatja az ingó nádtenger végtelenjét.

Kígyóbűvölők, kígyóigézők és a kígyókő

A történelemből ismeretes Egyiptom királynéjának, a szép Cleopátrának megrendítő halála, aki, nehogy a rómaiak megalázott foglya maradjon, virágok és gyümölcsök közé rejtett Aspis-kígyót lopatott be szobájába s vele halálra maratta magát.

Már az ókorban ismerték ezt a rettenetes mérgű kígyót. Az ősegyiptomiak, mint az éberség és figyelem jelképét az istenek szobrainak fővegein elől ábrázolták, majd Urem, majd Aspis nevezet alatt tisztelték s mint a világ őrzőjét és fenntartóját a földgömb két oldalára alkalmazzák. Ázsiai rokonát a szemüveges kígyót pedig az ősi indiaiak tisztelték szent gyanánt, képe látható még ma is templomok falain, sőt a szingalézek Ceylonban máig is szentként tisztelik s adóznak neki.

Egész Egyiptomban, Afrika déli részén igen nagy számban él s a lakott vidékeknek valóságos ostora, mert nemcsak Afrikában, de az egész világon a legmérgesebb kígyók egyike. Színeze- te barnás-vörös, feje kicsiny, nyaka szívalakúan vastagodik s ha ingerlik, ez a megvastagodás szélesen kitágul, ami rémületes külsőt kölcsönöz neki, annak ellenére, hogy a legkifejlettebb példány sem haladja túl a 4½ lábat. De nagyságát pótolja féktelen, vad, támadó természete. Ha felzavarják nyugalmaiból, nyílsebes ugrásokkal, farkahegyére ágaskodva, rohanja meg ellenségét s dühe oly határtalan, hogy még a fára is felkúszik utána s a vízbe is beleveti magát, ha pedig így sem éri el, mérget reá lövell.

A kígyóbűvölők - noha veszélyességének tudatában vannak - méregfogait kitörlik s zeneszóra táncolni tanítják; ha feje hátulját hüvelykükkel megnyomják, botgyenesre kinyúlik s oly görcsös merevségbe esik egy időre, hogy mint valami pálcával, suhogtatni lehet vele. Egy ujjnyomásra megszűnik e merevség s újra feléled; ezzel tehát könnyen megmagyarázható Mózes csodatétele a Fáraó előtt, hogy eldobván botját, kígyó lett belőle s újra felvéve, megint bottá változott. Afrikában a kígyóbűvölők szerfelett nagy számmal vannak, úgyhogy minden nagyobb városban, a piacon vagy a bazároknak naphosszat lehet látni mutatványaikat. *Lenz*, a híres kígyószakértő, ír le ilyen jelenetet:

«Memphisben időztem s egy híres arab fogadóban szálltam meg, melynek udvarán egymást érték a különféle mutatványok; az udvar is, mintha csak e célra épült volna, úgy festett a körülfutó oszlopcsarnokkal s közepén két vén sycomor fával, mint valami keleti regebeli színpad. Ott hűsöltem a csarnokban, midőn figyelmemet két magas, szikár arab vontá magára, akik viaszpálmafáklyákat erősítettek meg mindenfelé, melyeknek fénye majdnem nappali fényt varázsolt a köralakú udvar minden zugába. Kíváncsian vártam, mi lesz ebből? Az egyik leült, a másik pedig terjedelmes bőrszakot lökött a földre, melyből öt kígyófark csüngött ki. Noha a kígyók színei nem voltak egyformák, rögtön felismertem az afrikai paizsóc-viperákat, a mindenkitől rettegett Aspis-kígyókat. A bűvölő tenyerei közt gyorsan végigmorzsolta mindegyik kígyó farkát, mire a zsák erősen duzzadni és ugrálni kezdett s egyszerre, hangos sziszegés közt öt kígyófej emelkedett ki a zsákból. Farkuk hegyére ágaskodva, magukat fel-duzzasztva, himbálództak, mire a bűvölő gyorsan leguggolt s oly ügyesen s oly gyorsasággal szökdösött jobbra-balra, hogy szemmel alig lehetett követni. A kígyók is - noha 4-6 méternyire voltak a bűvésztől - egy-egy ugrással mellette termettek s ilyenkor a bűvész tenyerével jobbra-balra pofozta őket, ettől mindinkább dühbe jöttek s majd mind az öten, majd hármasan támadtak minden oldalról a bűvészre, 3-4 méter magasra és messze ugrálva. Izgatóbb és félelmesebb játékot ennél nem láttam s fokozta a jelenet borzalmasságát s iszonyát az arab nézők sötét arca, villogó szemei, a világítás sajátságos fénye s az idegenszerű környezet. A kígyók szemei kidülledtek s zöldes ragyogással meredtek gazdájukra, nyakuk puffadásig kiszélesült s mikor támadásaik hevessége tetőfokát érte, a bűvész felugrott s a lebegő, fehér

burnusza szélébe kapaszkodó kígyókkal körben kezdett forogni... Ebben a percben megszólalt a kis bambuszfurulya hangja, melyen a másik bűvölő játszott, aki eddig csak tétlen nézőként szerepelt, mire emez megállott s a kígyók egyszerre a földre ereszkedtek, szemük fénye lelohadt, nyakuk duzzadása megszűnt - és farkuk hegyére ágaskodva, a zene ütemeire, hol lassan, hol sebesebben himbálták magukat jobbra-balra, majd aprókat szökdöstek körben a bűvölő körül. Amíg a zene sebes ütemben és hangosan szólott, addig a kígyók magasan ágaskodva himbálództak, de amint fokozatosan lassulni kezdett, mind alább és alább ereszkedtek s végre, mikor halkán, alig hallhatóan zengett a fuvola, egészen a földre ereszkedtek s mozdulatlanul heverték a bűvölő körül. Ekkor a bűvölő a két legvénebb kígyó tarkóját hüvelykével gyorsan megnyomta, mire mindkettő egyszerre úgy megmerevedett, mintha valami vörösbarna pálcává változott volna; a bűvölő suhogtatott vele, mutatta, hogy meggörbíteni sem lehet, annyira merevek s hozzám jöve, felnyitotta mindkettő száját. Rémülten húzódtam félre, mert mindkettőnek teljesen ép volt a méregfoga.

Intettem a bűvésznek, hogy most ébressze fel őket. Földre vetette mindkettőt s gyorsan hátraugorva, megnyomta tarkójukat hüvelykével. A két szörny minden átmenet nélkül oly villámgyorsan szökött fel s rontott újra a bűvésznek, hogy szinte nem akartam hinni szemeimnek, - de a felcsendülő halk fuvolahang pár perc múlva újra az előbbi lankadt aléltásba merítette őket. Ekkor a bűvölő mind az öt kígyót, minden óvatosság és elővigyázat nélkül felmarkolta és zsákjába hánnya. Társával együtt eltávozott, hogy egy másik fogadóban újra kezdje életveszélyes mutatványait.»

A paizsóc-viperák csupán Afrikában és Ázsiában élnek; tulajdonképpen a viperák családjából valók s e két világrészben a legismertebb és legrettegettebb kígyók közé tartoznak. Fajtáik nem számosak s a több különemű elnevezés részint színváltozásaiktól, részint a tartomány nevével veszi eredetét, ahol tartózkodnak. Így van afrikai paizsóc-vipera, van fokföldi, van rombuszpikkelyű, melyek azonosak az elsővel s csak nagyságuk, színezetük halványabb vagy élénkebb voltáról nyerték eltérő neveiket. Afrikában a kígyómarások által bekövetkezett halálozás majdnem Indiáéval versenyez, mert az izzó forráság, a kedvező talajviszonyok nagy mennyiségben termelik e szörnyeket, amellett, hogy fajtáik úgyis számosak s marásuk menthetetlenül halálhozó. Már a biblia is, mint országos csapást említi e kígyókat s felemlít néhányat névszerint is, melyektől óva int. Így a homokpusztákon bőven otthonos a szarvasvipera (*cerastes cornutus*), e másfél lábnyi, barnavörös, sötéten és világosan foltozott kígyó, mely szemei felett két szarvforma kinövést visel. Ennek színe annyira egyezik a homokkal, hogy alig lehet észrevenni; emellett be szokta magát ásni a homokba, úgy, hogy csak két szarvacskája és fejtetejének egy része látszik ki; ekkép madár, emlős a homokba hullt tüskés magocskának véli, az ember meg meg sem látja, így marása szinte kikerülhetetlen! Jó fél-lábbal nagyobb az egyiptomi szarvas-vipera (*vipera cerastes*) és az efah-vipera (*vipera echis*), ez a kurta, tömzsi, másfél ujjnál alig hosszabb kígyó, mely a bibliában is Ephah néven ismert. Ezek mind Afrika lakói - utóbbi azonban Dél-Ázsia és Kelet-India szigetein is honos s annál veszélyesebbek, mert méregmirigyeik nagyok és oly bőven választják el a mérget, hogy 18-22 galambot lehet egymásután megmaratni velük, anélkül, hogy a méreg hatása csökkenne. Két példánynak méregmirigyeit - melyek terrariumomban, baleset folytán elhullottak - megvizsgáltam: a mirigyekben még 3-4 hajszálfinom csatornácska betorkollását állapítottam meg. Így valószínűleg igaza lesz Rode-nak, aki e fajoknál még ál- vagy tartalék-méregmirigyeket is feltételez, melyek a kiürült fő méregmirigyek tartalmát azonnal utánpótolják. Sajnos, vizsgálódásomat nem végezhettem alaposan, mert későn véve észre a kígyók kimúlását, ezek már nagymérvű feloszlásba mentek át, emellett fejük is nagyon össze volt marcangolva.

Fajokra nézve a tengerentúli világrészek között Ausztráliát és szigetvilágát sújtja legkevésbé a mérges kígyók csapása; sőt egy ideig mentnek hitték e földrészt a tropikus égöveknek ez átkától. Azonban az újhollandi fegyencgyarmatok fegyencei jelentést tettek a kormányzónak,

hogy a végtelen fű-, fa-, haraszt- és Eucalyptus-erdőkben - ahol dolgoznak -, különösen a nedves és árnyékos helyeken, egy kígyófaj él, melynek marásától már többen meghaltak a legiszonyúbb kínok között. Ez a halál-kígyó (*Acantophis antharicus*), a viperák családjába tartozik és szintoly csodálatos alkatú, mint e világ rész legtöbb állata, mert farka végén egy tüskealakú, kemény, hegyes kinövést visel, mellyel a bennszülöttek állítása szerint épol halálosan tud ölni, mint méregfogainak harapásával. Érdekes ennek a kígyófajnak családi élete: hím és nőstény folyton együtt tartózkodik és ha veszély közeledik, a nőstény azonnal valami lyuk vagy bokor alá búvik, de a hím bátran kiáll, villámgyors ugrással szökik előre és sebzi meg áldozatát, mire a halál legkésőbb tíz perc alatt bekövetkezik. Mindössze három válfaja él s legveszélyesebb közöttük a Fekete Halálkígyó (*Acantophis porphyriaca*), mely annyira ragaszkodik nőstényéhez, hogy ha ezt agyonverik, képes nyomon követni és halálra marni az illetőt, ha ez a környéken üt tanyát, mert szaglása - ami kígyónál elég csodálatos - állítólag szerfelett finom és éles.

Az ókori «fűszerek országa», a mesés és gazdag India, hazája a már az ókorban is ismert félelmes Szemüveges kígyónak (*Naja tripudians*), mely Indiában a Himalaya hegység tövétől egész Jáváig s a Malabur-partoktól a Philippini-szigetekig mindenhol bőven honos. Hogy a bennlakók mennyire rettegnek tőle - annak ellenére, hogy Ceylon szigetén s India nagy részében vallásos tiszteletben részesült s részesül ma is - azt mutatja neve is, mert Bis-Cobrának (húszszoros mérgű kígyónak) nevezik. Ez a spanyolok és portugálok Cobra di Capelloja és közeli rokona az afrikai Aspis-kígyónak, de ezt a rokonát vadságban, erőben, gyorsaságban és támadásban sokszorosan felülmúlja: szerfölött veszélyessé teszik villámgyors ugráló mozdulatai, mert úgy pattan, mint a kieresztett acélrúgó, úgy, hogy előle menekülni szinte lehetetlen. Hat, nyolc lábnyi nagyra megnő s izomereje megfelelő nagyságának. A legszebb kígyók egyike, mert felszíne majd sötét-, majd világos-vörös gesztenyebarna, alul sárgás és szívalakúan megvastagodott nyaka, mely, ha ingerlik, szélesen, vastagon felduzzad, szintén sárgás s ezen van a szemüvegalakú, sötétlő rajz, melytől nevét is nyerte. Egyiken-másikon ez a szemüvegrajz majd fénylő-fekete, majd barnás, majd szabályos, majd kissé szétfutó, de mindenesetre emeli e kígyófaj borzalmas külsejét, amihez a kis fej vadul szikrázó szemeivel is hozzájárul.

Csodálatraméltó az indiai kígyóbűvölők bámulatos sajátsága, mennyire ismerik e kígyó szokásait és tartózkodó helyeit, de még csodálatosabb az az eszeveszettségénél is nagyobb vakmerőségük, mellyel e vad és veszedelmes jószágokat fogják. Egyetlen elhibázott mozdulatnál vagy fogásnál menthetetlenül áldozatul esnek a méregnek, noha örökké magukkal hordoznak egy ércedénykét, telve izzó parázssal s ebben egy drótdarabka izzik folyton, hogy a sebet azonnal kiégethessék, de emellett még egy bizonyos növény gyökereit is rágszálják, mely a részegséghez hasonló kábulatot okoz.

Az ilyen kígyóbűvölőt legjobban kitanított vadászebehez, vagy ragadozóhoz hasonlíthatni, mely úgyszólván megérzi a földön és levegőben áldozatának nyomait; ahol más, legélesebb szemmel, semmit sem lát, ott ő észreveszi a kígyó nyomait s e nyomokon haladva, a legtöbb esetben feltalálja azt a rejtekhelyet, ahová elhúzódott.

Egy angol turista-társaság, melyben néhány hölgy is résztvett, reggelizni egy virágzó nauclea- és fahéjbokrokkal benőtt tisztáson telepedett le, egy óriási szent-fügefafa árnyékában. A társaság vidám hangulatban volt. A hölgyek reggeli után virágokat gyűjtöttek, a férfiak kalapjait akarták megkoszorúzni, amire különösen az illatos nauclea-bokrok füzérformán lecsüggő ágai szerfelett alkalmasak voltak. A hölgyek egyike éppen a közeli dűsvirágú bokor ágait akarta letörni, midőn a pár lépésnyire fekvő benőtt bozót szétnyílt, s abból egy bennszülött lépett elő, hátán egy puttonyforma fonott kosárral és sietve kiáltott a hölgyre, kezeivel gyors tiltó mozdulatokat téve. A hölgy nem értette ugyan a szavakat, de meglepődve az idegen megjelenésétől, tétozva megállt, - hanem annál jobban megértették a társaság férfitagjai, mert rémülve

ugráltak fel, s rákiabáltak a hölgyre, hogy távozzék ama bokortól, mert ott egy szemüveges kígyó rejtőzködik. És csakugyan úgy is volt.

A bennszülött kígyóbüvölő, földre szegzett tekintettel, lassan közeledett a bokor felé, az apró virággal megrakott hangabokrokat vizsgálgatva és alig volt két lépésnyire a bokortól, midőn ennek levelei megzördültek és egy világos vörösbarna fark, majd a kígyó teste lett látható, amint gyorsan menekülni és elrejtőzni akart a talaj sűrű hangabokrai között. De a kígyóvadász nem engedett neki erre időt, hanem kis bambuszfurulyáját elővéve játszani kezdett, mire a kígyó gyors mozdulatai megszűntek, s csak lassú mozdulatokkal kúszott a büvész felé, ez pedig felhasználva a kedvező pillanatot - előzőleg azonban a társaság tagjait a legnagyobb csendre intve - farkánál fogva megragadta a kígyót s jobbkezét villámgyorsan végigcsúsztatva rajta, megmarkolta nyakát, úgyhogy nem haraphatott, bármiként erőlködött is - majd egy kis facsipesszel mindkét méregfogát kitörve, hátí kosarába hajította a többi közé.

A büvész ezután elmondta a társaság kíváncsi tagjainak, hogy ezt a kígyót már jó ideje nyomozza és hajszoja, de az nagyon ügyesen el tudott siklani és bújni előre; ő azonban a kígyó nyomait követve, mégis reátalált s egyúttal örömet fejezte ki a félelemtől még mindig halvány hölgynek, hogy éppen idejében érkezhetett, mert ha a kígyó meg nem érezte volna az ő közelségét, hát rávetette volna magát és megmarta volna a hölgyet, mielőtt csak egy virágot is szakaszthatott volna. «Mert a szemüveges kígyó nagyon támadó és dühös természetű - folytatta a kígyóbüvölő - s nem várja meg, hogy őt támadják meg, hanem ő támad először és sokszor 1-2 öles ugrással veti magát áldozatára. De éntőlem félnek - végezte szavait -, már messziről megérezik közeledésemet és ahelyett, hogy támadnának, menekülnek előlem.»

Schomburgk csakugyan megerősíti a tényt, hogy a mérges kígyók nagy része, de különösen a szemüveges kígyók megérezik a kígyóbüvölők közeledését és kápráztató gyorsasággal menekülnek előlük; hogy mi lehet ennek az oka, megfejtani sem ő, sem más nem tudta, de tény, mert többször látta, hogy amíg az őtőle vagy mástól felriasztott vagy háborgatott kígyó dühösen ellenük fordult s támadásra készült, addig különösen az öreg és tapasztalt kígyóbüvölők elől oly sebesen menekültek, hogy csak úgy mozgott és ingadozott bele a fű.

A társaság férfitagjai kíváncsiak voltak a kígyó nyomaira s kérték a büvölőt, hogy mutassa meg nekik e nyomokat.

De csak akkor bámultak el igazán, mikor ez mutogatni kezdte az irányt, melyben a kígyó haladt a hangabokrok között és ők nem láttak semmit, még csak egy lenyomott, félrehajlott fűszálat sem. De követve a büvölőt, meggyőződtek szavai igazságáról, mert jó távolban pihenő helyüktől, a talaj egy része szikes, kvarcos homokból állott s ebben aztán már határozottan láthatók voltak a kígyó testének hullámvonalai, egész, addig, míg csak e nyomok el nem veszték a hangabokrok között.

Schomburgk beszéli, hogy Bengáliában egy kígyóbüvölő előtt azt a kívánságát nyilvánította, hogy szeretné látni, mint csalják elő a kígyókat s mint vadásszák; jutalom ígérete mellett kérte a büvölőt, hogy vigye őt magával egy ilyen vadászatra. «Akarod látni? Jó, jer velem azonnal» - felelte a kígyóbüvölő. «Messze megyünk?» - kérde Schomburgk. «Dehogy, csak ide a csalitig.» Schomburgk kételkedett benne, hogy itt, a lakások közelében, alig 60-70 lépésnyire eső, száraz, de sűrűn benőtt talajon szemüveges kígyót találjanak, de mégis elment a kígyóbüvölővel. Ez figyelmesen vizsgálódott a talajon mindenfelé s alig mentek 80-90 lépésnyire, megállt, hátra intette Schomburgkot és övéből sípocskát véve elő, játszani kezdett. Mintegy öt perc múlva Schomburgk leírhatatlan csodálkozására őt lábnál hosszabb, élénk színű példány bukkant elő a fűvel és törmelékekkel félig elfedett lyukból s lassú mozgással, magasra emelt fejjel kúszott a büvölő felé. Ez kissé oldalt fordult, mire a kígyó is ez irányba siklott s mikor farka hegye a büvész felé fordult, ez gyorsan lehajolt s baljával farkahegyénél fogva felkapta a kígyót, míg másik kezét végigcsúsztatva rajta, fejét erősen megmarkolta, úgyhogy a kígyó-

nak szája szétnyílt ugyan, de nem haraphatott. Ekkor facsipesszel kitörte mind a két méregfogát s a feldühödött, csavargó, tekergő kígyót néhányszor beleharaptatta egy vastag gyapot-nemezdarabba, hogy a fogtöredékekbe ömlő méreg felszívódjék, azután a kígyót hátikosarába lökte a többi közé. «Egy félóra alatt e módon ugyanazon a környéken négy ily szörnyeteget fogott s tett ártalmatlanná - beszéli Schomburgk - s egész elszörnyedtem, hogy e halálos mérgező dög ily hallatlan mennyiségben él a száraz, de növénydús helyeken. Így nem csodálkozom - folytatja -, ha a kígyómarások folytán Indiában évente 20-25.000 ember hal meg, legalább ennyi kerül nyilvánosságra, de még mennyi lehet a belső, műveletlenebb vidékeken az áldozat, ahol az erdőségekkel és vadonokkal el vannak zárva a művelt területektől!»

A kígyók különös szeretete és vonzódása a zenéhez már az őskorban is ismeretes volt, hiszen Jeremiás, meg a zoltárok is beszélnek erről a bibliában; de ez a vonzódás legjobban e kígyófajnál nyilvánul. Mintha nem is az a vad, ingerlékeny bestia lenne, ha zenészt hall, mert a legféltetlenebb dühből egyszerre a legnagyobb szelídségbe és kábultságba esik, már az első zenehangokra. De ennek ellenére a kígyóbüvölő mégis vakmerőn életével játszik minden fogásnál, mert igaz ugyan, hogy ha a kígyót farkavégénél megkapjuk és függélyesen fejjel lefelé lógatjuk, nem tud oldalt, vagy felfelé emelkedni, ha csak feje földet, vagy egyéb támaszpontot nem ér, mégis némelykor nagysága, izomereje és fürgesége által kisiklik a szorító markból. Azért ritkán láthatni 4-5 lábánál nagyobbakat a kígyóbüvölőknél, mert egy 6-8 lábnyi szörnyeteggel, hosszúsága, nagy ereje miatt, egyetlen ember sem tud megbirkózni. Természetesen sok mese kering Indiában is, Európában is e mesterségről s némely utazó szemfényvesztésnek nevezi a kígyók előcsalását és betaníthatóságát, mert az indiai bűvészek ügyességben és szemfényvesztésben messze felülmúlják legügyesebb európai kartársaikat. Pedig ez a tény, amit a leghírnevesebb tudósok, mint Lenz, Schomburgk, Curriere stb., mint szemtanuk megerősítenek. Természetesen a kígyók táncában nem szabad valami kecses és bonyolult figurákat képzelnünk, mert bizony ez nem áll egyébből, mint fejüknek és testüknek ide-oda forgatásából vagy magasra ágaskodva, jobbra-balra, előre-hátra himbálódzásból, kisebb-nagyobb ugrásokból, szökellésekből, a zenének sebes vagy lassúbb ütemeihez mért gyorsasággal.

E táncraidomítás Indiában és szigetvilágán a következő módon történik: Mikor egy vagy több kígyóbüvölő a fogságba ejtett kígyókkal hazatér, ezeket kettesével vagy hármasával, pálmából font lapos, gömbölyű kosarakba, vagy fedővel ellátott kőfazékba helyezik. Kis idő múlva leveszik a kosár vagy fazék födelét, mire a kígyók mérgesen fölágaskodva, kiperdülnek s ugrálva, fenyegetve közelednek a büvölő felé. Ez bottal vagy magával a kosárral, vagy fazékkal fejükre, orrukra ütve, ingerli, dühösíti őket; ekkor megszólal a zene, mire a kígyók tunyákká lennének, ha a bottal folyton nem ingerelnék őket.

Amint a zene ütemei lassúbbak, vagy gyorsabbak, aszerint ütögetik, lökdösik jobbra, balra az ágaskodó kígyókat, vagy előre-hátra, mindaddig, míg teljesen ki nem merülnek. Ezt az eljárást folytatják több napon és héten keresztül, míg végre a kígyók a zene hangjaira, mihelyt meghallják, rögtön azokat a mozgásokat végzik, melyekre a bot vagy kosár ütögetésével szoktatták őket. Az indiai kígyóbüvölők mutatványai merészebbek az afrikaiakénál; mert ezek, midőn a kosaraikat leteszik, leemelik födelét, oda sem nézve, belenyúlnak, s a nézők elé nagy gyorsan sokszor 8-10 kobrát dobálnak a földre. A kígyók az első pillanatban, ahányan vannak, annyifelé akarnak menekülni, de a síp hangjára azonnal fölágaskodnak és megkezdik táncaikat, ide-oda ugrálva, forogva, hajladozva, ágaskodva. Lehetetlen irtózás nélkül nézni e látványt, midőn a duzzadt nyakú, halálosmérgező szörnyek zöld fényben szikrázó szemeikkel, sziszegve, pökdösve ágaskodnak; nyakukon ott sötétlik a szemüvegféle rajz: a halál szemüvege; körülugrálják a bűvészt, vad tekintetük folyton rá van szegezve; ez pedig nyakára, meztelen lábszáraira és karjára tekeri őket, majd mint ostorral csapdos velük, s szinte felélegzünk, mintha lidércnyomástól szabadultunk volna meg, midőn lapos kosarába hányva elfedi őket szemeink elől. De legtöbbször megtörténik, hogy az ilyen mutatványoknak

gyászos végük lesz, s a kígyóbűvölő is épúgy belehal a marásba, mint más közönséges ember; mert a kígyóknak kitört méregfogaik hamar megnőnek, vagy, ha ki is vannak törve, a méregmirigyek azért folyton termelik a halálos nedvet, ez pedig a harapásnál a nyomás folytán csak úgy beleömlhetnek a sebbe, melyet a közönséges fogak vagy a méregfogak töredékei okoznak. Azért szokás, hogy majdnem minden másodnap a kígyókat felingerelve, huzamosan vastag nemezzövetekbe haraptatják, hogy ez a mérget magába szívja. Midőn a walesi herceg beutazta Indiát, s tiszteletére mesés ünnepélyeket rendeztek, egy kígyóbűvölő a herceg szemeláttára halt meg az alkirályi palota csarnokában, s vele egy bajadér is, akire a felingerelt szörnyeteg szintén rávetette magát és halálra marta.

Ezeknek az embereknek merészségét a nézők s a lakosság bámulata, csodálkozása is folyton fokozza, úgyhogy végre maguk is elhiszik mesterségük bűvös erejét és sérthetlenségét, ezért mind vakmerőbbek lesznek, csak hogy mesés és bűbajos híruk növekedjék; amellet különféle amuletteket s talizmánokat viselnek, melyeknek szintén csodaeőt tulajdonítanak. Így több utazó beszél bizonyos mesés tulajdonságú «kígyókőről», mely némelyek szerint kék, mint a türkiz, mások szerint fekete és lyukacsos; ritkasága miatt igen nehéz megszerezni és ha ezzel a sebet érintik, minden mérget kiszí. Delattre kapitány megerősíti ezt. Azt mondja, saját szemével látta, midőn egy brahmin megmaratta magát egy kobrával, s a sebet a kővel megérintve, semmi baja sem lett - de bíz ezt bajos elhinni!

Ami e kő eredetét illeti, arra nézve is hiányzik minden biztos adat vagy ismeret.

Dr. Huxley, a híres orvos és kémikus, aki harminc évet töltött az Indiákon, hogy ennek csodáit, rejtélyeit és rettenetes mérgeit tanulmányozza, szintén nem tud semmi bizonyosat mondani.

Iparkodott a tudós brahminok és bölcsek titkaiba behatolni, de se pénz, se fenyegetés, se jó szó nem fogott rajtuk, nem árultak el egy szót sem csodás mutatványaikról, melyeket Huxley saját szemeivel látott ugyan, de megmagyarázni nem tudott.

Ő is látta a bűbajos erejű kígyókövet, mégpedig két alakban: egy világos kékes-zöldes színűt és egy feketés, lyukacsos külsejűt. Nagyhirű munkájában hosszasan ír e körül. Szerinte ez valami felszívó és elnyelő képességű vegyikésszítvány, de vegyelemzésre még a legmagasabb áron sem bírt keríteni egy darabkát sem, mert egyetlen tulajdonosa sem akart megválni tőle, azzal a megokolással, hogy igen nehéz és csak ritkán lehet ilyen követ szerezni.

A bennszülöttek állítása szerint «ez a kő bizonyos mérges kígyók fejében vagy gyomrában található, igen vén életkorukban, s ilyen kígyókra szerfelett nehéz ráakadni, mert a legvadobb és legjáratlanabb erdők mélyén élnek és mint királyokat a testőrségük, úgy őrzi ezeket is nagyszámú mérges kígyó.»

Az audhii maharadzsa egy jó nagy olaszmogyorónyi darabot viselt talizmán gyanánt gyűrűjébe foglalva, úgyhogy szükség esetén könnyen ki lehetett venni, s újra visszailleszteni; állítása szerint már két esetben mentette meg őt is a haláltól e kő, mikor vadászat közbe kobrák megmárták. A maharadzsa aztán elmondta Huxleynek, aki különben háziiorvosa is volt, hogy a marás után e követ rögtön a sebre kell illeszteni, s mindaddig rajta kell tartani, míg csak a kő színe meg nem változik. Mikor a kék kígyókő feketés, zavarosszínű lesz, akkor a sebből minden mérge ki van szíva, s az illetőnek semmi baja sem lesz; de azután a követ tejbe kell áztatni mindaddig, míg csak előbbi színét vissza nem nyeri, ami annak a jele, hogy a beszítt mérget a tej a kőből magába vette.

Huxley elmond egy, a Delattre kapitányéhoz hasonló esetet; ő is saját szemével látta, mikor egy kígyóbűvölő megmaratta magát egy kobrával, melynek méregfogai egész épségükben megvoltak.

«Az elszörnyedés kiáltása tört ki belőlem - írja könyvében -, mikor láttam, hogy a feldühösített hulló hogyan marta meg Raadáht, e hatvan éven felüli öreg kígyótáncoltatót. De ez egész nyugodtan, csendes mosollyal elővett övéből egy kis szelencét, s ebből egy mogyoró-

nagyságú feketés, szivacsos külsejű követ; ezt a sebre helyezve, egy darabka pálmaháncssal lekötötte. Lélegzetfojtva vártam, mi lesz a vége? Meg voltam győződve a szerencsétlen öreg haláláról, mert többet láttam már e rettenetes mérgű hüllők marásától meghalni. Felajánlottam neki segítségemet, de ő nem fogadta el. Tíz-tizenöt perc múlva bámulva láttam, hogy a kő feketés színe majd sötétes, majd világos zavaroskék színre változott; ekkor levette a követ s egy parányi, tejjel telt cserépbögrébe helyezte. A tej színe lassan egészen kékesre változott, jeléül annak, hogy a méreg a kőből a tejbe ment át; erre az öreg kivette a követ - mely újra előbbi feketés színét nyerte vissza - s elrejtette a kis dobozba. A látottaknak ellenére sem bíztam a kő erejében, de órák múltak és Raadáhnak semmi baja sem lett. Magamhoz vettem a tejet, mely alig volt egy fél kanálnyi és szállásomon két nyúl sebeibe cseppentettem belőle. Mind a két nyúl néhány perc múlva a legkínosabb rángások között elpusztult. A méreg tehát csakugyan a tejbe ment át.»

Maga Huxley, még az általa látottak ellenére sem hisz a kígyókő erejében, de további próbákat nem igen tehetett sem ő, sem más, mert azok, akiknek ez a mesészerű kő birtokukban van, egyrészt azért nem szeretik mutogatni, mert Indiában még a gyémántnál is jóval ritkább és becsesebb lévén féltik az ellopástól, másodszor pedig a bennszülöttek az európaiaknak nem-hogy kezükbe nem adják, de még megtekintésre sem igen mutatják meg; csak igen kivételes, ritka esetben, kivételes személyeket ér ez a ritka szerencse. Így azután e mesés kőről meg kell azokkal a mesékkal és megbízhatatlan adatokkal elégednünk, melyeket az a kevés utazó, aki látta, közrebocsátott, vagy melyeket e kőről maguk a bennszülöttek terjesztenek és hisznek.

A szemüveges kígyók mérget az Indiákon gyűjtik és ezzel kenik be a török és yatagának hegyét, vagy a fúvópuskák és nyílak hegyét. Természetesen a legnagyobb vadat is el lehet ejteni, ha ezekkel csak egy karcolás is éri. Egyes kígyóbüvölők pedig, amint kitörik a méregfogakat, nagy élvezettel nyelik le a zöldszínű méregcseppet róluk, azon hitben, hogy ezáltal a kígyómarás mérge rájuk hatástalan marad, mert a kígyóméreg csak a vérre ártalmas, a gyomorra nem; így az ilyen mérgezett fegyverrel elejtett vad húsa is élvezhető minden következmény nélkül, kivált ha még a seb körületét ki is vágják.

Minden kígyófajt sűrűbben lehet látni állatkertek kincse közt Európában, mint a szemüveges kígyót, mert ez a kígyófaj annyira megkívánja a délszaki tájak melegét afrikai rokonaival együtt, hogy az európai éghajlatot a legjobb ápolás mellett sem bírja s rövidesen elpusztul. Mikor a Singálok karavánja hozzánk érkezett, a velük levő szemüveges kígyókban ritka ember gyönyörködhetett, mert ezek javarésze elpusztult már az Európába érkezéskor, a megmaradtak pedig örökké betegen, dermedten heverték a kosarakban, mert éghajlatunk egészen beteggé tette őket; így mutatványokat jóformán nem is láttunk tőlük.

Afrika nagy részében az egyes néger törzseknél és Amerika egyes indián törzseinél napjainkban is dívik a kígyóimádás, részint ez, részint a kígyók rejtélyes életmódja, sajátságos alakja s az a félelem és irtózat, melyet jóformán mindenki gerjesztenek, adtak okot annyi képtelen balhiedelemre és mesére, melyek a műveletlenebb néposztályban gyökeret vertek s a kígyókat különféle varázserővel, csodás tulajdonságokkal ruházták fel.

Innen eredhet hogy nemcsak Indiában, de a művelt Európában is vannak olyan balgák, akik magukat kígyóigézőknek és szelídítőknek hiszik, mivel atyjuktól néhány értelmetlen kabalisztikus szót és hókuszpókuszt örökölték és erősen hiszik, hogy ezeknek értelmetlen elhadarása által a kígyóméregtől biztosítva vannak.

Népünk között is sok balhit uralkodik, mely a kígyóknak bűvös erőt tulajdonít. Így azt hiszik, hogy ha egy eleven kígyót a puskából kilőnek, a cső «mérget kap» - azaz gyorsan és biztosan öl; emellett regélnek holmi fali, és házi kígyókról, melyek szerencsét vagy veszedelmet hoznak a házra. Ezek persze mind éppen olyan babonák, mint a mérges kígyók hazájának titokzatos balhiedelmei: amíg nincsenek bizonyítva, érdekes mesénél nem jelentenek többet.

A tenger könnyei

A föld szikrázó drágaköveket, aranyat, a tengerek szelíd fényben csillámló, szivárványtarka színjátékú gyöngyöket adnak a föld fiának a királyok koronáiba, a hölgyek diadémjaiba és hattyú-nyakukra ékszerül.

Már a legrégebb korban is ismerték és minden drágakő fölé emelték kedveltségben a tengerek eme termékeit s az az átlátszóság, az a mély és szelíd, de mégis a szivárvány minden színében csillámló fény valami mesés dícsfénnel és varázssal vette körül az igazgyöngyöt. Eredetét, képződését a leghihetetlenebb mesékbe és regékbe burkolták.

Az ókorban majdnem minden fontosabb tárgynak vagy cselekménynek megvolt a maga istensége és aminek eredetét világosan nem tudták, azt a csodák és mesék ködébe burkolták; ez alól még a bölcsek és tudósok sem tudták egészen kivonni magukat, aminek bizonyossága, hogy az ókor két leghíresebb természettudósa: Aristoteles és Plinius is, a legcsodásabb módon magyarázták a gyöngyök eredetét.

Aristoteles szerint a gyöngykagylók azokon a harmathullató, csendes éjszakákon, mikor az égboltot milliárd csillag borítja s a természet is álmodik, feljönnek a tenger felszínére és kitérve kagylóikat, felfogják a harmatcseppeket; ezután újra lemerülnek a fenékre s megszületik bennük a gyöngy. Ezt a regét Boethius idejében is hitték, csak hogy idejét Szent Iván éjszakájára tették; mennél szebb, ragyogóbb Szent Iván éjszakája, annál fényesebbek a gyöngyök, mert «annál nagyobb a kagylók ihlete, mely őket a gyöngyképzésre lelkesíti». Plinius szintén elfogadja e regét, csak hogy még azzal toldja meg, hogy a harmatcseppek mellé a hajnali csillag sugarait is magukba szívják a gyöngykagylók s ezek a fényes sugarak adják a gyöngyöknek szivárványszínű játékát és ezüstös fényét. Apollonius azonban tagadja e mesét, azt mondván, hogy vízből semmiféle szilárd anyag nem képződhetik. Ő azt bizonygatja, hogy mikor a hajósok olajat öntenek a tengerre, a gyöngykagylók azt cseppenként felisszák (zárjel közt megjegyzi, hogy a gyöngykagylók az olajat nagyon szeretik) és ezekből az olajcseppekből születnek a gyöngyök.

A poétáknak azonban egyik magyarázat sem tetszett, hanem találtak maguknak költőibbet, fellengősebbet. Ők ugyanis Nereus tengeristen feketeszemű leányainak, a Nereidáknak könnyeiből származtatják; majd pedig segítségül hívja a mitológiát is, a vadkantól megölt Meleager nővéreinek könnyeiből, kik a tengerparti sziklákon, a magányban szünet nélkül siratták bátyjukat s könnyeik a tengerbe hullva, gyöngyökké változtak. De az istenek másképp is meg akarván jutalmazni a nővérek ragaszkodó szeretetét, őket gyöngytyúkokká változtatták, könnyeiket pedig e szárnyasok tollaira helyezték. Így az ókor költőinek szemében a gyöngyök könnyeket jelentettek. Horatius és Ovidius verseikben a «tenger könnyeinek» nevezik, míg Vergilius szerint a rózsaszínű Venus- és a szivárványszínű Halyetos-kagylók sírják a gyöngyöket s eszerint a gyöngy nem egyéb, mint megkövült könny, azért ez okból hullatta könnyeivel vegyest egyenként drága gyöngyeit férje ravatalára a szép Cleto, a dús-gazdag és híres Nolanus szobrász vigasztalhatatlan özvegye is, mesésfényű villájában.

Mikor a pazarlás és fényűzés a rómaiaknál annyira lábra kapott, az igazgyöngyöket a gyémántoknál és minden drágakőnél jobban kedvelték és becsülték. Ez okból a gyöngykereskedés oly nagy mérveket öltött, hogy külön hajók, egész kis flotillák egyedül csak gyöngyvásárlás céljából keresték fel az indiai kikötőket. Plinius sokat ír az örült fényűzésről, melyet a római gazdag és előkelő hölgyvilág gyöngyök utáni vágyában folytatott. A legértékesebb és legkedveltebb ékszerek nagyjából csak keleti gyöngyökből álltak és azok egyes nagy, csüngő gyöngyöket, melyeket függők gyanánt füleikben viseltek, «elenchosoknak» nevezték.

E szó annyit tesz, mint «megszégyenítő», mert csakugyan arra is számítottak velük, hogy ropant értékükkel megszégyenítsék, kétségbeejtsék és irígységbe döntsék azokat, akik hasonlókkal nem pompázhattak. Brutus anyjának, Serviliának híres gyöngye 265.000 tallér értéket képviselt s ezt a gyöngyöt állítólag Julius Caesar ajándékozta kedvence, Brutus iránti szeretetéből anyjának. A híres meseíró Aesopus pedig oly óriási vagyont hagyott fiának, Claudiusnak s ez jövedelmével annyira nem tudott mit csinálni, hogy egy lakomája alkalmával vendégei elé egy tál igazgyöngyöt tétetett és mindegyiknek le kellett azokból nyelni egy szemet. Ekkor történt, hogy a zsugori Crassus majd megfulladt, mert a legnagyobb gyöngyszemeket kereste ki, a harmadik torkán akadt és csak egy rabszolga lélekjelenlétének köszönhetette, hogy meg nem halt. Már egészen elkéült fuldoklásában, de a rabszolga a megakadt gyöngyöt szerencsésen letolta ujjával, miért is Crassus hálából, a lakoma végével, neki ajándékozta elhervadt rózsakoszorúját. «Ez is általános csodálkozást keltett - mondja Plinius -, mert Crassus még az ég madaraitól és a föld állataitól is sajnálta és irigyelte a mezők, erdők gyümölcseit és füveit s a folyók és patakok vizét» - mindent maga szeretett volna felfalni nagy fösვნénységében.

A híres Lollia Paulina, Nunius Tibertius szenátor fiának lakodalmán oly gyöngyökkel ékesítve jelent meg, melyek mindegyike 40.000 sestertiusért ért. Plinius saját szemeivel látta a számlákat, melyeket férje, Cajus, neje gyöngyeiért fizetett. Julius Caesar is annyira szerette a gyöngyöket, hogy üres idejében egy onyx-tálcácskán mindig előtte voltak; legkedvesebb mulatsága volt színjátékaikban gyönyörködni és az egyes szemeket mutatóujjhegyein mérlegelni; mielőtt híres galliai hadjáratára indult, fogadást tett Vénusznak, hogy győzelem esetén a legdrágábbat és legszebbet, mit csak a föld és tengerek adhatnak, feláldozza neki. Csakugyan, győzelme után, a legnagyobb és legszebb gyöngyökből egy medaillont készíttetett s ezt függesztette fel az istennő szobrára.

De nemcsak a rómaiaknál állt ily kivételes nagy becsben, hanem az ókor valamennyi népénél és nemzeténél. A kaldeus és föníciai hajósok az ismert kikötők mindegyikét felkeresték gyöngyeikkel, melyeket részint a Perzsa-tengeröböl gyöngyhalászaiktól, részint pedig az egyiptomi kikötőkben vásároltak össze. A Ptolomeusok korában a gyöngyhalászatot már egészen rendszeresen űzték s a gyöngyök e királyi ház egyedáruai voltak. Dávid király koronájának gyöngyei szintén nagy hírben állottak, a bölcs Salamon királynak pedig Sába királynője hozott ajándékkul oly szép gyöngyöket, hogy kedvükért szétszedte koronáját s ezeket is befoglaltatta. A méd, asszír és perzsa királyoknak is a gyöngyök voltak legkedveltebb ékszerei s a fennmaradt szobrokon és faragványokon a királyok szakálla és a királynék haja mind gyöngyfűzésekkel vannak sorba szedve és szabályos sorokba osztva. A nagy Cyrus a massagéták elleni harcában Tomyris királynénak nagybecsű gyöngykészletét is zsákmányul ejtette. Cyrus fia, Cambyzes kincstárában három óriási aranytálban voltak az igazgyöngyök nagyságuk szerint osztályozva, koronájának pedig mindegyik ágán egy-egy óriási, híres szépségű gyöngy ragyogott. Anyjának Mandanénak egy díszruhájára 700 egyforma gyöngy volt ráhímézve, hugának, Atossának pedig egész Babylonban beszéltek arról a híres byssusfátyoláról, mely gyöngyökkel volt beszegve és az ezt tartó diadémra 14 darab galambtojásnál nagyobb, megbecsülhetetlen értékű drágagyöngy volt fűzészerűen reárakva. Nagy Sándor egyes-egyedül az ott található gyöngyökökért foglalta el a perzsa tengeröblöt, mely a legszebb gyöngyöket szolgáltatta. Hogy mekkora volt a gyöngyök értéke és kedveltsége s hogy a régi korban is mennyire értékelték a nagyobbak és ritkaságok felbecsüléséhez, arra legfényesebb bizonyítékok Cleopátra híres gyöngyei. Nemcsak Egyiptomban beszéltek e gyöngyök páratlan nagyságáról és óriási értékéről, hanem a kereskedők elhordták hírüket a világ minden akkori kikötővárosába. E gyöngyök mindegyikét egy-egy millió sestertiusra becsülték s midőn Cleopátra Antonius triumvirrel vetekedett, hogy melyikük tud drágább estebédet feltálalni, a bájos királynő egyik gyöngyét felolvasztotta ecetben s Antonius tiszteletére megitta. E híres

gyöngy párja aztán Rómába került, mert a szép királynő a rómaiak fogságába esett s ekkor a virágok és gyümölcs között hozzá belopott nilusi viperával megmaratta magát, hogy a szégyenteljes fogságot elkerülje. A mesés értékű gyöngyöt azután kétfelé fűrészelték s függők gyanánt a Pantheonban levő Venus-szobor füleibe akasztották.

A gyöngyök kedveltsége és értéke nemcsak az ó-, hanem a középkorra is átszállott, mert értékük mellett még bizonyos varázserőt is tulajdonítottak nekik s talizmánok és amulétok gyanánt használták, kivált, ha alakjuk vagy színezetük eltért a rendestől. Így a zöld, vagy fekete gyöngyök - miután e színek oly szerfelett ritkák - értéke szinte megfizethetetlen volt. Marbodeus írja, hogy Lentulus Cnejus, a leírhatatlan gazdagságú birtokos annyi ezüstöt fizetett ki egy mogyorónagyságú fekete gyöngyért, mely távol tartotta a rossz szellemeket és a varázslatokat, amennyit a kereskedő és két kísérő rabszolgája nyomtak. Plinius pedig Licinius Sulo zöld gyöngyről írja, hogy azt hárommillió sestertiusért vásárolta egy perzsa kereskedőtől s ez a gyöngy nagy varázsereje mellett még a ragályos betegségeket is távoltartotta. Ilyen mesés áruk volt azoknak is, melyeken egyes dudorok vagy horpadások valami szeszélyes alakzatot tüntettek fel, vagy sötétebb vonalak, felhők rajzolódtak rajtuk össze-vissza.

E hiedelmekből származott azután át az ókor végéről a középkorra az a babona is, hogy az igazgyöngyöknek bizonyos nehéz betegségekben nagy gyógyerővel kell bírniok. Még a 15. és 16. század orvosai is porrá tört igazgyöngyöket rendeltek gazdag betegnek részére vagy fehérborban, vagy pedig más drágakő porával keverve. Így a nagy sorvasztó lázagnál, a száraz betegségeknel, vérhányásnál - a beteg egy-egy alkalommal egész uradalmakat érő orvosságot nyelt le. Avenzsár híres arab orvos olyan orvosságot rendelt Abu el Malek khalifának, melyben három szem olyan értékes gyöngy volt, hogy mindegyikük százezer aranyat ért meg; ezt egyszerre kellett lenyelnie és még emellé azzal bízatta, hogy ha ez nem használ, még drágább gyöngyöket kell bevennie, mert azokban még több a gyógyerő. Azt mondják azonban, hogy a khalifa ettől az orvosságtól rögtön meggyógyult. A híres Bánffy Dénes is egy «három falut érő» drága gyöngyöt kortyantott le egy epeömlés alkalmával.

A gyöngyök keresettsége és óriási árai nagyon kifejlesztették a szakértelmet, a becslő- és ítélőtehetséget nemcsak a középkor ékszerészei, hanem a vagyonos emberek között is.

Természetes, hogy miután a gyöngyök értéke oly óriási összegekre rúgott és a kereslet és kedveltség oly magas fokra hágott, nemcsak a tudósok, de maguk a gyöngykedvelők is, nem elégedtek meg a hiányos és meseszerű adatokkal, melyekkel eddig a gyöngyök lelőhelyeit és képződését magyarázták, hanem figyelni és kutatni kezdték a gyöngyöket termő kagylók életmódját, természetét. Valljuk be, hogy e kutatást nem tisztán a tudomány szomj vezette, hanem a pénzérdek is. Azt hitték: kitanulva a kagylók természetét, talán az eddigieknél nagyobb, értékesebb gyöngyöket lehet termeltetni velük!

Így a nagy természettudós, Linné Károly is sokáig vizsgálva, figyelve a gyöngykagylókat, 1761-ben egy lepecsételt tekercset ajánlott fel a hollandi államtanácsnak - mint akkoriban a legnagyobb gyöngyhalászat tulajdonosának - megvételre, melyben le volt írva a mesterséges drágagyöngy készítésének titka. De az államtanács nem vette meg, hanem megvette egy kereskedő, aki megint eladta egy másik kereskedőnek, ez egy harmadiknak, míg végre nyilvánosságra került a nagy és drága «titok». Csakhogy természetesen az így készült gyöngyök nem sokat értek. Legtöbbjük pedig éppen semmit sem, mert a természet munkáját meglopni, utánozni nem lehet.

Az emberi kapzsiság a tudománynak tett legnagyobb szolgálatot, mert a sok vizsgálódás közben rájöttek, hogy a gyöngy nem egyéb, mint a kagylónak kóros elváltozása, melyet valamely külső ok idéz elő s épp olyan váladéka az állatnak, mint a kagylóhéjak szivárványos belső része, azaz a szivárványszíneket játszó gyöngyház. Nem minden gyöngykagylóban található gyöngy, mert ezeket csak akkor készíti az állat, ha kagylója belsejébe egy homok-

szemecske vagy valami más kemény, parányi tárgyacska kerül s gyöngykészítésre ingerli az állatot. Mihelyt az állat megérzi, hogy idegen tárgy került belsejébe, vagy fúrja kagylóját valami, ezt azonnal gyöngyházanyaggal vonja be, mely idővel folyton nagyobbodik. Ez a gyöngy! A kínaiak már régen tudták, mikép keletkezik a gyöngy, azért mesterségesen iparkodtak a kagylókat bővebb gyöngytermelésre bírni. A tengerből kihalászott kagylók teknőit kemény, éles tű hegyével könnyedén megfúrták, vagy átlukasztották és újra a tengerbe vetették vissza. A kagyló, érezve teknője megsértését, ezt befoltozandó azon a helyen gyöngyidomú váladékot különített el, tehát gyöngyöt készített. Természetesen még e módon sem termelt mindegyik kagyló gyöngyöt, mert a fúrás vagy sértés betömődött, vagy az állat alakatlan, ellaposodó formában ragasztotta be a nyílást. Eszerint Linné titkát a kínaiak már sok századdal Linnét megelőzve ismerték.

Eddig mintegy 30 fajta gyöngykagylót ismerünk a meleg világtengereken, a Közép-tengerben csupán egy faj él. A legnemesebb gyöngyöket termő kagyló, a valódi Gyöngykagyló, a perzsa Golfáramban Ceylonig, innen az egész Indiai-Óceánban s a Nagy-Óceánban egészen a Mexikói és Panamai-tenger partvidékéig mindenütt található; társaságban él a homokos és iszapos tengerfenék koráll-pontjain, vagy mint lelőhelyeit nevezik, a gyöngykagylózátonyokon. Sokszor már két lábnyi mély vízben is található, de terjeszkedésük folyton lépcsőszerűleg mélyebb és mélyebb lesz, úgyhogy közönségesen 5-8 fonálnyi mélységtől 16-18 fonálnyi mélyben található. Az ilyen zátonyok felett, a tenger felszínén leírhatatlan mennyiségben lebegnek a gyöngykagylóknak a békapetékhez hasonló petéi, melyekből maguk a gyöngykagylók képződnek. Hogy mily leírhatatlanul szaporák, mutatja az, hogy egyetlen nőgyöngykagyló 12 millió petét képes teremni, mint ezt Kelaart kiszámította. Kifejlődve a fenékre szállnak, s nagy halmokban sziklákra, korallokra, de legszívesebben vén gyöngykagylókra vagy ezek héjaira erősítik magukat vékony, de erős szálacskákkal, az úgynevezett byssussal. Csak nagyon öreg korukban nem termelnek byssust, mert ekkor már saját súlyuk is a tenger fenekére köti őket, s nem egykönnyen mozdítják el, vagy vetik felszínre a hullámcsapások. A gyöngyhalászok vagy gyöngybúvárok szerint a gyöngykagylók 7-8. évükben érik el teljes kifejlődöttségüket, azaz ekkor termelnek gyöngyöket, de nőnek és élnek száz, százhusz esztendőt is, csakhogy a 40-60 évnél idősebb csigák ritkán termelnek már gyöngyöket. Öt évig nagyon lassan fejlődnek, de azután növésük rohamosan gyorsul. Egy kifejlődött gyöngykagyló egy lábnyi nagy, de vannak sokkal nagyobbak is, éppúgy mint kisebbek; a teknők alakja szabálytalan, erősen elgömbölyödő négyszög. A két teknő igen erős záróizommal majdnem légmentesen és olyan erősen képes összezáródni, hogy a teknők összetörése nélkül lehetetlen szétfeszíteni, míg a teknők közti állat él. E teknők erősen pikkelyesek; kívülről szürkés-zöldek vagy feketén kékesek, fehérén csíkozva s byssussal többé-kevésbé benöve, míg belülről egészen símák és szivárványszínben játszó. Ez az úgynevezett gyöngyház, melyből különféle díszművek, berakott munkák készülnek. A fiatal állatnál a gyöngyházréteg vastag s a leveles pikkelyzet durvább, bibircósabb az öregekénél. Nem csupán a valódi gyöngykagylóban, hanem rokonfajaiban is található néha drágagyöngyök, csakhogy legbővebben a valódi gyöngytermelő termeli.

Az európai folyók és tavak szintén termelnek egyes kagylófajokat; így olvasóink bizonyára ismerik azokat a kagylókat, melyeket a festők használnak, mint festéktartókat, vagy gyermekkorukban tán maguk is gyűjtötték fürdés, vagy rákászás közben a folyók iszapjában bőven termő, úgynevezett békateknőket. Ezeken a békateknőkön kívül Európa folyói termelnek többek között egy kagylófajt, az Európai Folyami Gyöngykagylót (*Margaritana margaritifera*), mely szintén termei valóságos gyöngyöket. E gyöngyök legtöbbje ugyan apró és szabálytalan alakú, szintelen, vagy piszkos, fénytelen gyöngy, melynek értéke alig van, de néha egyes kagylók oly értékes, a valódi drágagyöngyökhöz egészen hasonló színű, tűzű gyöngyöket nevelnek, hogy ezek éppen olyan értékesek, mint a valódi drágagyöngyök. Németország,

Skócia, Nagy-Britannia, sőt hazánk egyes gyorsfolyású patakjai és folyói termelik e kagylókat, melyek alakra nézve rézsút hosszabbodók, végeikben legömbölyödők, s a zárórészekben erősen felpúposodnak. Hegyi patakokban szintén honosak. Így Szász-, Cseh-, Bajorországban törvényesen volt szabályozva a gyöngykagylók halászata. 1851-ben az Elster-folyóból 278 gyöngyöt nyertek, melyből 83 darab értékes darab volt. Angolország Conway nevű folyójából oly értékes és nagyszerű gyöngyöt nyertek, mely máig is éke az angolok királyi koronájának s e gyöngyöt II. Károly király neje kapta ajándékba a halásztól. Mint Svetonius írja, éppen Britannia folyóinak híres gyöngygazdagsága bírta rá Julius Caesart, aki rajongott a gyöngyökért, hogy Britanniát haddal támadja meg s hatalmába kerítse. A szász államkincstárnak óriási gyűjteménye van gyöngyökből, melyeket mind a szász folyókból halásztak ki, s e gyűjteményben vannak olyan gyönyörű játékú, kifogástalan alakúak, hogy megérnek 2000-3000, sőt több aranyat darabonként. Hazánkban Zalamegye Valicka és Zala folyóiból magam is halásztam több gyöngykagylót és ezekben találtam is gyöngyöket, de mind csak apró, szabálytalan és fénytelen s emellett értéktelen gyöngyök voltak. Azt hiszem azonban, hogy rendszeres halászat mellett értékesebb darabokra is akadnának, mert ahol kicsi van, ott nagyak is kell, legalább elvétve, lennie.

A nagy kereslet miatt a gyöngyhalászatot óriási kiterjedésben üzik a ceyloni, japán, perzsa tenger-öblökben és az abesszíniai partvidék Dahalak el kehiri korall-pontjain. Ezeken kívül az újhollandi partvidék, Új-Guinea nyugati partvidéke az Aru-szigetig és Közép-Amerika csendes-óceáni partvidéke szintén fontos és bőven termő gyöngyhalász-helyek.

A gyöngyhalászat leírása előtt nem lesz érdektelen a drágagyöngyök alakjára és színezetére is röviden áttérni.

Mint már mondtuk, nem minden kagylóban található gyöngy. Egyesekben egyetlenegy sincs, másban pedig több darab, néha 10-18, sőt húsz is található, melyek a teknő felnyílásakor kigördülnek; van azonban eset rá, hogy a legszebb gyöngyöt értéke legnagyobb részétől megfosztja az a körülmény, hogy erősen hozzá van forrva a teknő belsejéhez. Minden gyöngynek központját valami parányi kis tárgy képezi, s e körül rakódnak le az egyes rétegek. A gyöngyök értéke nagyságuktól, alakjuk szabályosságától, színezetüktől és fényüktől függ. Vannak egészen víztiszta, fehérek, rózsá-, bíbor-, barna-, zöld- és feketeszínűek is. Némelyek tiszta vízként átlátszóak, vakító, a szivárvány minden színében játszó fénnel, vagy csak félig áttetszők, s e fehér áttetszőségből előtörnek és ebben váltakoznak fénylő csillogással a kék, vörös, bíbor, rózsá és sárga színek. Vannak bágyadtfehér, szürkéskékes, egyszerre erős vörös és zöld színben villódzó, bágyadt, vagy erősen sugárzó fénnel. Nagy ritkaságok az erősen barna és a fekete gyöngyök; ilyenkor e sötét alaptól lövellnek elő a színes fénysugarak, vagy felhőszerűen, váltakozva rezegnek a gyöngyök felületén. Az átlátszóságot, fényt és színjátékot nevezik a gyöngyök «vizének», vagy «oriens»-ének, s ez egyik főtenyező az érték meghatározásánál. Nagyságuk kölesszemtől galambtojásnagyságig váltakozik, sőt vannak egyes, ennél nagyobb példányok is. Alakjuk lehet szabályos golyó, gömbölyű, tojásforma, ovál, körte, alma, paradicsomalakzatú, vagy pedig egészen szabálytalan: szögletes, összenyomott, ferdült. Az eddig ismert legnagyobb gyöngyöt Margarita-szigetén találták. Ennek súlya 250 karát s II. Fülöp spanyol király tulajdonába került. Egy másik, szintén igen nagy, az 1505. évben szintén a spanyol kincstár tulajdonába ment át 80.000 aranyért. A fenti gyöngyóriásokon kívül páratlan volt a maga nemében az a drágagyöngy is, melyet a velencei köztársaság a török szultánnak ajándékozott; ez abban a korban is százezer tallért ért, mikor a pénznek olyan nagy értéke volt, hogy ma a százezer tallér egy milliónak felelne meg. Rudolf császár koronájába egy kis körtenagyságú igazgyöngy volt beillesztve, melyet szintén százezer tallérra becsültek, X. Leó pápa pedig 78.000 tallért és még négy darab foglalatban levő drágakövet fizetett egyetlenegy darab gyöngyért, melyet tiarája számára vásárolt meg. A perzsa sah birtokában kilenc darab nagy diónagyságú, tiszta vízű, szabályos alakú gyöngy volt; az audhii maharadzsa

birtokában pedig egy majdnem tyúktojásnagyságú, remek vízű, szabályos alakú gyöngyóriás, melynek értéke megbecsülhetetlen. II. Vilmos német császár nejének birtokában egy 32 darabból álló gyöngysor volt, melynek értéke 250.000 forint volt. Az uralkodónok közül nagyon kedvelte a gyöngyöket Viktória angol királynő, aki jubileuma alkalmából az indiai fejedelmektől ritka nagyságú és óriási értékű gyöngyöket kapott hódolatul. Róla beszélnek, hogy egy sétája alkalmával négy darab ritkaság vízű gyöngyöt vásárolt, s hazaérve, íróasztalára helyezte a selyempapirosba burkolt gyöngyöket. Időközben egészen elfeledkezve róluk, leült, hogy emlékiratait folytassa, de tolla rosszul fogván, egy darabka papírral törölte meg, s ezt aztán az égő kandallóba hajította. Később eszébe jutottak a gyöngyök. Keresi mindenfelé, de nincs és nincs. Ekkor jutott a királyné eszébe az elhajított papiros - és a gyöngyöket csakugyan meg is találták a parázs között, de annyira összeégve, hogy minden fényüket és színüket elveszítve, porlékony mészgömbökhöz hasonlítottak. A négy gyöngy értéke 4000 font sterling volt, a mi pénzünk szerint 45.000 forintnak felelt meg. Az olasz anyakirályné szintén egyre-másra vásárolta a gyöngyöket, s ezeket egy kis gömbölyű nyílású perselybe szokta elhelyezni. Udvarhölgyeit majd megölte a kíváncsiság, hogy a királyné miért ily furcsa dobozban tartja az igazgyöngyöket? Egyikük egyszer e kíváncsiságnak kifejezést is adott, mire a királyné így felelt: «E gyöngyöket azért gyűjtöm, hogy fiam menyasszonyának nászruháját díszíthessem fel velük, mert azt mondják, hogy a gyöngyök tartós családi boldogságot hoznak viselőjükre». II. Miklós orosz cár neje az ékkövek között a smaragdot, azután a gyöngyöket szerette legjobban és szintén nagyértékű, ritka nagyságú gyöngyei voltak. Legkedvencebb ékszere két fekete gyöngycseppfülbevaló volt és egy állandóan bíborvörös színben játszó gyöngy, mely gyűrűbe volt foglalva.

A gyöngyök értékét rendesen még ma is súlyuk után számítják ki, ha különben alakjuk szabályos, vizük tiszta és megfelel a kívánalmaknak. A súlymérték a grán és karát.

Az európai gyöngykereskedés főhelye Párizs, ahol évenkénti átlagban a gyöngybevétel 2-3 millió frankra tehető.

Értékessé teszi még a gyöngyöket fáradságos, életveszélyes és kockázattal járó gyűjtésük, miután sokszor 40-60 ölnyi mélységbe is le kell a búvároknak ereszkedniök, kitéve magukat annak, hogy a cápák falják fel, vagy a víz rettentő nyomása öli meg őket.

A gyöngyhalászat főhelye Ceylon szigete, azért csak az itt lefolyó gyöngyhalászatot ismer-tjük, mely különben is majdnem mindenütt egyformán megy végbe.

A kondacsi tengeröböl Ceylon szigetén egy lakatlan, árnyéktalan homokos pusztaság, melyet a legizzóbb tropikus nap hevít, de mikor a gyöngyhalászat ideje elérkezik, mintegy varázs-ütésre megváltozik. Néhány ezer bennszülött s európai ember sűrű-forog ott, tarka-barka öltözetben, a parton teméntelen tarka sátor, kunyhó van felütve, mindegyikében bolttal és áruhelyiséggel. E sáto tábor egész városnak látszik, utcákkal, terekkel; emellett a kisebb-nagyobb naszádoknak megszámlálhatatlan sokasága nyüzsög az öböl hullámain, midőn hazatérnek. Egyesek egészen a szélükig merülnek a gyöngykagylók súlyától. A naszádtulaj-donosok már ott várják a kikötőhelynél, arcukról türelmetlenség, aggodalom és feszült várakozás olvasható; a naszádtulajdonosokon kívül temérdek, mindenféle színű ékszerész, alkusz, ügynök, kereskedő, gyöngysímító, gyöngyfúró, gyöngyházmunkás - mindmegannyi gyönggyel bántó ember sűrű-forog ott, kiabálva, alkudva, parancsolva, intézkedve. Egyike szétválogatja, másika osztályozza; ez mérlegeli, amaz oriensét, színét, átlátszóságát vizsgálja, azután értékét és árát határozza meg. Majd a fényesítők és fúrók munkája veszi kezdetét, akik körül a halászok, papok, varázslók tarka csoportja jár-kel énekelve, kiabálva, alkudozva, koldulva.

A kondacsi öböl a központ, azaz a találkozóhelye a gyöngyhalásznaszádoknak, miután a gyöngyhalászatra alkalmas zátonyok Manyars Aripo táján és ettől délre, Kondacsi és

Pomparipo partjai hosszában több mérföldre terjednek el. Legnagyobb a Kondacsi átellenében lévő zátony vagy gyöngypad, mert ez 20 tengeri mérföldnél is nagyobb kiterjedésű. Mielőtt a halászatot megkezdene, gondosan megvizsgálják a zátonyt, kipuhatolják a kagylók fejlődési fokát, érettségét s erről a kormánynak jelentést tesznek. Ha a mennyiség elegendő s a kagylók érettek, úgy a kormány árverés alá bocsátja a gyöngypadokat, melyek leginkább a bennszülöttek kezébe jutnak. Néha azonban a kormány maga halászatot s adja el a gyöngyöket; ez esetben az egész vidék minden naszádját kibérli. 1798-ban a hollandok kibérelték az aripoi gyöngypadokat az angol-indiai kormánytól, évi 192.000 font sterling bérösszegért, képzelhetni tehát, minő jövedelmezőnek kell a halászatnak itt lennie, ha a kormány ezt a bért keveselte s már a másik évben maga vette át, s azóta maga is üzi a halászatot.

Miután sokszor megtörtént, hogy a gondatlan rablógazdálkodás folytán a leggazdagabb gyöngyzátonyok is kimerültek és megsemmisültek, a keletindiai angol-indiai társaság a gyöngypadokat 3-4, illetve 4-8 jól megkülönböztetett részre osztotta s ezeket a részeket felváltva árverezik el, hogy a kagylóknak idejük legyen teljesen megérni, azaz kifejlődni. A gyöngykagylóknak teljes hét év kell, míg kifejlődnek, viszont, ha tovább hagyják, a kagyló az igen nagy gyöngyöt, mint neki alkalmatlant, sokszor kidobja magából.

A gyöngyhalászat ideje februárban kezdődik s április végéig tart, vagy pedig június elsejétől szeptember végéig - tehát másfél vagy legfeljebb két hónapig tarthat; ha a különböző félbeszakítási eseteket tekintjük, az egész munkaidőt alig lehet 30 napnál többre tenni, mert a gyöngyhalászok és búvárok sok ünnepe, a rossz idő, zivatarok is megapasztják a törvényesen kiszabott időt. Csak akkor enged - kegyelem útján - a kormányzó a bérlőknek a megszabott időn túl pár napot vagy hetet, ha hosszas vagy gyakori viharok akadályozzák a halászatot.

Mindenekelőtt összegyűjtik a halászatra alkalmas ladikokat és naszádokat, melyeket doniáknak neveznek, a különböző kikötőkből: Tutukurin, Caracal, Nagopatam, Colang és a Coromandeli partok kikötőiből, elviszik a kondacsi öbölbe, ott megszámozzák és haszonbérüket meghatározzák. Azután a búvárokkal alkudnak meg; legtöbbször bizonyos számú kagylót kapnak pénzfizetés helyett, vagy bizonyos részt a nyereményből. Néha 2000-3000 naszád és 25.000-35.000 ember is összegyűl a visszadöbbentően sivár aripoi partvidéken.

Míg a halászat tart, a naszádok mindennap este 10 órakor az Aripoban megdörmölő ágyúszóra vitorlát bontva megindulnak s hajnalra a gyöngyzátonyokhoz érnek. Mihelyt a nap feljő, a búvárok dologhoz látnak s egész délig szünet nélkül folyik a munka, mikor a tűrhetetlen forróság és a feltámadó meleg szél visszavonulásra készíti őket. Ekkor megint megdörmöl a jelző ágyú s a naszádok gazdái a parton állva veszik át a csónakok kagylótartalmát. Ellenben a június-szeptemberi évadban a halászat délután négy óráig tart. A sötétség előtt minden naszádnak ki kell rakodnia. Legyen sok, vagy igen kevés kagyló, a bérlők nem mutatnak elégedetlenséget, hanem megnyugszanak abban a reményben, hogy a holnapi nap szerencsésebb lesz.

Minden naszádon húsz ember van és ezek feje: a kalauz. Tízen eveznek s egyúttal ezek segítik be a ladikokba a fel-felbukkanó búvárokat, akik ismét tízen lévén, felváltva ötenként ötször-hatszor egymásután szállnak a tenger fenekére. Ha a naszádok kisebbek, úgy csak két búvár, két evezővel és egy töltött fegyverrel ellátott maláji katona van a csónakban, hogy a gyöngyöket a kagylókból ki ne lophassák. Minden 200 vagy 100 csónakból álló rajt egy-egy ágyúval és fegyveres emberekkel ellátott nagy naszád vagy dereglye őriz, mert némelykor a szomszéd szigetlakók megtámadják és kifosztják a gyöngyhalászokat.

Minden csónakon kútágas-formán egy hosszú dorong van megerősítve, melynek egyik végén egy kb. 30 mázsás kő, a másik végén pedig egy kötel függ alá. Ennek segítségével húzzák fel a búvárokat, midőn ezek egy zsineg megrántásával a mélyből jelt adnak, - mert a kötel emeltyűként szerepel; egyeseknek derekára van kötve a kötel, mások pedig csak jobb kezükkel fogják

meg s így vonatják fel magukat a mélyből egy nagyon egyszerű csigaszerkezet vagy emberi erő által. Hogy könnyen és gyorsan szállhassanak le a bűvárok a mélybe, minden csónak öt darab, e vidéken bőven termő vörös gránitot visz magával. Ezek piramisalakúak s aljuk homorúra van kivájva a talp részére, míg csúcsaik át vannak lyukasztva, hogy kötelet lehessen beléjük húzni.

A bűvárok már zsenge gyermekkoruktól kezdve gyakorolják és edzik magukat, úgyhogy 3-50 ölnyi mélységbe könnyen alá mernek szállani. Amint valamelyik le akar merülni, jobb lába ujjával megragadja kötelénél fogva a követ, a másik lábával egy hálóból készült zsák után nyúl; jobbkezébe a felhúzó kötelet fogva, baljával orrát fogja be. Amint így a vízbe ereszkedik, a lábán lévő súlyos kő nyílsebesen rántja alá a fenékre s ott gyorsan és ügyesen annyi kagylót kapkod össze zsákjába, amennyit csak bír, majd jelt ad a kötél megrántásával, mire terhével együtt gyorsan felvonják a csónakba. A víz fenekén maradt követ - a rajta lévő kötél segítségével - utána szintén felvontatják. Három percnyi nyugalom után újra a vízbe száll s így megy ez egymásután, a kiszabott időig.

A bűvárok mind ügyes és edzett emberek s lábujjaikat éppoly ügyesen használják, mint kezeiket, úgyhogy egy tűt is fel tudnak vele csípni. Mesterségük oly megerőltetéssel járó munka, hogy a ladikba való visszatérés után legtöbbször nemcsak a lenyelt vizet eresztik ki, hanem szájukon, orrukon, fülükön s nem ritkán még szemeiken is elered a vér, a rettentő víztömeg nyomásától, mely a mélyben rájuk nehezedik. Egyesek testüket olajjal kenik be, mások orrlyukaikba és füleikbe olajba mártott gyapotot dugnak, sőt még szájukba is olajba mártott szivacsot vesznek; aznap semmit sem isznak és csupán száraz eledelekkel vagy egészen szárazra sütött hússal élnek. Rendesen két vagy két és fél percig maradnak a víz alatt, de egyesek edzettebbek, gyakorlottabbak s három, négy percig is kibírják; ezek esténként külön jutalomban részesülnek. - Vannak azonban oly kivételesen erős tüdejűek is, akik öt percig kibírják a víz alatt maradást. Valamennyi bűvár rövid életű, mert a nagy víztömeg nyomása idő előtt tönkre teszi szervezetüket. Gyakori az az eset is, hogy az első lemerülés után visszatérve a csónakba, orrán-száján megindul a vér s ott hal meg társai szemeláttára, vagy örökké nyomorék marad s a bűvárszolgálatra képtelen lesz.

De mindez nem riasztja őket vissza veszélyes mesterségüktől - csak egy van, amitől irtózatosan félnek és ez a tengerek réme, az emberevő cápa. A gyöngyhalászat krónikái telve vannak a legborzasztóbb történetekkel, mert e szörny rendesen a tengeröblökben csatangolva, az alászálló vagy emelkedő bűvárt nyílsebesen támadja meg s borzasztó fogaival egy harapással képes derékban vagy combban kétfelé roppantani egy embert. Némely bűvár övében magával viszi cápakését is, ezt a széles, hosszú yatagánszerű gyilkot, a cápa közeledtét nyugodtan bevárja s midőn ez hátára fordul, hogy elnyelhesse, végighasítja hasát. Csakhogy ehhez annyi hidegvér, erő, bátorság és ügyesség szükséges, amennyi tán minden ezer ember közül egyben van meg. A legtöbb bűvár a cápa közeledtére kétségbeesett lökéssel igyekszik felszínre jutni, de mielőtt a csónakba menekülhetne, már áldozatává lesz e szörnynek, mely oly vakmerő és prédaéhes, hogy még akkor is leharapja alsó testrészét a bűvároknak, mikor már félig a csónakban vannak, vagy felvágódva, a csónakból rántja le egyiket-másikat. Azok a bűvárok, akik sokáig kibírják a víz alatt maradást, a legtöbb esetben megmenekülnek, mert a cápa a fenékhez nem közeledik és lefelé közel igen rosszul lát; így a vízfénkre hasaló bűvár felett rendesen tovasiklik s ennek ideje marad gyorsan felhúzatni magát.

Ritka év az, melyben az indiai öblökben ne történnének balesetek, mert a cápák rendesen a tengeröblök szélén szeretnek tartózkodni, emellett szaglászuk és látásuk oly éles, hogy messziről megérik és meglátják az embert vagy állatot. Amely cápa egyszer emberhúst evett, az kitartóan csak arra vadászik; így, ha egy öbölben embert zsákmányolt, azt a helyet minduntalan felkeresi.

A gyöngybúvárok szerfelett babonások és félelmük oly általános e rettenetes állattól, hogy örökös félelemben és nyugtalanságban vannak még azok is, kik e szörnyekkel meg tudnak küzdeni vagy ügyesen ki tudják őket kerülni. Így a gyöngyhalászat sokszor füstbe menne, ha nem hinnének a varázslókban, akik bűbajos hókusz-pókuszokkal a cápákat távol tudják tartani tőlük. Azért e varázslókat és cápabűvészeket a kormány rendesen fizeti, mert még a legelbizakodottabb bűvár sem merül addig a mélybe, míg a jós vagy bűvész el nem végezte vele babonás hókusz-pókuszait.

Egyik-másik varázsló elkíséri a tengerre is a bűvárokat, amit azok igen nagy örömmel fogadnak, de bezzeg nem örülnek neki a halászati felvigyázók vagy a bérlők, mert a bűvész urak nem a bűvárok őrzése és jóvolta miatt mennek a sajkába, hanem azért, hogy alkalomadtán egy-egy értékes gyöngyöt elcsenhessenek. Pedig e kirándulások inkább csak a baleseteket szaporítják, mert a bűvárok - bízva a bűvészek hatalmában - még a legegyszerűbb biztonsági rendszabályokat is elhanyagolják s túlonatlanok és elbizakodottak lesznek.

Egyetlen cápa megjelenése is elég, hogy aznap a halászat szüneteljen, mert e rémhír futótűzként terjed el. Sőt, ha egyik-másik bűvár lába egy éles kőben, vagy korallágban megsebződik, a legnagyobb zavar s fejetlenség áll be, s emiatt a halászat sokat szenved. Néha pedig készakarva okoznak ijedtséget vagy költenek rémhírt, hogy a zavarosban lophassanak; ezért minden egyes ily esetről a legszigorúbb vizsgálatot indítják s a tetteseket a legszigorúbban megfenyítik.

A bűvárok fizetése - egyezség szerint - vagy pénzben, vagy, mint leginkább szokás, kagylókban történik. Éppígy halomszám adja el a kormány is a kagylókat a kereskedőknek. Ez természetesen olyan, mint a lutrijáték, mert lehet, hogy a kagylók mindegyikében van gyöngy, de lehet, hogy egy nagy halom kagyló egyetlenegy szem gyöngyöt sem ad. Szokás kockajátékot rendezni, - s kivált az európaiak és az angol tisztek üzik e játékot szenvedéllyel - melyben az illető bizonyos számú nyers kagylót kap, amelyekről nem tudni, van-e, nincs-e bennük gyöngy?

A gyöngykagylókat azután minden kereskedő, vagy maga a kormány, egy-egy négyszögű, fallal bekerített helyre rakja le vagy legfeljebb két lábnyi mélységű gödrökbe helyezi, de előzőleg alájuk gyékényt tereget s itt hagyja azután rothadásba menni. Mikor ez megtörtént, megvárják, míg a kagylók a napon megszáradnak; ekkor a kagylók szétválnak s a gyöngyökhöz minden sértés, fészegetés nélkül hozzá lehet férni, míg nyers állapotukban a kagylók annyira összezárulnak, hogy inkább teknőjük törik szét a fészegetés alatt, semhogy felnyílnak; ezáltal a legszebb gyöngyök sérülnek meg. Mikor tehát a kagylók szétválnak, gondosan megvizsgálják és legtöbbször szét is főzik az összeszáradt állatokat, mert a gyöngy igen gyakran az állat belsejében rejlik.

Hogy a bérlőknek és kereskedőknek milyen messzemenő intézkedéseket kell tenniük, hogy gyöngyeik legszebbjei és legértékesebbjei el ne vesszenek, azt csak akkor tudjuk elképzelni, ha ismerjük a nehézségeket: nemcsak a tolvajok nagy ügyességét és ravaszságát, hanem még a kagylók természetét is. Mert a mélyből felhozott kagylók, ha egy ideig állva maradnak, maguktól felnyílnak egy kis időre s ekkor könnyű a bennük rejlő értékes gyöngyöt is észrevenni; míg a megterhelt naszád a parthoz ér, addig egy kis kövel, fadarabkával vagy fűszállal könnyen megakadályozzák a kagyló bezáródását s kedvező alkalommal elcsenik belőle a gyöngyöt. De leggyakrabban és legszemtelenebbül a kagylók belsejét vizsgálók lopnak és hogy a kikeresésnél ruháik közt meg ne találják, el is nyelik a gyöngyöket. De a gazda ennek is elejét veszi, mert munkájuk után jó erős hashajtókkal vendégeli meg őket, így aztán mégis visszakapja ellopott jószágát. Egyes tolvajok a gyöngyöket testük különböző részeire ragasztják fel s tapaszt- és flastromdarabkákkal fedik be, mintha gennyedő sebek, kelevények lennének, mások füleikbe dugnak egyet-kettőt vagy sűrű hajuk közé rejtik; sőt 1879-ben

megtörtént egy csodálatos tűzű, szénfekete gyönggyel, mely e szokatlan színe miatt roppant értéket képviselt, hogy a gyöngyvizsgáló a combján egy mély vágást tett s ebbe rejtette el a gyöngyöt, de erre is rájöttek!

A gyöngyhalászat javarésze már végbement, midőn a kereskedők a gyöngykaplólakat kablékba (négyyszögű falkerítések) rothasztásra helyezik, de az igazi szenvedés és megpróbáltatás csak most kezdődik igazán! A rothadó csigák pestises szaga annyira kiállhatatlanná és iszonyú bűzűvé teszi az egész környéket és annyira megfertőzi a levegőt miazmákkal, hogy lázak, tífusz, vérhas s a kolera tüneteivel fellépő hányás és hasmenés kezdi az embereket tizedelni. Az egész Kondacsi-öböl telítve van ezzel az iszonyú rothadó hullabűzzel és az még a rothadás után is egészen addig megmarad, míg az erős tropikus viharok és szelek meg nem tisztítják ezt a gyilkos légkört.

De akiket a nyereség hajt ide, mégis kiállják, bár egy ember sincs, aki ez idő alatt le ne soványodna, hasmenéssel vagy lázzal ne küzdene; a pénznek, kincsnek jó szaga van, azt tartják s kockáztatnak érte mindent!

Mikor a gyöngyöket már összegyűjtötték, kezdődik a legfontosabb munka: a gyöngyök osztályozása, értéküknek megbecsülése, fúrása s a halványaknak, fényteleneknek vagy éppen piszkos színűeknek csiszolása, fényesítése.

Az osztályozás, elnevezés és mérés a gyöngyök nagysága szerint történik; az erre szolgáló eszköz az úgynevezett gyöngymérő, mely több egymás fölé helyezett, különböző nagyságú nyílásokkal bíró rostákból áll. A felsők legnagyobb nyílásúak, az alsóbbak pedig folyton kisebbek. Betöltve a gyöngyöket a legfelső rostába, kissé megrázzák, hogy áthulljanak a lyukakon, azután a gyöngyöket azon rosták nyílásainak számával jelölik, amelyekben visszamaradnak. Ekképp vannak: 20, 30, 50, 80, 100, 200, 400, 600, 800, 1000 számúak. Elsőrendűek a 20-80 - s ezek neve Mell. Másodrendűek a 100-tól 1000-ig terjedők és ezeket Vadivunak nevezik. A rendkívül nagy gyöngyök neve Paragon, a szegleteseké, alaktalanoké pedig Baroque; míg az igen nagy, de rendetlen alakúakat Monstresoknak hívják.

Ha a gyöngy fénytelen, piszkos, foltos színezetű, vagy valami pizokréteggel van bevonva, akkor finomra tört és megnedvesített gyöngyházporral együtt, kendőbe kötve, a napfény hatásának teszik ki vagy hosszasan rázogatják, vagy bevonva vízzel, péppé gyúrt gyöngyházporral a napra teszik ki s ott időnkint megnedvesítik. Ezáltal néha átlátszó, fényes, tiszta s szebb vizű lesz, ha alapjában nem nélkülözi e tulajdonságokat. A nagyobb és értékes gyöngyöket pedig az igen apró gyöngyök összetört porával fényesítik.

A bennszülöttek s gyöngyvizsgálók igen ügyesen fúrják ki és fűzik fel a gyöngyöket. E célra szolgáló primitív eszközük egy hat hüvelyk hosszú, négy hüvelyk széles, felfordított alakú csonka kúpforma, amely három, 12 hüvelyk magas lábon áll. Ennek az eszköznek felső részén különböző nagyságú lyukak vannak fúrva, míg a kisebb gyöngyöket csak úgy kalapácsolják bele a fába. Fúróeszközük egy fába foglalt acélcső, melynek nyílása a gyöngyök nagysága szerint kisebb-nagyobb átmérőjű; a ráerősített görbe fogantyúval forgatják. Fúrás közben a gyöngyöt folyton nedvesítik jobb kisujjakkal, melyet egy vízzel telt kókuszdióhéjba mártogatnak s ezt oly gyorsan, oly ügyesen teszik, hogy szemmel alig lehet munkájukat követni. A legjobb gyöngyfúrók és gyöngyfényesítők a Patrah és Colombo környékére való indusok, azért leginkább ezeket is alkalmazzák.

A gyöngyök óriási értéke és becse természetesen utánzásra és hamisításra is rábírta a nyereszedőket. És hogy az utánzás mennél tökéletesebb legyen, a vegyészet segítségével megvizsgálták a gyöngy anyagának alkatrészeit. De ha ki is derítették, azért az ezen anyagokból mesterségesen előállított gyöngyök meg sem közelítették az igaziakat, fény, színjáték s az anyag

tömöttségére nézve, úgyhogy a szakemberek a legsikerültebb utánzatokat is rögtön felismerték.

A mesterségesen előállított hamis gyöngyök, melyek a drágagyöngyökhöz hasonlítanak, így készülnek: közönséges üvegből kisebb-nagyobb üres golyócskákat fúrnak s ezeket az úgynevezett gyöngyesszenciával vonják be belülről. Ez a gyöngyesszencia a fehér- vagy gyöngyhal (*Coregonus Wartmanni*) fénylő és szintjászó pikkelyeinek vizahólyagban és ammoniákban oldott keverékéből áll. Az úgynevezett viasz- vagy római gyöngyök pedig az alabástrom-golyóknak viasszal való beitatásából állanak.

A gyöngyhalászat a gyöngyökön kívül még az iparban szerfelett fontos mellékterményt, a gyöngyházat szolgáltatja, melyet szivárványszerű színjátéka, gyengéd fehér színe miatt különféle dísz- és berakott munkákra, csecsebecsék, dísz tárgyak, gombok stb. készítésére használnak. E gyöngyház nem más, mint a kagyló két teknője s majdnem ujjvastagságú; külső színe zöldes-barnás vagy kékes-zöld szürkés, belül sárgás ezüstfehér, élénk fényű és a szivárvány minden színében játszó; könnyen feldolgozható, mert leveles szerkezeténél fogva egy finom késsel papírvékonyágú lapokra lehet széthasogatni. Mennél vastagabb, annál keresettebb.

Ez röviden a drágagyöngyök története, melyeket hölgyeink annyira szeretnek hattyúnyakukon vagy fűrtjeik között viselni az ékszerek különféle foglalataiban; de mikor gyengéd fényben, szivárványos csillogásában gyönyörködnek, jusson eszükbe, hogy méltán nevezik «a tenger könnyeinek», mert megszerzésük, felszínre hozásuk sok könnybe és panaszba, sőt emberéletbe kerül.